

Ljubljanski ZVON Leposloven in znanstven list.

Štev. 8.

V Ljubljani 1. avgusta 1887.

Leto VII.

Domá.

List iz dnevnika.

Vse kot nekdáj! — Še vedno isti gríči
Krog plódnega poljá v neobó kipé,
Po njih vrhéh kot beli golobíči
Raztresene še cérkvice stojé.

Na polji sredi zlatega se žíta
Kot nekđaj skriva še uborna vas,
In slednja kočica sè slamo krita
Še isti tožni kaže ti obraz.

S holmíča kot nekđáj še zatemnelo
Na mirno sèlo gleda stari grad,
Do njega zopet merim stezo belo,
Katero meril prej sem tolikrat.

Tajínstveno šumí nad mánoj drevje
Na pot samotno listje sipajoč,
V pozdrav priklanja veter mi vejevje,
Pozdrav šumí studenec mi begoč.

Pozdrav pojó mi lahnokríle ptice,
Pozdrav iz dupelj críčki mi évrčé,
In kórčki, zapoznéle jeterníce
V pozdrav priklanjajo drobné glavé.

Po vejah gibka véverica skače,
Vse na okrog je rádstvo, živó,
A méni vendar srce tožno plače,
A méni vendar se mračí okó! — —

Spomín uhaja mi v minule čase,
Ko marsikđaj pod drevjem tu blodèč
Devojke míle čul sem míle glase
In skozi zélen solnčnik zrl rudèč.

Ko v travi poleg nje sedèč dehtéči
Na prsi sem naslanjal ji glavó
In sanjal o bodoči svoji sréči
Gledaje v temnojasno ji okó.

V poljubih sem . . . Spomíni, usehníte,
Spomíni želje nove le rodé —
Oh, čélo »Trístia« mi razvedrite,
Ovidij tožni, jasni mi sréc! —

Mehkó turóbní spev mi boža dušo
Kot pomladanje sape prvi dih . . .
Tako mirán ni pod zeléno rušo
Ne bodem sníval véčno ném in tih!

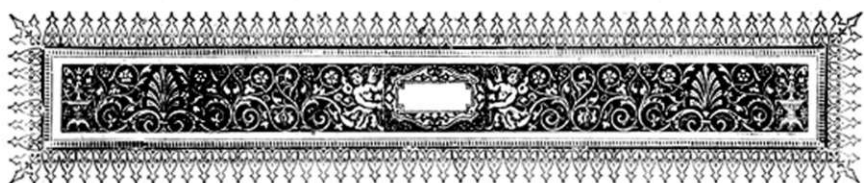
A mir, ki stíhi ga dijó ubrani,
Razruši jeden mi pogléd na míg:
Glej, vélo rožo drobná knjíga hrani,
Mrtvé ljubezni mrtev spomeník.

Na prsi mi jo je nekđaj pripéla,
Ko sem odhajal v daljni, šumni svét;
Ljubezen bujna njena zdaj je véla,
Vél zdaj z ljubeznijo je zórní cvét. —

Vse kot nekđáj — in vendar vse drugače,
Vse na okoli žalostno, mrtvó! . . .
Lí čudo, da sréc mi tožno plače? —
Lí čudo, da mračí se mi okó? —

Fr. Gestrin.

Postillon d' amour,

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil S. Savec.

XIV.

(Konec.)

Mati moja! Mati moja!« kriči in stoče Vladimirček v jednomer, izkuša siloma odriniti slikarja od vrat in ulti; tepe ga in mu grozi, da vse pové materi. Zavili so že iz jezera v globok, dolgočasen jarek, a deček še vedno ihti in stoče ves vtopljen v bridkost in žalost, dokler mu spanec ne umiri duše.

Brodniki imajo težko delo, goniti morajo veslo brez preneha; proti večeru jih vidno zapuščajo moči in privežejo brod kraj male vasice. V bližini stoji brod poreške straže. Nekoliko mož v ponošeni obleki in sumljivih obrazov postaja leno okoli dolzega kanona in gleda na potnike. Ko bi tak vojak »nebeškega sina« ne imel na veliki krogasti lisi z belimi velikimi črkami zapisan svoj polk, tudi Kitajec bi ga ne ločil od tolovajev.

Tej bližini se hoče izogniti Cetinovič na vsak način, žene ga dalje tudi misel na Schwerzerico; kajti misli si, da bi vendar le lahko prihitela za njim in si kupila vojake v zaveznike. In kaj potem? Pokliče tedaj »lavdo«, da si ogledata okolico. Razprostrè se pred njima kake dve uri široko jezero, za jezerom čepé med visokim drevjem posamezne kmetije. Tjà naj bi vesláli še ta večer. Dolarji, dobre in ostre besede zmorejo lavdo in kulije zopet na noge. Zapodé ladijo v jezero, lučica onikraj jim kaže pravo mer; kajti nastala je črna tema nepričakovano hitro. Dež začne rositi, vetrič, ki je početkom pomagal utrujenim rokam, okreplil se je nepovoljno, da vzdiguje težke valove, ki pluskajo čez stranice prednjega krova. Zibanje in šumenje prebudita dečka, da prične znova prejšnjo muziko. Vesláci se kregajo z lavdo, jedni hočejo nazaj, drugi na breg, dasi nevedoči, je li na levo ali na desno bliže, ker lučica vodnica se je skrila ali ugasnila in veter postaja vedno nevarnejši takemu čolnu, namenjenemu le za mirno vodo. Cetinovič ukaže Činu paziti na dečka in stopi na zadnji krov med vesláče, v roci držeč tisto cev, ki najhitreje uči kitarje pokorščine. Odrine lavdo

siloma od krmila ter obrne brod za vetrom. »Jadro na pol doli! Hitro! Zdaj krmite naravnost za vetrom. Lavda, breg ni daleč! Kdor ne uboga, usmrtil ga takoj, povejte jim!« Postojí nekoliko med njimi, češ, bode li še kdo upiral se; a nikdo ne črhne. Brod skače brzo čez valove, vendar se ne ziblje več toliko v stran. Proti polunoči zašumi bičevje pod brodom in primejo ga mehka tla.

Solnce je že visoko, ko prebudi Vladimirček slikarja s klici po zajutruku. Kitajci še spé kakor polhi; tako jih je utrudil prejšnji dan in trda noč. Ker po vsem jezeru ni videti nič sumnjivega, kar bi bilo namreč podobno gubernantinemu brodiču, smejo brodniki še malo počiti in se okrepčati s steklenicami iz gospodove zaloge.

Aleksandrin sinček se je do cela potolažil in sklenil znova prijateljstvo z gospodom, ki mu zna tako prijetno igrati, ki ga ujčka, privzdiguje in neguje, ki mu pripoveduje, kako lepa, mlada gospá je njegova mati, kako dobra, vse boljša, nego ta, po kateri je tako jokal. Deček odpre široko svoje modre oči, posluša mirno sedé v naróčaji Cetinovičevem. Le Vladimir neče biti. »Jaz sem Fred, Vladimir je »shoking«! prepira se za privajeno ime. To malo nesporazumljenje ne kalí dalje prijateljstva, priploveta kot velika prijatelja po široki reki Hvanpoo v Shangaj. Slikar vzame zaspanega dečka v naróčaj, ta mu oklene ročice okoli vratú in tako potrkata v hotelu »Evreka« pri gospé Hunterjevi.

Da je prišel ta neredni slikar tako pozno, kajti deseta je že davno odbila, to ni čudno; da pa ni prišel sam, da je pripeljal, t. j. prinesel s seboj še dečka, kakor vratar hití poročati gospé, to je prečudno; mora se sama prepričati, da ni morda še kaj hujšega. Pride torej pozdravit svojega gosta. Dolgo meri došleca, zdaj slikarja, zdaj dečka, ter reče suho: »Gospod, to je otrok!«

»Dà, gospa, deček, lep deček — sin moj je!«

»Tako? Vaš je, glejte, Vi imate rodbino!«

O ženske, kako se ponašate z otroki, s kakšno srečo vam naslaja srce pogled na zalo dete svoje, in zopet kakšnja mržnja, kako zoprni čut vam vzbuja nedolžno dete, ki nehoté prepreči namere vaše! Gospa Hunter, hči »razsvetljenega« národa, morda nikdar ni pokazala komu toli zaničevanja, pomilovalnega, poniževalnega zaničevanja, kakot Cetinoviču s kratkim pogledom in namrdenim obrazom. Ne reče mu niti »Lehko noč!« ampak kar néma odide, drugi dan pa slikarju odpové stanovanje.

Gospod Bilinski pa si vesel mane roki, ko ugleda svojega so-državljana zdravega in čilega z uplenjenim dečkom ob roki; dolgo in

natančno izprašuje o manevrih z guvernanto, čestitajoč k tako povoljnemu vspehu, da je šlo námreč tako gladko, brez vsake sile. Čuvši o nezgodi z gospó v hotelu »Evreka« zahteva odločno slikarja in dečka za svoja gosta, poslednjega v svoje varstvo do odhoda, ker tu se ni bati nasilstva, konzulatska tla so sveta. S svojimi očmi hoče čuvati dečka, kadar bo slikar opravljal potrebna pota.

XV. V domovino.

Ko sešteje Cetinovič novce za telegram Aleksandri, glaseč se: »Zmaga popolna, vrneva se takoj oba z angleško družbo,« zapazi, da je z rumenjaki blizu pri kraji; pristavi tedaj še: »Denar pošel, pošljite s telegrafom po P. d. O. St. Companie via Southhampton 200 funtov, katere bode vzdigniti pri isti družbi v Hongkongu proti izkazu.«

Med pripravami za odhod — za Vladimirčka je treba preskrbeti razne obleke, posebno perila, igrač — v dveh dneh pripelje Tha-Sze guvernanto v Shangaj. Cetinovič, četudi nerad, mora k nji, izročiti ji Aleksandrino pismo, v katerem ji ponuja spravo in precejšnje odškodovanje za trud, ki ga je imela več nego tri leta z otrokom; ponuja se ji plača redno vsako leto, dokler opusti sovražna dejanja proti Aleksandri in se ne bo spuščala v intrige proti nji. Cetinoviču se dozdeva taka dobrotna sila odveč; ker so mu pa naročnici, zlasti knez Lieven, tako velevali, napoti se k sopotnici iz Tajhu.

Ko zvé od Kitajca, da je gospa domá, koraka urno v prvo nadstropje, ne da bi se dal naznaniti in da bi čakal poziva, kakor je obično. Kar vstopi smelo. Ko ga guvernanta ugleda, izpreletí jo barva, ustna se ji tresejo, ne more govoriti. Porabivši to ugodnost stopi slikar s spoštljivim poklonom blizu nje, rekoč: »Gospodična Schwerzer!«

»Jaz sem gospá Seamens, ne insultujte me dalje, Vi lopov laški!«

»Te-le fotografije morda še poznate, vidite, tu jedna, tu druga, evo tretje; prosim ponižno, poslušajte me toliko, da opravim naročeni mi posel; povedati hočem le, kar moram.«

Ko hoče mimo slikarja v drugo sobo, preprečí ji ta pot, ona ga hoče odriniti, mora jo torej prijeti in potisniti v naslonjač. Srdito jo pogleda in reče: »Ne delajte mi sitnosti! Ne šalim se, če rečem, da mi človek ni več kakor muha. Sem v resnici prav lopov laški, toda ne bojte se me; dokler ni skrajna sila, ne storim Vam ničesar, tako mi je velevala Aleksandra sama, mati Vladimirčkova. Evo Vam njenega pisma do Vas. Vzemite je.«

Počasi iztegne roko za pismom, ali slikar pazi na to roko, da ne bi segla dalje, njemu v obraz, v oči, taka togota ji pretresa život.

Prebere pismo površno in hoče vstati.

»Prosim še posluha!« prime jo zopet in tako trdó, da bolešno zastoče in jo posadí nazaj prédse.

»Trinog nesramni!« zakričí.

»Ne tako glasno, sicer Vam zamašim usta! Vsprejmete li Aleksandrino ponudbo, ali ne, to me dalje ne briga; lahko ji poročite, kadar Vas je volja. V kratkem Vam bo žal, če jo odbijete. Stvari so se precěj predružačile. Vi, t. j. Vi in admiral nista jemala v račun Aleksandrinih prijateljev, in vélikega kneza Vladimira vstrajnosti. Zmagala sta zaročenca, knežev oče se je ves omečil. Zavzeli se boste čuti novico, da so poklicali Aleksandro nazaj v Peterburg, kamor se vrne, kakor hitro ji dovedem jaz sinka. Tjepušin je dovršil svojo nalogo, dobil bo kakšen red, sicer ga pa odstranijo, ker oče vélikega kneza je zvedel vse finese admiralove in Vaše. Tudi vé, za kaj je admiral tako kruto postopal proti ubogi Aleksandri. Lahko si izračunjate, kadar pade Tjepušin, tedaj ste i Vi na cedilu.«

»Lažete!«

Slikar migne z ramo meněč: »Ako mi hočete verjeti ali ne, to le Vas briga. Zdaj Vas prosim, da me spremite do hišnih vrat, prav do ceste. Moja varnost zahteva, da Vas nadlegujem. Dalje Vas moram svariti, ne delajte nikakeršnih korakov proti meni, če Vam je kaj do zdravega vratú. Pomnite, mrtvec ne priča!«

Vzdigne vso onemoglo žensko s sedeža, dene njeno roko pod svojo pazduho in jo pelje dolí po stópnicah mimo začujenega Kitajca do vežnih vrat, kjer jo pustí z globokim priklonom.

Ozrši se, bode li kaj počilo za njim, brzo pobira stopinje dalje. Upa, da bo imel mir pred to žensko, da jo je dovolj oplašil in ji zmedel glavo. Predno si ona zbere misli in pride do kakega sklepa, tedaj je on najbrž že na brodu.

Presrčno se poslovita slikar in njegov várovanec od gospoda Bilinskega, kateremu se je deček hitro prikupil. Sam Čin kaže za Kitajca veliko ginenost, skrbno pazi na prevažanje kovčegov, uredi jih v kabini, potnikoma odkazani, in pripravi izvrstno vse potrebščine Vladimirkove tako spretno, kakor stara péstunja. G. Bilinski in slikar izpraznita kupo rujnega vinca na srečno pot, veselo prihodnjost in srečno svidenje — toda nista se videla več!

V Hongkongu prejme Cetinovič denarja, več nego je zahteval. Vse gre prav, le vročina je neznosna v hongkonškem kotlu, zaprtem

pred hladilnim vetrom iz oceana in tu se bo treba kuhati in pēči tri dni, čakati, da odplove brod angleške kompanije na jug. Ker deček vročino dobro prenaša, opusti Cetinovič popolnoma misel, da bi potoval skozi Ameriko domov, kjer je zdaj itak vroče. Tudi zaupa mnogo več v solidnost in značajnost Angležev, nego v varnost ameriških železnic. Za zdaj je videl dovolj novega in ne želi po večjem. Čutnice so mu toli prenapeto vznemirjene, da se ne more iznebiti skrbi pred Schwerzerico; vidi jo v sanjah, zdaj krvavo, mrtvo, drugič mu je vzela fanta. Šele, ko čuti krov broda »Travangore« pod nogami, gine mu nekoliko nepotrebna skrb.

Hongkonške gore se vtapljajo v sinji ocean, zadnji kos Kitaja, te čudne, prezanimive dežele se potáplja v mraku. Koliko spominov jemlje Cetinovič s seboj: živo mu stopajo pred oči dogodki zadnjih mesecev, poslavlja se v srci od blage duše, od prijatelja, ki si je pridobil zánj toliko zaslug. Nasičen vtiskov čuti si dušo utrujeno tako, da mu vrnitev v domovino ne poraja veselih čutov, kakor drugim potnikom. Oj, da, kaj mu more podati domovina, jedna stoče, kakor nekdanj, kaj more hasniti on nji?

Veselo žgolenje Vladimirčkovo zdrami zamišljenca, dečkovo jasno cvetoče lice razvedrí i njegovo. Guvernanta je povse pozabljena, fantek je tudi nima v čem pogrešati, ker slikar oskrbuje sam vestno in natančno svojega varovanca, umiva ga, koplje, obláči, devlje spat; če treba malo ponori in pootročá ž njim, da se časih samemu sebi mora smijati. Deček povrača zopet svojemu »strijcu«, tako ga mora nazivati, s polno ljubeznijo in ubogljivostjo. Částniki broda, ki poznajo Cetinoviča iz potovanja v Kitaj, vrle moške duše, ki ne vprašajo od kod je mili plavolasček, kje ga je našel »strijc«, napravijo mu gugalnico, prisilijo kapitanovo kózo služiti mu za konja, izumijo sleharni dan kako novo igračo, na kratko, takoj prve dni že je Vladimirček najvažnejša oseba na krovu — dame ta pot ni nobene med potniki — in zavzema svoj prestolec, dokler ostane na tem brodu. Pri slovesi v Ceylonu dobí toliko poljubov, da mu kar žarijo lica in skoraj bi začel jokati ne iz bridkosti ločitve, ampak ker imajo gospodje tako trde brade.

Indijski ocean pa pokaže takrat grde svoje lastnosti. Dva dni zaporedoma meče močan vihar vodo čez krov, nikdo potnikov ne sme nánj. Ker morajo biti trdo zabite vse odprtine, dihala svežega zraka, prične se razširjati nestrpna, težka toplota od stroja po brodu, in hudo premetavanje in umorna zaduhla vročina položi večino potnikov na postelj. Cetinoviču zadaje slabo stanje Vladimirčkovo velik strah. One-

moglo otroče povesi glavico slikarju na prsi in prosi milo: »Strijc, pojdiva ven!« Strijc uboga in nese bolnička na stópnice, kjer že drugi hlepajo po zraku in hládu — ta hlad ima vedno še 30° R. Tu preklada siroto iz roke v roko vso noč, ne oziraje se na pogosto pluskanje slane vode po obeh ter premišljuje, bode li res usoda tako kruta in mu vzela to drago breme, pridobljeno s tolikim trudom, zdaj, ko je tako blizu cilju svojemu, li res ne bode užival veselja videti Aleksandro srečno? — Kolikokrat si je živo predstavljal prizor, ko izroči dete veseli materi, in zdaj — morda že jutri priložé mrličku težkega železa v preprosto rakev, da se hitreje utopi! Kaj boš govoril materi, nesrečnež, zakaj nisi šel skozi Ameriko! tako mu grenko očita vest.

A vihar se umirí, vročica se poleže dečku, počasi okrevá in oba prideta zdrava in čvrsta v Benetke. Čudno, naproti jima ne pride nikdo. Saj so vendar lahko preračunjali iz zadnjega telegrama, kdaj priplove angleške družbe brod sem; polno barket in gondol je okoli parnika, naših potnikov ne išče, ne pozdravlja nikdo.

Nemogoč tolmačiti si to nerazumljivo ponašanje ruskih svojih prijateljev pričakuje Cetinovič nekaj neprijetnega; dà, gotovo ni vse tako pri Aleksandri, kakor bi imelo biti. Prepelje se v palačo Galeoni. Neki strah ga zadržuje stopiti naravnost v znano mu sobano. Ugleдавši gondolirja izroči mu karto do gospé ter čaka z nemirnim srcem. Vrata se odpró, počasi stopi gospa iz njih — Cetinoviču zamrè veseli pozdrav na jeziku. Mili Bog, kako je bleda, kako suho motri zdaj slikarja, zdaj dečka s široko odprtimi očmi. Plaho, nepremakljivo zre v dete svoje, ustna se ji krčevito premikajo, hlastno loví sapo. Deček zaplače in se stisne k svojemu varuhu, a ona dvigne roke po zraku in se zgrudi nezavestna na tla!

»Za Boga, zblaznela je!« prešine misel slikarja; priskoči k nji in jo privzdigne. Na klice njegove prispé Aleksandrina družnica in oba neseta nezavestnico na postelj. Molijevska sama vsa preplašena in zmedena si dá opraviti z bolnico, prizvoní služkinji, ukaže iti po zdravnika, naroča led in drugo. Cetinoviča morda ne razume, ko ji govori da se hoče oglasiti pozneje, da gre z dečkom v S. Marco; zunaj ga hitro uteši.

Hodita po trgu, ljudij je malo, ker je póludne in toplo, znanca, prijatelja ni ugledati. Sedeta pred kavarno, »agli specchi« k malemu zaužitku. Vladimirček se bavi z golobi, pobirajočimi drobtine okoli mize, a Cetinovič premišljuje s težkim srcem, kaj bi počel, koga poiskal. Milo pogleduje varovanca svojega in se spominja tiste skrbi, ki ga ni

hotela minuti nikdar popolnoma. Kolikrat je potipal prebudivši se iz težkih sanj v kabini pod svojo posteljo, je li fantek na svoji; kako ga je pazil, nikdar izpustil ga iz očíj v vednem strahu pred kakšno nesrečo. Vendar je skrb nekaj pomenila, ni bila le učinek prenapetih čutnic. Konec je le nesrečen, Aleksandra je morda prebolela za vselej.

Naveliča se čakati in napoti se k Hartliebu, saj mu bo ta védel pojasniti položaj. Evo ga, tu hiti naproti, spehan, vznemirjen, vendar z veselimi obrazom.

Stiska Cetinoviču roki, gleda dečka, poljubi ga, postavi na stol, pregleduje ga znova, poboža, napósled najde tudi besedo: »Dobro! Čestitam, Vi ste mož, bravissimo, prijatelj! Zdaj pa le urno! Iskal sem vaju. Pojdimo k Aleksandri.«

Ko ga Cetinovič nezaupno pogleda, nadaljuje hlastno: »Ni tako hudo, kakor mislite, zavé se zdaj; upati smem, kar želim.«

Med potom zvé Cetinovič, kako je revo vzburlil zadnji njegov telegram. Ker je pisma dobila v roke pozneje, prebiral je in prebiral, jelo se je v zmučeni glavi vse mešati, posebno datum; napósled ni verjela ni telegramu, ni pismom, ni prijateljem, trdila, da jo hočejo le tolažiti, prevariti. Postajala je vedno bolj nerazumljiva, neizmerno občutljiva, napósled se je jezila na vsakega, ki je le kaj omenil o stvári. »I mene je pitala resno z izdajalcem, niti bližati se ji nisem smel! Udati smo se morali nasvetom zdravnika in ta je zahteval, da prideta vidva nenadoma pred njo.«

Ko stopijo v dvornico, sedí Aleksandra na zofi; oči so razjokane, vendar je minul plahi, zabodli izraz z njih, skozi solze prodira njih prejšnja miloba.

Cetinovič se ji bliža z Vladimirčkom ob roki. Ona se vzdigne, stopi omahujé naproti, zgrudi se na kolena, oklene roki okoli svojega sinka, stisne ga k sebi in zaplače na ves glas.

Móči dete s solzami, da se prične braniti in ozirati po »strijcu«; vzdignejo mater in jo posadé.

»O pojdite sem, Cetinovič, predragi prijatelj moj, da Vam stisnem roki! Bog je bil z Vami, blagoslovil je pota Vaša. Ne boj se me, angeljček moj, sréce moje!« reče sinku ki se ji odmika in tiščí svojega varuha. »Oprostite razburjenosti moji, saj plačem od sreče in hvaležnosti do Bogá in Vas.« Znova jo oblijejo solze, solze blagodejne, solze sreče. Prelila je reva prej toliko grenkih v bridkosti in duhomorni žalosti, da se jim je posušil vir. Zmučeno srce, koperneče po ljubezni brezupno je skoraj otrpnelo. Kako bi moglo prikrivati zdaj srečo svojo! Molijevska je razložila v tem prelepim igrač za Vladimirčka. Skoraj

bi pozabil Cetinovič oddati pismo vélikega kneza, tako nadvlada vse navzočnike veselje o najdenčku. Motečemu se z igračami se Cetinovič tiho ukrade in gre po poslih svojih.

Šampanjca so pili in veseli bili na večer naši znanci, tudi Gerster je med njimi, le stari gospod, knez Lieven, ki je že davno odpotoval na sever, prisoten je z duhom in srcem, kakor odzdravlja telegrafovani veseli novici. Aleksandra sicer ni še dobila popolno ravnotežje duha — živahno, nemirno se ji podijo misli, vprašanja. Prikrade se ji kakikrat solza na blede lice, ko ji cvetè na ustnih mil in ljubezniv smehljaj. Kdo vé, komu velja solza, ali sreči, ali jo izvablja pismo njenega soproga? — Desetikrat morda vpraša Gersterja, mu je li že pokazala sinčka, vabi zopet družega, naj ga gre gledat, kako lepo spava, tiho, po prstih, da bi ga ne zdramil.

Pripovedovati ji mora Cetinovič, vse križem mu suje vprašanja, zdaj o admiralu, o Jangtzu, o vélikem knezu; če je bil sam vedno zdrav, kdaj sta s fantkom na brodu vstajala, važne reči in ničeve malenkosti. Tudi sama pripoveduje, kako je omahovala med strahom in upom; čimbolj se je bližal čas vrnitve, tem menj je mogla verjeti zadnjemu telegramu. Z groznim strahom in obupom je pričakovala poslednjega tedna, bala se je znancev, prijateljev, češ, zdaj ji bo kdo povedal grozno resnico. »Zdaj sem zopet mati! Zdaj zopet živim!« reče in vnovič poprime Cetinoviču roko zahvaljujé se mu za njegovo vrlost.

Odbila je ura davno polnoči, ko vzdignejo kupe zadnjikrat na srečno bodočnost in se poslovijo.

Še drugi dan bivata skupaj Cetinovič in njemu toli priljubljeni fantek, z gospo in Molijevsko se peljeta v Padovo, večer ja loči za vselej, kajti Aleksandra se odpelje proti Tirolski, a slikar nazaj v Benetke in v Dalmacijo k materi.

Na zimo se vrne zopet v Benetke, toda slika malo, vozi se po laguni ves dan in strelja brze ptice. Na steni slikarne njegove visijo puške najnovejših zistemov. Poleg skic in risarij ležé knjige, ki poučujejo o vojski, razkladajo orožje. Ko se Gerster čudi nenavadnemu početju prijatelja svojega in zmajeva z glavo, odgovarja mu ta: »Seveda, ti še ne veš, da kmalu póči onkraj Jadranskega morja. Nečem biti vzveličan, če ne izbijem najmenj sto Turkom grešne duše. Vidiš, s to le repetirko zadenem tvoj klobuk na tri sto korakov, če mi ga vržeš kvišku.«

Gerster meni, da že bo tako, da bodo pa Turki tudi streljali, da bodo krogle letele ne le tja, ampak tudi nazaj.

Ko se bijejo Črnogorci okoli Nikšiča s Sulejmanom l. 1876., prekoračijo v tihi noči trije Dalmatinci težko oboroženi, avstrijsko mejo; vodi jih star Krivošijanec. Pri Nikšiči se pridružijo četi Petra Pavloviča in pričnejo takoj krvavo delo. Cetinovič je med njimi, ne riše pa s svinčnikom, ampak s krvjo, s turško krvjo; kogar vzame na muho, ne izgreši ga nikdar. Potiskajo Sulejmana skozi Črnogoro, grozovito delo, ni spati, ni jesti ne utegnejo, ker ne le zmagati hočejo hrabri sokoli, zmaga je itak gotova, uničiti hočejo sovražnika. A krogleté tudi nazaj iz turških pušek, kakor je menil Gerster. Cetinovič se ni vrnil iz Črne gore, v dolini Cete so ga zagreblji z drugimi junaki. Družnik njegov prinese po končani vojski materi njegovi listnico, v kateri je jadna starka našla med drugim fotografijo, oblito s krvjo; vendar je spoznati podobo ženske premilega obličja in pogleda — podobo Aleksandre.

Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starè.

XVII.

Kadar grmí in treska in se gosta ploha usiplje iz črnih oblakov, takrat ni mogoče po tratah trgati cvetič in vezati šopkov. Človek beži pod streho in čaka v zavetji, da se zopet zvedrí. Tedaj pa se časih pripetí, da človek v samem zavetji vidi kako lepo cvetko, ki je sicer ne bi bil zapazil v tihem njenem skrivališči. Tudi po hrvaškem obzorji so se letos podili burni viharji, pa niso dali, da bi se kulturno, zlasti literarno polje razcvело tako, kakor bi si želelo vsako rodoljubno srce. In glej, čitatelj dragi, ravno ob največji nevihti se nam je pokazala krasna cvetlica, ki v varnem zavetji svojem že pol stoletja krepko rase in vsako leto znova cvetè.

Bilo je dné 14. junija l. 1887. Kakor vsak drug delavnik so zidarji in klesarji popravljali starodavno stolno cerkev v Zagrebu; na trgu pred cerkvijo so prodajalci razložili raznega živeža, in z visoke hiše duhovnega semenišča so vihrale národne zastave ter oznanovale, da se v tem poslopji praznuje nenavaden praznik. Ilirsko navdušenje je razvnelo takoj v prvem začetku tudi mlade bogoslovce in že leta 1837. so v zagrebškem semenišči ustanovili prvo književno društvo, ki danes slaví petdesetletnico svojo. Delovanje tega skromnega društva nikakor ni bilo omejeno na semeniško zidovje, ampak globoko je se-

zalo v narod hrvaški, kateremu je leto za letom pošiljalo rodoljubnih duhovnikov, a dajalo mu je tudi mnogo kratkočasnega in spodbudljivega berila. Društvo, ki petdeset let deluje na korist národa svojega, gotovo zasluži, da tudi Slovenci o njem kaj več zvedó.

Hrvaški bogoslovec Štefan Mlinarić se je učil leta 1836. na peščanskem vseučilišči, pa se je ondu sprijaznil s Kollarjem, Šafaříkom in drugimi slovaškimi domorodci, s katerimi je prepotoval več slovaških krajev. Videl je, kako Slovaki budé národno zavest in kako se zlasti mladina zbira v družbe in družbice, da bi tem več mogla storiti za zanemarjeni národ svoj. Poln mladostnega navdušenja je pisal Mlinarić prijatelju svojemu Jakopu Petku in ga vprašal, če se ne bi tudi v Zagrebu dalo osnovati kako podobno društvo. Plemenite besede so pale na dobra tla in Petek je takoj pregovoril več svojih tovarišev v zagrebškem semenišči, da so med seboj ustanovili »Kolo mladih rodoljubov«. Semeniško poglavarstvo je brez obotavljanja potrdilo društvo, a prvi predsednik mu je bil Jakop Petek, ki je v nastopnem govoru svojem med drugim rekel te le besede: »Kaj nam koristi kratko življenje naše, če s telesom našim tudi duh naš položé v temni grob. Čas razjeda železo, lomi žezla in tudi nepremagljivemu vitezu usahne junaška roka; na veke pa bode živelo, kar zasadimo z duhom svojim.« Vzvišeno duševno delovanje je torej imela biti naloga novemu društvu. Mladi tovariši so z nepopisnim navdušenjem pritrtili predsedniku svojemu, in ko so potihnili zadnji glasovi priljubljene ilirske pesmi, nabrali so med seboj šestdeset goldinarjev ter ž njimi položili osnovni kamen društveni knjižnici, ki se je hitro množila z darili duhovnih in posvetnih rodoljubov. Tako je slavni Ivan Kollar, takrat protestantovski pastor v Pešti, poslal zagrebškemu bogoslovcem vsa svoja dela; Srb Pavlović jim je podaril vse knjige, kar jih je dotlej izdala »Matica Srbska« in celó iz Belega Grada so dobili knjig od ministrov in drugih veljavnih mož. Zdaj so mladi rodoljubi od ranega jutra do pozne noči porabljali vsako prsto uro, da so se vadili v lepem hrvaškem jeziku. Pridno so se učili slovnici, prelágali na hrvaški jezik odlomke iz raznih spisov svetih očakov, a z deklamacijami so se vadili v živi besedi. Učili pa so se tudi vseh drugih slovenskih jezikov ter pazno zasledovali »ilirski« napredek zunaj semeniških zidov. Večkrat so napravljali »besede«, in ko se je nekega dné med goste napovedal sam Gaj, bilo je veselje neizmerno. Štirje bogoslovci so ga čakali pri semeniških vratih in komaj je stopil čez prag, povzdignili so ga in ga po dolgem hodniku na rokah nesli v dvorano. Ta mali dogodek nam jasno pričá, kaj je takrat pomenjal Gaj in kakšno ča-

robno moč je ime njegovo imelo v dōbi ilirski. Predaleč bi zašli, ko bi hoteli dalje opisovati zgodbe tega društva rodoljubnih zagrebških bogoslovcev. Omeniti nam je še, da se je društvo kot ustanovnik vpisalo v vse kulturne in literarne družbe hrvaške ter tudi v »Matico Češko« in »Družbo sv. Mohorja«; da je v čitalnici svoji imelo vedno vse hrvaške, mnogo srbskih, slovenskih, čeških, ruskih, nemških, francoskih in italijanskih časopisov in da so udje med seboj spisovali list »Zvezda«. S časom je se prekrstilo »Kolo mladih rodoljubov« v »Sbor duhovne mladeži«, kakor se še dandanes zove, in pevci so se ločili v posebno družbico »Vienac«. Ne treba nam poudarjati, kako so se zagrebški škofje zanimali za to društvo prihodnjih dušnih pastirjev svojih ter je podpirali z besedo in dejanjem.

Kar smo dosle povedali, to je lepo in hvale vredno, ali premalo bi bilo za tisto veljavo, ki si jo je društvo zagrebških bogoslovcev zadnjih petdeset let pridobilo v kulturni zgodovini hrvaškega národa. »Sbor duhovne mladeži« je od prvega začetka svojega bilo tudi književno društvo in to je pravi njegov pomen. Najprej so mladi rodoljubi spisovali in prelágali za vajo, toda kmalu so boljše zdelke svoje dajali tiskati in prav oni so bili prvi, ki so na Hrvaškem izprevideli, da tudi preprostem ljudstvu treba kratkočasnega in poučnega berila, in jeli so prelágati primerne knjige iz drugih jezikov. Leta 1842. izdali so Franklinovo »Zakladno škrinjico«, a kmalu potem so sklenili po malem vse spise Krištofa Schmida in drugih podobnih pisateljev prirediti za hrvaško mladino. Prva je prišla na vrsto »Genoveva«, potem »Košarica«, »Milutin«, »Janješče«, »Dobri Radojica i zločesti Ivica«, »Pustnjak«, »Kriesnica«, »Evstakij«, »Badnjak i pisanica«, »Blizanci i trešnje«, »Otac Marko«, »Crkvica na briegu«, »Drveni križ«, »Pustinjačka špilja«, »Tudjinka«, »Jágodice«, »Ljubice«, »Niz bisera« in druge primerne pripovedke. Pohrvatili so »Fabiolo«, katero je popravil in o svojem trošku izdal blagi župnik Zorić. Mladini sta se posebno prikupili knjižici »Osveta je moja« in »Cvietnjak«. Marljivi duhovni mladeniči pa so tudi skrbeli za hrvaške molitvenike in druge pobožne knjige. Izdali so Gruberjevo »Katekezo«, »Goffine«, »Žiće pape Pija IX.«, molitvene bukvice »Okrepa duševna«, »Kažiput«, »Sv. križni put« in Jaisov »Molitvenik«, ki je ućakal že sedemnajsto izdanje ter se je doslej v 80.000 izvodih razpečal med národ. Zagrebški bogoslovci so bili prvi, ki so preskrbeli svete podobice s hrvaškimi napisi. Kako imenitno je tiho delovanje tega društva, kaže nam to, da se v najnovjšem času knjige tiskajo v 10.000 do 20.000 izvodih in da nekaterim treba vsak čas prirejati novo izdanje. In na vsem tem se mora hrvaški

národ zahvaljevati siromaškim mladeničem, ki nimajo ní zlata, ní srebra, imajo pa plemenito srce, čisto rodoljubje in dobro voljo.

Lep je torej bil dan 14. junija t. l., ko so zagrebški bogoslovci slovesno praznovali redko petdesetletnico, katere so se v duhu udeležili vsi hrvaški duhovniki, predniki njihovi, pa tudi drugi iskreni domorodci. Ob devetih je bila v prelepi semeniški kapeli vélika maša, ki jo je pel nekdanji predsednik »Sboru«, sedanji kanonik, prečastni g. Julij Vrevc. Po maši je bila svečana seja, pri kateri je med drugim društveni knjižničar čital zgodovino društva, blagajnik pa poročal o društvenem imetju. V ravno minulem letu 1886—87. je društvo po dobrovoljnih darovih in od razprodanih knjig imelo dohodkov 2688 gld., za tiskanje knjig je potrosilo 745 gld., za vezanje knjig 527 gld., a za druge društvene potrebščine 203 gld. Ostalo mu je 1212 gld., ki z lanskim ostankom od 851 gld. dajo gotovine okoli 2063 gld. Vrhu tega ima društvo pri knjigarjih nad 1000 gld. aktivnega dolgá ter nerazprodanih knjig, vrednih nad 3800 gld. Ker društvo le z dobičkom razprodanih knjig zalaga nove, dokazalo je zopet resnico hrvaškega pregovora, »zrno do zrna pogača, kamen do kamena palača«. Po dovršeni seji je ob 11^{1/2}. uri dopóludne bil svečani »matinee«, ki bi vsakemu glasbenemu društvu bil na čast, zvečer pa so bogoslovci predstavljali Wisemanovo gledališko igro »Sakriveni dragulj«. Lepe zabave se je udeležilo mnogo odlične gospóde duhovnega in posvetnega stanú. Če omenimo še, da je društvo ta dan dobilo premnogo navdušenih telegramov iz Češke, Moravske, Dalmacije, iz Gorice in Rima, dopolnili smo kratko svoje poročilo, kateremu dodajemo samó željo, da bi »Sbor duhovne mladeži« v prihodnje rodil še lepših književnih plodov ter da bi srečno učakal in s še večjim pónosom slavil svojo stoletnico.

Skromne te črtice o razvoju književnega društva zagrebških bogoslovcev nas učé, kako vsak po svoji moči koristi národu svojemu. Mladi rodoljubi niso precenjali svojih močij, pa se niso lotévali velikih osnov, katerim so kos samó odrasli in izkušeni možje, ampak po svetu starejših svojih vodnikov so presajali lepe tuje cvetke na domače polje ter so tako zasadili gredíce, katerih zvedeni vrtniki niso utegnili obdelovati. S tem pa so se prihodnji duhovni pastirji vadili v máterinskem jeziku svojem, da so pozneje s tem boljším vspehom delovali v vinógradu Gospodovem, ali marsikateri njih je danes slaven pisatelj in rodoljub. Pa še nekaj. Hrvatom radi očitamo, da se pri národnem svojem trujenju premalo ozirajo na potrebe preprostega ljudstva, da tako rekoč hiši svoji snujejo sijajno streho, predno so ji sezidali dobro podstavo. Ne dá se tajiti, da je v tem mnogo resnice

in že večkrat so se pokazali žalostni nasledki tega nenaravnega razvoja; ali da Hrvatje prav nič ne bi bili storili za napredek preprosteга ljudstva, to pa le ni res. Prav »Sbor duhovne mladeži« je preložil osnovni kamen ljudski književnosti ter bil prednik »Društvu sv. Jeronima«, a kar so sicer posamezni možje storili za ljudsko omiko, svet le zato ni zvedel, ker ga je zaslepila bliščoba velikih národnih početij.

Kar se tiče ljudske književnosti Hrvatje samí Slovencem priznavajo prvenstvo in poročevalec jeronimskega društva postavlja vsako leto rojakom svojim družbo sv. Mohorja za vzgled, ki ga treba posnemati. Gotovo čudno naključje pa je, da je ravno tisti hrvaški pesnik in pisatelj, ki je po srci svojem Slovencem najbližji, najbolje umel, kako treba pisati za preprosto ljudstvo. Ta mož ni nihče drug, nego Ivan Trnski, o katerem smo govorili v zadnjem pismu. Najlepši biser njegovih pripovedek je »Učitelj Dobrašin«, ki ga je leta 1871. izdalo »Društvo sv. Jeronima«. Prvi hrvaški učenjaki in drugi veljavni možje se ujemajo v tem, da bi Trnski bil slaven dovolj, ko ne bi bil ničesar družega napisal, nego »Dobrašina«, katerega je zadnjič neki zagrebški dnevnik primerjal Amicisovemu »Srcu«, v tem ko je drugi list rekel, da je Trnski v tej svoji pripovedki opisal rajncega škofa Dobrilo. Mi pa sodimo, da Trnski za svojega Dobrašina ni trebal daleč iskati vzora, kajti ga nikjer ni mogel najti lepšega, nego v srci svojem. Le Trnski sam je za národ svoj tako plemenito mislil, čutil in delal, kakor »Učitelj Dobrašin«. V »Dobrašinu« je Trnski rojakom svojim postavil idejal ljudskega učitelja in pokazal, kako naj poklic svoj izpolnuje vsak, komur je v národu poverjena kaka služba ali čast. Kakeršen je »Dobrašin« bil učitelj, takšen je Dobrila bil duhovnik, Trnski pa upravni uradnik. Trnski je nekoliko po svoji izkušnji, nekoliko po svojem svaku dru. Lavriči zvedel, kaj so plemeniti slovenski duhovniki storili za zanemarjeni národ svoj, pa je v imenovani pripovedki o župniku Dobrili rekel, da je »bogoslovec v šolskih počitnicah potoval po Slovenskem in videl, kaj slovenski duhovniki delajo.« Sodil je torej, da so se slovenski duhovniki in učitelji najbolj približali njegovemu idejalu in — ni se motil. Učitelj »Dobrašin« je didaktiška pripovedka, da si je ne moremo misliti lepše. Hrvaški in slovenski pisatelji bi se iz nje morali učiti, kako treba za preprosto ljudstvo pisati in kako se v mično pripovedko za kratek čas dajo vplesti raznovrstni nauki. Kdor se je le količkaj pečal z národnim pesništvom in drugim duševnim blagom národa hrvaškega in srbskega, vé, da ga ni národa, ki bi toliko národne filozofije čuval v brezštevilnih pregovorih svojih, kakor naši najbližnji bratje. Korenit preprost Hrvat ti vsako svojo

misel potrdi s primernim pregovorom, naj ti pripoveduje o kakeršni koli stvári. Trnski je tudi v tem posnemal ljudski govor in je »Učitelja Dobrašina« tako »zasótil« z ljudskimi izreki, da časih kar v pregovorih pripoveduje. Taka knjiga se Hrvatú mora prikupiti. Sicer pa bi Trnskega v »Dobrašinu« po plemeniti vsebini in tendenciji primerjali spisom neumršega svojega vladike Slomška. Vidimo torej, da imajo Hrvati dovršen vzor ljudske knjige, in ker imajo v »Sboru duhovne mladeži« in v »Društvu sv. Jeronima« dva književna zavoda, ki sta namenjena preprostemu ljudstvu, smemo se nadejati, da se tudi pri njih ljudska literatura tako razcvetè, kakor treba, in da bo kmalu tudi hrvaški kmet tako omikan in zaveden, kakor je slovenski brat njegov.

Pri tej priliki opozarjamo slovenske čitatelje še na drugo knjigo »Društva sv. Jeronima«. Profesor Vjekoslav Klaić, ki se ravno tako odlikuje z lepo in ugodno pisavo svojo, kakor s korenitim poznavanjem hrvaške zgodovine, opisal je za »Jeronimsko društvo« v treh knjižicah »dežele v katerih stanujejo Hrvatje«; zdaj pa je začel pripovedovati zgodbe istih dežel. Prvi zvezek imenitne knjige je »Društvo sv. Jeronima« lansko leto podelilo udom svojim, letos pa jim je namenilo drugi zvezek. Ker je knjiga namenjena preprostemu ljudstvu, razredil je profesor Klaić gradivo tako, da je vsak oddelek celina záse, a kjer je le mogel, navezal je dotične zgodbe na kako znano pravljico. Tako n. pr. stoji v Kneginci pri Varaždinu med razvalinami starega grada še dobro ohranjen stolp, v katerem je nekđaj ogrsko-hrvaški kralj Mirko zaprl upornega Andreja, brata svojega. Národ okoli Varaždina si še dandanes o tem dogodku mnogo pripoveduje in Klaić je dotični oddelek zgodovine svoje prav spretno dejal pod naslov »Kula u Knegincu«. Drugi oddelek ima napis »Kralj Pasoglav«, a takoj pod njim nam pisatelj najprej pripoveduje národne pravljice o »pasoglavcih« in njihovem kralju, razlaga kako se je v teh pravljicah ohranil spomin na divjake Mongole, potem pa nam resnično opisuje grozno tedanjo dóbo. Vsakdo mora gospodu Klaiću pritrditi, da je pravo pogodil, in da je le tako mogoče v preprostem národu vzbujati zanimanje za domače zgodbe. Prvi zvezek šteje na 200 straneh 18 oddelkov in seza do konca mongolskega vpada. Politične in kulturne zgodbe je pisatelj ločil in tako preprostim čitateljem le še bolj olajšal razumevanje; sploh pa pripoveduje jasno in obširno. Nepotrebno se nam zdi, da bi še posebno poudarjali znanstveno vrednost tega najnovejšega dela profesorja Klaića, pač pa končaje te vrstice lépo knjižico na vso moč priporočamo slovenskim rojakom svojim, zlasti ónim, ki se zanimajo za zgodbe najbližnjih nam bratov slovanskih.

Kaj pripovedujejo ob Ložnici.

Spisal M. Cilenšek.

IV.

Kadar se začenja oglašati pomlad, išče mladina po tratah majhnih rdečih živalic, katerim pravi »velika noč«. Njih barva jo spominja rdečih jajec, katerih se nadeje od marsikoga. Ako je našla tako pršico (*Trombidium holosericeum* in *T. tinctorium*), tedaj je nje veselje jako veliko in takoj teče vprašat očeta ali mater, pride li že kmalu vélika nedelja. Naveličala se je že dolzega posta in rada bi gledala, kako se bode vrtal koláč. Ta se ne peče nikdar med letom, temveč samó zadnje dni vélikega tedna. Sevéda je med kolačem in koláčem precejšnja razlika in dočim ga navadne gospodinje vsájajo nalik navadnemu kruhu, tedaj pa druge, ki so se za mladosti naučile kaj več, potrebujejo »modla«. To je velika okrogla posoda od glin in lepo lošana. Na sredi ima »doc«, ki je malo nižji od roba in otel; torej je pravi koláč, ki je dostikrat nad ped visok, tudi na sredi prevrtan. To otroke najbolj miče in težko pričakujejo dneva, kateri naj jim razkrije to skrivnost. Odrasli pa se ž njimi vsak dan malo pošaljijo in jim na dolgo in široko pripovedujejo, kakih priprav bo treba za to težavno delo. Le mati jim blagodušno velevajo, naj potrpe še nekoliko dnij in vse bodo mogli videti. Kmalu pridejo težko pričakovani zadnji dnevi vélikega tedna in sedaj rekó oče sinku: »No, stopi h kolarju in reci mu, naj pride vrtat koláč, in sicer z največjim svedrom.« Ker je v teh besedah zmerom nekoliko sméha, muza se otrok okoli matere in jo zvedavo pogleduje, kakor bi jo hotel vprašati: »Naj li res skočim?«

Ker je deca pri takem delu nepotrebna in nadležna, odpravi jo mati z besedama: »Le stopi!« — Vse skoči k vratom in vsak bi bil rad prvi. Otroci pripovedujejo to novico vsakomu in predno pridejo zopet domóv, prikrit je že kolač z belim prtom v glineníni. Ničesar niso videli in ostala jim je samó tolažba na prihodnje leto. Tako se ponavlja njih zvedavost vsako leto, dokler se ne spametujejo in se zanimajo samó še drugi dan za to stvar, ko se odkrije verbas in se prikažejo zgolj »dobre reči«.

Ob véllkih sobotah imajo Ložničanje še to opravilo. Od lésk na cvetno nedeljo blagoslovljenih butar si naredé križe, in sicer tako, da se napravi veliki »T« s tem, da se vtakne prečnica v precép dalj-

šega kolca. Popóladne jedenkrat vzame hišni gospodar križe in steklenico z blagoslovljeno vodo ter hodi od njive do njive, od travnika do travnika, in tudi gozda ne pozabi. Povsod pričvrsti križec ob konci dotičnega zemljišča in je pokropi z vodó. Vse to naj pomnoži zemlji rodovitost in jo varuje vremenskih nezgod. Jednaki, pa zbiti križi se radi pribijajo tudi na razna vrata.

Res delajo jaslice otrokom veliko veselje, ali njih živelj je in ostane vendar domači vrt ali pa trata pod vaško lipo. Tu imajo svoje zabave, tu svoje igre. O velikonočnem času se povrača vsako leto ista igra. Dve gladki paličici se vtakneta s koncem v zemljo in sicer toliko druga od druge oddaljeni, da med njiju položeno jajce ne pade na tla, drugi konec pa se dá v precép kvišku stoječih krajših paličic. Sedaj pa jamejo »boljgati«, to je potákati jajca po paličicah. Kaka slama ali káj sličnega jim je mera. Po prvem opravi, ko so se »žegna« nasitili, vidiš skoro na vsakem drugem, tretjem vrtu kepo otrok, katerim je igra zdaj prva skrb. Da se zavoljo mere dostikrat spró, to je naravno, kajti rdeče jajce je vsakemu drago. Časih se tudi pripetí, da pride kateri z lesenim jajcem, a ker ostane vsakokrat celó, spoznajo napósled pajdaši sleparstvo ter ga poženó. Večji fantje in časih še možjé mečejo na »klobuk«, na »križe in možé«. Sploh pa se tudi ta igra bolj in bolj opušča. —

Denarje kujejo na Dunaji. Ondu stojí, kakor pripovedujejo Ložničanje, blizu cesarjeve palače velikanska črna hiša, ki je objeta z visokim zidovjem. To je kovačnica za denar. Kovači ne smejo nikdar na svetlo in vsak mora ostati ondu do smrti. Cesar napravi denarja, kolikor hoče, in ga ima toliko, da ga sam ne more prešteti. Osobito tisti ponarejalci denarja, ki ga prav dobro umejo kovati in se zaradi tega na dolgo pripravó, pridejo v dunajsko kovačnico in se tam pridržé vse ostale dni svojega življenja. —

Kmetsko ljudstvo se drží podedovanih navad liki kléšč kože. Kardar gre nevesta iz vasi ali župnije, tedaj je treba ženinu šteti domačim fantom zahtevano vsoto do vinarja, ináče ne pusté svatom na noben način dalje. Dogodilo se je, da so se svatje ustavljali in da niso prišli možje na pomoč, Bog védi, kako bi se bila stvar razmotala. Pri zadnji hiši se je bila potegnila preko ceste veriga, ki je ustavljala vozove. Svatje, videč, da s silo ne pridejo do vspeha, zatekó se k župniku, ki je razkačeno moštvo sicer pomiril, ali fantje niso odjenjali, dokler niso prejeli zahtevane navadne odkupnine. Ta razvada je sevéda še obična. Ženinu domačinu pa fantje po noči trikrat pod oknom zaukajo in za to težavno delo dobijo tudi neko odškodnino — na-

vadno v denarjih. No, ker jih je precéjšnje število, ne zaleže tak dar veliko, a tu si pomagajo samí in zloživši še potrebno, odpravijo se v krčmo, kjer se po svoje veselé. —

Blizu Ložnice sredi travnika je bila strašanska grez. Ni ga bilo moža, ki bi si bil upal blizu. Bila je neki tako globoka, da sedem senénih žrdij druga vrhu druge ni sezalo do dna. Vse ozemlje okoli se je gugaló. Nekemu pastirju je ušla krava in bezljala proti napominjanemu kraju. Pastir skoči za njó, a oba požrè strašno žrélo. Nikdar ni bilo sledú za njima. Ponočni popotniki pa so radi pripovedovali, kakšne tožne glasove so slišali od sredine mužnatega travnika, kjer neki duša nesrečnega dečka prosi rešitve. Še sedaj je zemlja ondukaj precéj vlažna, grez pa je izginila, ko je lastnik travnika od drugod navozil prstí. Raznovrstni šaši rastó zdaj ondu in kažejo kolobarjasto podobo nekdanje z vodó zalite otlíne. Mogoče, da je bil to studenc, čegar voda je tekla po vulkanskem trahitu, a sčasoma mu se je zaprla podzemeljsa pot in prenehal je. —

Ložničán o bratu le redkokdaj govóri in namesto da bi rekel: »Brat (= brät) moj je šel v Celje,« pravi: »Naš Miha« . . . Tudi starši govóré o sinu samó primorani; med seboj in s sosedi pa le: »Naš Janez« itd. Ako je pa sin že oženjen in se govóri o gospodarji, tedaj pa še krstnega imena ne dostavljajo, ampak samó »naš«. — »Naš me ne uboga, zatorej mu pa tudi dostikrat izpodletí« — toži n. pr. oče sosedu o svojem sinu gospodarji. —

Kakor drugje so tudi Ložničanje za prejšnjih časov tatove in tatíce ostro kaznovali in sicer očitno. Ni še dolgo tega, kar je umrla stara babéla, ki je bila zavoljo izmikanja zadnja postavljena na sramotno mesto. Sredi vasí, priklenena k vaški lipi, na ogled postavljena vsem vaščanom, stala je štiriindvajset ur in tako zadostila pravici. —

Za vodo ni dobro zvižgati, kajti s tem se draži hudobec, ki po tolmunih prebiva in zvižgajočemu človeku vrv okoli vratú vrže ter ga v vódo potegne in ondu potopi. Osobito ob nedeljah, ko poletnega časa otroci ne morejo ostati brez kópanja, svaré jih matere, naj se vedó kolikor možno spodobno, da se jim ne pripetí kaj hudega. Že marsikdo je videl takega hudobca, ki se prikazuje v človeški podobi z dolgo brado, rdečo kapico in zeleno ostalo obleko. Starikav je in majhen, liki otrok petih let, a ima strašansko moč. Navadno ni zloben in ne dela ljudem nobene škode; razdražen pa ne pozna usmiljenja in usmrti vsakega, ki mu pride v pest.

Najbolj so se ga bali rakarji in kaj bi se ga tudi ne, saj je neki kléščarjev vrhovni poveljnik. Račja lov se je prejšnje dni prav

dobro obnašala, kajti vsaka rečica jih je bila polna. Dečki so jih lovili po dnevi v luknjah, pod kamenjem, drevesnimi koreninami, ki so se razprostirale v vodi in po dračji. To delo se je zvrševalo navadno z roko in mnogemu je pokazal nazadnjak svojih klešč silo; a to jih ni zadržavalo. Tudi z mrežo so jih lovili, ali jim pečeno žabo nastavili, katera jih je omamila tako, da so se kar v gručah zbirali okoli nje. Ako so ugledali dečki kakšnega Žalskega gospoda, katerega je vodila pot mimo do vinogradov, ulili so jo po travnikih in se skrili za grmovje, kajti vedeli so bajè, da ima vodo v najemu.

Fantje se niso jezili nad dečki, kajti vedeli so, da jim jih ostane še mnogo. Ti so se zbirali po noči ob ugodnem času za potoki in prinašali trsák in vreč s seboj. Po noči namreč goni hudobec rake na pašo in pride jih toliko, da jih je treba samó pobirati, dokler ni vreča polna. Toliko pa je vendar treba paziti, da se ne pobere zeleni rak in ne shrani. Ta bi namreč zazvižgal tako močno, da bi slišal glas njegov hudobec sam, kateri bi nepovabljen goste raznesel kakor solnčni prah. Umevno je torej, da se je vršila taka ponočna lov prav tiho in da so fantje natanko pazili na vsakega košarja, ki bi jim utegnili prizvižgati smrt.

Dokler je bilo kaj rakov, lovili so jih res pridno in da ni nastala med njimi kužna bolezen, še sedaj bi jih bilo vsaj toliko, da bi si mladina hladila dolge zobé. Ženske navadno niso marale zánje, nekako studili so se jim; no, sedaj imajo mir pred njimi. Ko žito cvete, so raki najboljši, kajti marsikatera čarovnica jim vrže nekoliko rose, katera jim bajè jako tekne. —

Ako gori vsa vas, mora nesrečo odvrniti samó župnik s posebnim blagoslovom. Ako bi pa zgorel kak človek in bi duhovni gospod ustavil ogenj, bila bi njegova duša na veke pogubljena. Ko so Godomlje gorele pred kakimi tridesetimi leti, bilo bi se imelo dogoditi kaj takega, a raznesel se je bil glas, da je ostal v ognju majhen deček in njemu na ljubo so seveda vas branili samó s brizgalnicami. —

Ako se zbirajo nad sv. Uršo oblaki ter se nakopičijo v gosto kapo, ki ji krije vrh, nastane ob kratkem dežévuje, ki traja po več dnij. Sevéda ugibljejo vreme po navedenem receptu samó óni Ložničanje, kateri morejo izpred praga gledati na štajersko koroškega mejaša, v katerega obližji se ne zanikava več z dolincem navadno nikalnico, temveč z besedami: »to že kor«. Kadar pa se cerkvica na gori prav dobro razloča in nekako belo sveti, ni stanovitnega vremena pričakovati. —

V celovškem mestu — kjer pa še tudi Slovenci stanujejo, toda besede drugače zategujejo, ki Ložničanom nekako čudno na ušesc zvené — imajo na lepem trgu priklenjenega velikanskega »lintverja«, ki je

svoje dni živel v Vrbskem jezeru ter okolico strašno pustošil. Po naključji so ga zalotili jedenkrat na kópnem, vrgli mu debelo verigo okoli vratú in ga priklenili k močnemu steburu. Tu sedaj počiva brez vsakega gibanja in gorje ljudstvu, kadar se predrami in od zarjavele velike verige odtrga. V Konjiški Gori prebiva tudi tak »lintver«. Vsa je neki polna vode in ker ta nima prostora dovolj, počila je na severni strani in nje vsebina odteka ondu počasi. Da bi pa razpoka ne postala večja, speli so jo z železjem. Bog ne dàj, da pride zmija na svetlo! Vse — gore, drevje, kamenje, hiše, voda itd. bi drlo za njim, dokler ga ne bi usmrtilo. Takšna pot bi bila zaznamenovana z razvalinami človeškega potú in s smrtjo vsega, kar bi dohitela.

V drevorédu.

V življénja urah tesnih,
Ko trè mi jad srcé,
V spomine prošlih časov
Vse misli mi hité:
Podobe znane vstájajo,
Megléno se porájajo,
S tolažbo me navdájajo,
Da gíne mi gorjé.

Pomlád je v cvétji klila,
Dehtèl je drevoréd,
Tedàj ob tvoji stráni
Po njem sem hodil spét.
Kar zima razločila je,
Pomlád ljubó združila je
Ter v srcih pomladila je
Ljubezni nama cvét.

Krasoto tujk sem hvalil; —
Zeló sem se razgrel . . .
» . . . A lepše ni od tēbe!«
Ko to sem ti bil del,
V obráz si se zazárila,
S pahljačo me udárila
Ter ljubko se razjárila:
»Tedàj si spet začel?« —

Sestala sva se jédva,
Ločila sva se spét,
Spét mi krenila nōga
Nazaj je v tuji svét.
Pomlád pač tu zdaj klíje mi,
V srcé pa ne prisíje mi,
Spomin le óndu žíje mi
Na té in drevoréd.

Fr. Gestrín.

Siromák.

Vè zélene lipe hladni sénci
Raduje se šumno veséla vas,
Ovéva živahno jo godba zvónka,
Da vriska ter sméje se na glas.

Med drugimi lepa župánova hčerka,
Žari kakor zoren rožen cvet,
Opravljena drago v baržun in svílo,
Ljubo očaráva raznéženi svet.

A malo v stran za drevesom prikriva
Oprt o déblo se mladi Zorán,
Plesánje gleda z rosnim očesom,
Ozíra se v déklico temáu.

Dal srčno rad kri bi, če smel se zasukat'
Le jedenkrat ž njo bi v čilih vrstéh:
A v stári bil bi obleki svoji
Nakičeni mládeži le v zasméh.

Jos. Kržišnik.

O stoletnici slovaške književnosti.

Spisal Andrej Fekonja.

»Ze Slovákův nic nebude, — zůstanouli
co mrvy a zlomky osamotněli.«

J. Kolár.

everno-ogrski Slovenci, ali kakor jih mi navadno imenujemo, Slovaki, morejo letos slaviti baš stoletnico književnosti svoje. Uprav pred sto leti je bila namreč na svetlo prišla prva knjiga, katera je v naslednjem prouzročila posebno književnost slovaško. — Ker se slavjanski Slavjani dandanes vzajemno zanimamo o raznovrstnih stvaréh vsehkolikih plemen národa našega brez razložka in izjeme, zato se hočemo i mi tu na kratko spominjati ónega pač spomina vrednega dogodka v istoimennih naših sorodnikih, rekše postanka sedanje slovaške književnosti.

Slovaki so bili sprva v literaturi zjedinjeni s Čehi. Za književni jezik jim je rabila namreč vsem, ne slovaščina, nego češčina, a protestantski propovedniki slovaški v Ogrski so upotrebljevali češki jezik tudi v cerkvenih govorih. In uprav Slovaki so bili na polji zajedniške literature češko-slovaške proizveli lepe plodove uma in srca; posebno nekaj časa izza nesrečne bitke na Beli Gori (l. 1620.), ko je bil v Češki in Moravski tuji nemški duh po tridesetletni vojni domačega malone povse ubil ter se je mnogo čeških beguncev rešilo v ogrsko Slovaško, gojila se je baš tukaj najbolje knjiga slavjanska skupna Čehom in Slovakom. A še v novejši dóbi, v našem veku, vstala sta uprav iz slovaškega plemena dva izmed najznamenitejših pisateljev čeških, književnika vseslavjanska: Pav. Jos. Šafařík in Jan Kolár, óni povestničar zlasti prevažnih »Starožitnostij slovanskih« (l. 1837.), tá pesnik divne »Slávy dcere« (l. 1832).*

Akoprav se slovaško narečje od češkega le malo razlikuje — po priliki kakor slovensko od hrvaškega —, vendar so se Slovaki, žal! od bratov Čehov po knjigi ločili, počenši pisati v svojem pokrajinskem narečji. Prvi je dal temu povod katoliški župnik Anton Bernolák v zadnji četrtini minulega stoletja. Plemenitih roditeljev sin iz županije Oravske, a postavši župnik, najprej v Seči in potém v Novih Zamkih, kjer je umrl 15. dné jan. l. 1813., pečal se je mnogo s slavjanskim jezikoslovjem, posebno z narečjem slóvaškim. Poznavajoč književnosti slavjanske: češko, poljsko, rusko, srbsko in hrvaško, začel je

* Glej »Lj. Zvon« I. sp. »Novejša češka literatura«, pos. str. 701 in 190.

zagovarjati tudi svojo materinščino, t. j. slovaščino, katero sta hvallila že tudi Čeha Ján Jordan (l. 1745.) in kanonik Dalimil, a so jo potém priznavali slavjanski filologi, n. pr. srbski patrijarh Stef. Stratimirović v Karlovcih, c. k. dvorne biblijoteke kustos Jarnej Kopitar na Dunaji, »otec slavistiky« Jos. Dobrovsky v Pragi idr. A zato Bernolák napiše i tiskom izda najprej razpravo o pravopisu, nató slovnico in še nekak slovar slovaškega narečja, v latinskem jeziku pod naslovi: »Dissertatio philologico-critica de literis Slavorum, de divisione illarum, nec non de accentibus, cum ađnexa linguae slavonicae per Regnum Hungariae usitatae compendiosa simul et facili orthographia. Posonii. 1787. 8°.«, in pa: »Grammatica slavica, ad systema scholarum nationalium accomodata. Posonii. 1790. 8°. 312 pag.«, tudi nemški; dalje: »Etymologia vocum slavicarum, sistens modum multiplicandi vocabula per derivationem et compositionem. Tyrnauiae. 1791. 8°. 160 pag.; — a večji slovar jezika slovaškega je zapustil v rokopisu, ki pa je pozneje ugledal svetlo kot »Slovár slowenski česko-latinsko-německo uherski: seu Lexicon slavicum bohemicolatinogermanico-ungaricum. Budae. 1825—1827. 8°.«¹⁾

Bernoláka je posnemalo nekoliko katoliških rojakov, pišoćih po njegovem primeru v svojem posebnem narećji ter je tako nastalo književno razkolništvo med Čehi in Slovaki. To napako sta sicer že Jurij Palković, kanonik ostrogonski, ravnatelj modroslovnih in bogoslovnih šol v Trnavi († l. 1835.), in njegov bivši ućenec Jan Hollý, župnik v Madunicah († l. 1849.) skoro završila, ostavši nekaj časa brez daljnih naslednikov. A ne dolgo potém, ko je »bernaláčina« propala, počela sta inaće jako zaslužna rodoljuba slovaška: Ljudevit Štúr, profesor v Požunu, in Josef Miroslav Hurban, pastor v Pešti, (sedaj evang. parok v Hluboki pri Senici) iznova pisati v slovaškem narećji in to v trenćinsko-nitranskem. Štúr je v tá namen izdal spis: »Nárećja slovenskuo alebo potrebo písanja v tomto náreći«, v Prešporuku 1846. ter je še s Hurbanom vred ustanovil list »Slovensk je Novini« za Slovake. — Krepko so se tému početju slovaških strankarjev upirali veljavni pisatelji, zlasti Šafařik in Kolár, dokazujoći osvedoćevalno, da je Slovakom vsekakor treba ostati v knjigi združenim s Čehi. V. V. Tomek je izdal nekoliko takih ćlankov zbranih v knjigi: »Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky«, v Praze 1846, kjer je

¹⁾ »Neuestes Conversations-Lexicon«. Wien 1826 s. v. Bernolak; »Knjižnica Gajeva«. Zagreb 1875. 15.

med ostalim posebej Kolár prorekel znamenite besede: »Ze Slovákův nič nebude, — zůstanouli co mrvy a zlomky osamotněli: shluknouli se ale svorně v jedno tělo, — směle odolaji všem pohromám a outokům na jejich řeč a národnost se valícím« (Iz Slovakov nič ne bode, — ostanejo kakor drobtine in kósci osamoteli: sklopijo se pa zložno v jedno telo, — krepko se ubranijo vsem burjam in napadom na njih jezik in narodnost se valečim.)¹⁾ — Toda Slovaki niso hoteli poslušati svarilnih klicev ne dobrotnih opominov. Ustvarili so si svojo književnost, poskusivši v najnovejši dóbi še narečje zvolensko povzdigniti na čast književnega jezika svojega, — a so tako sedaj duševno odcepljeni od močnejših bratov Čehov, in jedinstvo tako sorodnih Slavjanov je zrušena. Razcepljen je narod sedemmilijonni!

Gotovo nesrečna je bila slovaških pisateljev misel o posebnem književnem delovanji; in početnik temu pred sto leti, Bernolák, pridobil si je v vsem Slavjanstvu pač tožno slavo. Celó naše »Novice« (ustanovljene baš proti književni zajednici Slovencev in Hrvatov po »ilirščini« — narečji štokavskem) priznavajo to, n. pr. 1876. l. 7. št. govoreč: »Znano je, da so Slovaci pred letom 1848. spisavali knjige v češkem jeziku, ker jim se domači govor tudi v resnici od češčine ne razlikuje močno in vsaj ne toliko, da bi vredno bilo ločiti se v slovstvu od svojih številnejših in naprednejših bratov. To jedinstvo je nasproti tudi češkemu slovstvu služilo v nemalo povzdigo, kar dovolj pričujeta že sámi slavni imeni Pavel Šafařík in Jan Kollár. Tako je bil tudi Hurban v letu 1842. začel svojo »Nitro« (slovaški almanah) izdajati v občnem književnem češko slovenskem narečji. Ali pozneje je neka nesrečna zmeta njega in njegove tovariše nagnila, da so se, češčini slovó davši, poprijeli slovaškega po raznih stolicah (županijah) različnega jezika. Da vspéh ni bil ugoden, vemo dobro.« — Hurban, Štúr in njiju tovariši so namreč svoj korak s tem zagovarjali, da jim baje tako, namesto skupne češčine goječim le svojo slovaščino, Madjari v óni za avstrijske Slavjane toli usodni dóbi posebno v letih 1848—1849. ne bi mogli očitati »panslavizma« ter jih ne dolžiti — veleizdajstva! Nò — to je bila v resnici nesrečna zmeta. Sám Hurban piše o tem še leta 1876. tako-le: »Mislili smo, da slovenščina (slovaščina) kakor prav domača, na ogrskih tleh rastoča bil zamaši usta našim nespametnim in nevrlim zopernikom. Ali tridesetletno prizade-

¹⁾ Kořinek »Obća pověstnica« III. 330, 331; Dr. J. P. Jordan »Jahrbücher f. slaw. Literatur, Kunst und Wissenschaft«, 1846.

vanje slovaškega národa ni moglo tega doseči; za vsako slovaški pisano knjigo, kaj pravim knjigo, za vsako slovaško pesmico letelo je v židovsko-madžarskih in slovaško-najemnih listih obrekovanje, da je to panslavska knjiga, panslavska pesem. Sprva se je vendar ta fanatizem bil polastil samó privatnih krogov in največ šolske katedre; ali ustavna vlada tako zvanih Deakovcev je sprejela ta fanatizem v svoj repertorij ter je uradoma delovanju slovaških rodoljubov naudarjala pečat ‚panslavizma‘, podiraje slovaške srednje šole, z našimi denarji ustanovljene in vzdrževane; nastopnica njena, vlada svobodomiselná samozvana pod načelstvom Tisze je podrla še »slovaško Matico«, kot panslavsko gnezdo ter proglasivši, da slovaškega národa več ni, zasegla je naše gotovo v národno omiko in izobraženje nabrane denarje in velela oddati jih v prazne deželске blagajnice. Napredek slovaški, slovaški rod in um so zapadli torej zaprtiji madjarske svobodomiselnosti.¹⁾

Tako je! Slovaki so s Čehi skupni književni jezik popustivši naukušili se za svoj govor in posebno pleme svoje ter si osnovali imenovane zavode: književno društvo »Matico« v Banjski Bistrici za pospeh občne naobrazovanosti národne, a za vzgoj domačega prosvetljenega narastaja tri svoje gimnazije v Revuci, Turčanskem Sv. Martinu in Znijevu. Mnogi siromašni Slovak je v to vložil svoje s krvavimi žulji pridobljene novce; mnogi slovaški otec in slovaška matka sta sebi in svojim odtrgala od ust ter ostanek položila na žrtvenik národne prosvete, ker sta mislila slavo národa, ker sta upala zalog rešitve in srečne bodočnosti svojemu otroku. In res; lepo se je razvijal cvet slovaške knjige, plemenito se je gojil domorodni duh v učeči se mladeži slovaški. A kaj! — »Tót nem ember« (Slavjan ni človek)! velí madjarska prislovica. Gledajoč grozno nesrečo, pretečo ne samó »vélikemu« Magyar-orszagu, temveč vsi Evropi od majhnih Slovakov, — zvršili so »viteški« potomci Arpadovi omenjeni »kulturni« čin. Glavnice slovaške so Madjari vzeli v svojo oskrbo, da so v najnovejšem času s slovaškim denarjem začeli Slovake pomadžárjati po nekem drugem »kulturnem« društvu samih národnih odpadnikov; dijake slovaške, kateri se med seboj pogovarjajo v jeziku máterinskem, izključujejo sedaj tudi iz madjarskih svojih učilišč; otroke slovaške v ljudskih šolah preobrazujejo v sáme ovejane »magyar-émbere« . . . In tako se bodo pač izpolnile proročanske besede otca vzajemnosti slavjanske, vélikega Kolárja: »Ze Slovákúv nic nebude, — zústanouli co mrvy a zlomky osamotnělí. —«

¹⁾ Gl. »Novice« 1876 štev. 7. (čl.: Slovansko slovstvo).

Namena svojega torej ne dosegeši, nego doživeši temu ravno nasprotno posledice, mislili so nekateri slovaški pisatelji in to uprav novejše književnosti slovaške prouzročitelji: ali se morebiti óno zlo ne bi dalo popraviti, da bi se v knjigi zopet uvedla nekdanja jedinstvo med Slovaki in Čehi. Osebito Hurban, kateri je korak svoj — kakor je bil slovenskemu pisatelju (po poročilu v »Lj. Zvonu« 1881. 704) l. 1875. sam zatrjeval, »že neštivilnokrat obžaloval in za katerega odkup — ako bi sploh mogoč bil — bi rad žrtvoval svoje življenje«, — poskušal je pred najstimi leti dejanski, da se Slovaki povrnejo h književni češčini. Nakanil je bil isti tedaj svoj imenovani slovaški almanah »Nitro« v novič na svetlo izdavat in to baš v jeziku češkem; kajti, pravi v vabilu rojakom 3. dné jan. l. 1876. z ozirom na zgoraj opisano postopanje madjarsko: »Nitra' je primorana iskati svojih prvotnih tal ter bode zopet pravila svoje pripovedke, pela svoje pesmi v jeziku národa po domovini češki, moravski, sleški in slovaški razširjenega. Čehov, Moravanov, Slezanov in Slovakov, da so — vsaj ne bode ni sam gospod Tisza Kálmán zanikaval!«¹⁾

Prekrasna namiscl, dà, a kaj, da zahman, ker prepozno! —

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

36. Bratovska gomila.

Pri sv. Roku na Tolstem Vrhu se je praznovalo preveselo proščenje. Po službi božji so se šli romarji krepčat z izvrstnim domačim vinom in z jedili, koja so prinesli s sabo ali pa jih dobili na góri. Proti večeru se je bil prostor okoli cerkve izpraznil, samó za jedno mizo je sedelo še krdelce mladih, izobraženih Slovencev, katere je oduševljeval za domovino in slavjanstvo z iskrenimi govori podgorski pesnik Hudolín. Ko je začel Gorjance zastirati mrak, dvignila se je tudi ta odlična národna družba. Za slovó so trčili vsi udje njeni s prvakom svojim Hudolínom želeč zdravja in vsake ine sreče njemu in izvoljenki njegovi, žarnooki Hrastnikovi Milki. Izpivši vsak svojo kupico na slavo in napredek svete národnosti naše, segli so si mladeniči v roke in se napotili po raznih cestah in stezah proti dómu.

¹⁾ »Novice« l. c.

Pesnik se je obrnil na desno in hitel skoz hosto v dolino, kjer mu je stala rojstvena vas in očetna hiša. Storila se je krasna, topla, mesečna in jasna noč. Zrak je bil popolnoma čist, le ob daljni Krki potezala se je tanka, komaj vidna meglica. Oziraje se nánjo je zapel Hudolín z zvonkim glasom, toda s slovenskim izgovorom in po svojem napevu rusko pesem:

»Nošeni kroz mir
Tumit,
Šumit
Gvadalkivir . . .«

Dospevši pod hribom na pisano loko, stopil je na okrogli, ljubki griček, ki je zdaj brez imena, spredniki naši pa so ga zvali Bratovska gomila. Ves zamaknen je upiral od tod oči svoje v bleščečo se zgrado, v kateri je živela nežna Milka, ki je genila pesniku srce z dražestno svojo milino in nedolžnostjo, ko je bila dopolnila komaj petnajsto leto. Z gorečo dušo ji je prepeval v nočni tišini: »Luna sije . . .« in še marsikatero drugo slovensko, hrvaško in rusko podoknico in pohvalnico. Minila je ura za uro, on pa se kar ni mogel ločiti iz obližja sladke ljubimke. Légel je napósled pod košato drevje, ki je obraslo vrhunec Bratovske gomile, delaje prijazno hladnico. Tu je počival vtopljen v radostne misli in predrzne osnove, dokler ga je začel premagovati vsemogočni spanec. Toliko da je bil zadremal, dotakne mu se roke lična miška in ga pozdravi: »Dobro došel, preljubi pevec! Ali si mi prinesel kaj odpustka, da bom pogostila z njim lačne svoje mladičke?« Hudolín se nasmehne, seže v žep in ji pomoli polno pest slastic, koje je kupil pri sv. Roku. Miška ga prelepo zahvali in mu velí: »Ker si obdaril tako obilno ti mene, bilo bi jako grdo, da ne bi razveselila tudi jaz tebe. Za povračilo ti povem staro zgodbo, ki ti utegne veliko, veliko koristiti in osrečiti vse življenje tvoje. Poslušaj me pazljivo in ne zametuj besed mojih, čeprav so mišje«. Zgovorna živalca se usekne, obriše, odkašlja, plune in se zopet obriše, po tem tudi mnogim inim slovečim govornikom priljubljenem in navadnem uvodu pa jame pripovedovati to-le in tako-le:

»Pred štirimi in tremi stoletji se je živarilo tožno in težko v slovenski domovini. Divji Turčin jo je hodil malo ne vsako leto požigat in pustošit. Gospóda so se zapirali v trdne svoje gradove, katerih sovražnik ni mogel lahko ustrahovati, ubogi kmetič pa ni imel nikjer in od nikogar ni zavetja, ni pomoči. Slabíci in plašljivci so se skrivali v brlogih ali bežali v daljne kraje, junaki pa se zatekali na višave k vežam božjim in branili v taborih svojih do zadnje kaplje rod in sveto vero svojo. Mnogi so popadali na boriščih, druge so polovili Turki in

jih gnali s sabo v kruto, dosmrtno sužnost. Ali često sta pomogla Slovencem Bog in sreča, da so odterali in ugonobili slavno besne svoje napastnike. V krški dolini se je odlikoval z zmagovito srčnostjo med vsemi vrstniki najbolj mladi korenjak Blagnè, čegar dom je stal na vinógradnem bregovji pod raško cerkvijo. Z malo množico zvestih tovarišev je zaskakoval Turčina brez prestanka po noči in po dnevi. V hudi borbi je ubil s svojo roko poveljnika sovražnih vojsk, sinú njegovega, Abdula pa je ujel živega. Ker je bil usmiljenega srca, ni ga hotel ječiti. Ukazal mu je, da mora stanovati na Raki, dokler ne pride zánj odkupnina.

Blagnè je takrat še samoval, skoro pa si je našel ljubico Metko, ki je slovela za prvo krasotico med rojakinjami. Dogovorila sta se, da se bosta poročila précej, ko odidejo Turki in potihne vojni hrup. Zgodilo pa se je, da se je zaljubil v Metko tudi zali Abdul. Ona se ni mislila izneveriti Blagnétu, itak se ji je tako prikupila lepota Abdulova, da je bleknila čudne besede: »Meni je jako žál in škoda je brdkega mladeniča, da je Turčin. Ko bi bil naše vere, ne bi se ga branilo nobeno deklè in sam Bog vé, če ne bi premotil tudi mene.« Blagnè se je silno vstrašil te pohvale: dal je Abdulu prostost in ga odpravil domóv brez odkupnín. Spremil ga je sam do prve turške straže. Vrnivši se pozakonil se je z Metko brez odlaganja in je živel z njo v neskajlenem miru in krščanski ljubezni in zlogi do smrti. To dokazuje, da je bil on ne le junak, ampak tudi jako previden in razumen mož.

Vrtoglavi Abdul pa se nikakor ni mogel spámetovati. V razkošni svoji palači na Turškem je premišljeval in snoval neprenehoma, kako bi se maščeval Blagnétu in mu ugrabil drago ženo. Minilo je deset, dvajset let in še več, po brezumni njegovi glavi pa je rojila še vedno slovenska Metka. Nikdar se ni domislil, da je izredna krasotà njena že davno zvenela in da je grozno smešno za vsakega junaka, če ljubi starikasto babélo. Abdul ni dokazal o nobeni priliki velike bojne spretnosti in umetnosti, ali pomogla sta mu imenitni rod in bogastvo, da ga je povzdignil turški cesar za vodnika vojski, katero je poslal na Slovensko. Dosti bolj nego ta nezasluzena čast ga je zamikala nada, da mu se izpolni zdaj neskončno hrepenenje strastno ljubečega srca. Neudržno so se valile turške druhali proti Kolpi in Savi. Abdul pa je dejal: »To bi bila sramota, ko bi se polastil, Metke z mnogobrojno vojsko. Zapleniti jo hočem sam brez pomočnikov, Blagnè naj se uveri, da se ne bojim ni njega ni svojati njegove.«

Pustivši vojake svoje jahal je po bliskovo čez ravno polje proti Raki.

Blagnè je delal s sinovi in družino v vinógradu, domá sta mu ostali samó žena in dekla, da pripravita južino in poskrbita za živino.

Abdul prijezdi naravnost v vežo in vpraša osorno: »Kje je Blagnéška?«

Ona velí: »Tukaj pred Vami. Kaj mi boste povedali?«

Abdul ostrmí, da mu zastane sapa. Čas, bolezní in brige so bile Blagnétovo ženo jako posušile in nagrbančile. Porodila je možu več hčerij in tri krepke sinove, ki so bili že vsi odrasli junaki. Na nji ni bilo seveda ni sledú nekdanji brdkosti. Obraz so ji opisali mozólji in pege, kazile so ga tudi precèj debele bradavice, ki so ji čepele ob nosu in nad očmí.

Turčin zagrmí srdito: »Kàj taka nagrada me jè čakala za dolgo mojo ljubezen in zvestobo?! Te prevare ne morem ti oprostiti, nekazna baba!«

O teh besedah izdere sabljo, da bi jo posekal. Blagnéška pograbi burklje, dekla njena pa tolkač in Slovenki sta se zakadili brez straha v divjajočega Turčina. Udrihalí, klestili in mlatili sta njega in konja, kakor bi padala suha toča. Abdul v nizki veži ni mogel vihtiti sablje, preplašeni konj pa mu se je vrtil, kakor bi plesal, napósled je našel vežna vrata in planil na dvorišče. Bojni krič Blagnétovih žénsk dvigne vso vas na obrambo. Turški poveljnik uvidi, da se je nemo-goče vojskovati s toliko silo in pobegne brez ozira proti Savi. Spotoma je strašno z zobmí škripal in klel ter se zarótil, da ne bo miroval, dokler ne naloví in ne dovéde na svoj dom devetindevetdeset najboljših slovenskih devic za nadomestilo grdobe Metke.

Brzo se razvé po vsi deželi novica, da so prilomastili vánjo zopet krvoločni Turki. Blagnè gre nabirat črno vojsko na górenjo Krko, na Temenico in Mirno, sinovi njegovi pa skličejo bližnje poljance, hribce in podgorce in začnó po očetovem napotku ustavljati in prijematí sovražnike, danes od spredaj, jutri od zadaj, ali pa tudi od vseh stranij in koncev ob jednom. Bili so se tako junaško in vspešno, da je prešel ves mesec, predno so mogli predreti Turki iz Posavja do Kostanjevice. Blizu tega mesta se je unela kratka ali trda bitev, v kateri je pocepalo več stotin sovražnikov. Kristjani ni ta pot niso bili premagani, ali izgubili so mnoge vrle tovariše in tudi vse tri Blagnétove sinove. Po tej nezgodi so se umeknili za Šent-Jarnej. Trupla slavnih vitezov Blagnétov so vzeli s sabo, položili jih v železne krste in zagrebli jokaje z največjo častjo in svečanostjo na prelepi loki pod Tolstim Vrhom. Na grob so jim nasuli visok sklad zemlje, na koji so navalili nekoliko težkih skal, te skale pa so pokrili zopet z debelo

plastjo črne, rodovite prsti. Tako je postal precèj velik, okrogel grič, na katerem so posadili prijatelji ranjkih junakov vsakovrstnega žlahtnega cvetličja in gosto vrsto hostnega in vrtnega drevja. Ta brežuljek je dobil ime »Bratovska gomila«, v večem spomin, da ležé pod njim trije plemeniti bratje, ki so prelili mlado svojo kri za sveto domovino in sveto vero našo. Njih požrtvovalna hrabrost je prinesla obilno korist vsi Sloveniji. Zadrževala je sovražnike več dragocenih tednov vse dotlé, da so se mogli zbrati dolenski in gorenjski brambovci in prihiteti na pomoč trepetajoči krški dolini. Slovenski vojski je zapovedoval grof Humpenhorst, ki je živel zvečine v visokem ali tesnem svojem gradiču na Tolstem Vrh. To oblastno dostojanstvo so mu naklonili deželjska gospóda iz usmiljenja, da bi se ž njim okoristil in se izkopal kolikor toliko iz dolgov, v kojih je tičal do grla. Njemu se po vojni slavi niso cedile nikoli sline, dasi ni bil strašljivec: najljubše zabave so mu bile igra, šumne gostbe in surove, nečedne burke.

Abdulu je jela vojna presedati in ga skrbeti. Težko in brez sijajnih vspehov se je boril že z malim krdelom, s kojim so mu nagajali Blagnétovi sinovi. Zdaj pa je stala pred njim in mu zaprla pot znatna vojska, v kateri je bilo več tisoči orožju vajenih in izkušenih brambovcev. Ker je bil uverjen, da jih s silo ne premaga, nakanil jih je ugonobiti z denarjem in izdajalstvom. Poslal je k Humpenhorstu pribočnika svojega, za tolmača mu pridruži zagrebškega meščana, odpadnika Grilmajerja. Ta dva mu ponudita tri tovóre zlatov, ako izroči Turkom zakrakovski brod na Krki in odide s kako pretvezo iz tabora domóv na Tolsti Vrh, ne pustivši v njem nobenega namestnika. Kakor marsikateri ini velikaši tiste dóbe, polakomil se je turških novcev tudi Humpenhorst. Poslancema je dal besedo in roko, da storí vse po Abdulovi volji.

Turki mu prinesó obetane zlate še isti dan. Domá jih ni hotel spraviti, v stráhu, da jih ne zasledi kako nezvesto družinče. Dejal jih je v tri kotle in zaril v Bratovsko gomilo pod krste Blagnétovih sinov. V stare čase tatovi in razbojniki niso bili tako drzoviti kakor dandanes. Najhujši brezbožniki so se bali in ogibali grobov, čeprav so slutili v njih kaj zlatnine ali srebrnine. Mrličí so čuvali in stražili grofov zaklad bolje, nego bi ga bili najvestnejši služabniki. Prejemši turški denar, naredil se je Humpenhorst bolnega in se dal odvesti na Tolsti Vrh. Staremu Blagnétu, čuvarju zakrakovskega broda, pa je naznanil pismeno, da Slovencem dohaja na pomoč jaka četa hrvaških junakov, ki bo zasedla po njegovem poveljl važni

prelaz čez Krko. Kadar se bodo oglasili pri njem Hrvatje, izroči naj jim zakrakovski brod in poišče sebi kakega družega kraja in posla.

Kakor vsem tovarišem zdelo se je tudi Blagnétu jako čudno, da je oboel grof tako nanagloma in izginil, ne imenovavši namestnika. Še večjo sumnjo mu je vzbudil ukaz njegov, po katerem naj bi brod dobili v roke tujci, za koje nihče ni védel, kdo so in kakovi so in ki niso poznali ni vode, ni brodniških in deželških običajev naših. Neizmerne skrbi so pritiskale dušo domoljubnemu poštenjaku. Zaklel se je, da se nikomur ne umakne z broda. Humpenhorsta je zmatral za izdajalca. Iste misli so obhajale tudi druge brambovce. Grofa so črtili, ker je bila znana vsi deželi nečloveška njegova krutost proti podložnim kmetom. Poslušali so ga neradi, kajti mu niso ničesar verjeli in zaupali. Čuvši, da je pobegnil na Tolsti Vrh, zagrohotali so se zaničljivo in si čestitali na taki izgubi. Dobro vedóč, da je prva potreba vsaki vojski glavarstvo in pokorščina, sklicali so brez oklevanja tabor in si izvolili v jeden glas za poveljnika starega svojega ljubimca Blagnéta. Prejšnji vojni načrt se popravi in urno zvrši. Podgorci zagrađe klance, soteske in jarke, gredoče proti Novemu Mestu, večina vojske pa se razpoloži na prostranih spašnikih, ki so se širili takrat od Krke do Šent-Jarnejja. Na levi je imela reko, desno krilo pa so ji zaklanjali neprehodni gozdi, ki so pokrivali srednje Podgorje. Blagnè je bil namenjen zaskočiti précej drugi dan z vsemi močmi sovražnike, stoječe na šent-jarnejškem pólji.

Te izpremembe so se dogajale tako brzo in natihoma, da niso Turki ničesar zapazili in zvedeli. Abdul je hotel osvojiti najprej zakrakovski brod, ki je bil jedini na vsi Krki. Slovenski brambovci mu niso delali zdaj nikake preglavice. Misleč, da so brez vodnika, nadejal se je, da jih razbije in razkropí o prvem navalu. Po zmagi bi bil udaril preko Krke in vihral plené, moré in požigaje proti Ljubljani. V kesni nôči se pridrví na Krški brod krdelo po hrvaško preoblečenih Turkov. Med njimi so bili mnogi častniki in tudi glavni zapovednik Abdul sam. Tolmač Grilmajer naznani Blagnétu, da bodo vozili čez Krko odslej bratje Hrvatje. Slovenski poveljnik vsprejme prihodnike prav presrčno ter jih odvede pod ogromen šátor, da bi jih pogostil. Nalil je velikansko kupo vina in jo dal Abdulu govoreč: »Hrvatje drage goste, ki jim pridejo prvikrat v hišo, počasté z dobrodošlico, katero zovó 'bilkum'. Isto tako pozdravljamo vas danes mi Slovenci. Uverjen sem, da ne boste prezirali tega domačega darú. Bog požívi hrvaške sokole, koji so se nas spomnili v nadlogah in nam prihiteli na pomoč proti našemu in svojemu sovražniku, proti peklenskemur turškemu

zmaju. Prosim, da bi izpili zdravico slovenskih bratov vsi po vrsti in to v jeden dušek, kakor zahteva junaška vaša šega.«

Abdul pogleda mrko, postavi čašo prédse in zarohní: »Jaz sem se zarekel Bogú, da ne pokusim vina, dokler bo trajala sedanja vojna.«

Blagnè se zasmeje dobrovoljno: »Kar jaz vem, nakladajo si obljubo vinskega posta samó božji ugodniki in bolni siromaki, ti pa nisi ni svetnik, ni bolnik nego najpodlejši turški rokovnjač in bedak Abdul!«

To rekši ukaže brambovcem, da ga denejo v kopel; ker ne mara slovenskega vina, naj se naloče slovenske vode. Vojaki uklenejo Abdula in ga vržejo v Krko.

Poveljnik ga je imenoval po pravici bedaka. Da je imel le količkaj pravega razuma, ne bi se bil šel nastavljat Blagnétu. Lahko bi se bil domislil, da ga bo spoznal po glásu, obrazu in raški slovenščini, katere se je bil naučil za nekdanje sužnjosti svoje. Kakor on branili so se vina vsi njegovi tovariši turške krvi. Tudi njih so zvezali brambovci jednega za drugim in jih pometali v globoko Krko. Za mizo je sedel še jedini Grilmajer. Blagnè mu prinese dobrodošlico. Pograbil jo je hlastno z obema rokama in izpraznil do dna, predno bi bil odmolil kdo očenaš, čeprav je jemala tri poliče stare mere. Ko mu je zdrknil po grlu zadnji požirek, zahvalil je Slovence z dolzim govorom, ki se je zdel poslušalcem tako ginljiv in krasen, da so mu vpili od vseh strani: »Živio, živio!«

Blagnè se je čudil in ga vprašal: »Za Boga milega, kaka nesreča zagnala je tebe med turške zverine? Jezik in čuvstva te razodevajo, da moraš biti naš človek.«

Grilmajer odgovorí: »Vi ste dobro pogodili, da sem vaš zemljak. Zibali so me blizu mirne vode Rinže. Za mladosti sem krošnjáril, pozneje pa se naselil v Zagrebu, kjer sem ométal meščanom dimnike. Umetnost moja jim je tako ugajala, da so me vsprejeli za svojega. Hitro sem se udomačil med to veselo in dobrodušno gospódo. Nekoč sem se vračal iz vinskega hrama domóv. Ker sem naložil pretežko breme, podrlo me je na poti, da ne vem ni kje, ni kakó. Prebudil sem se v turškem šatóru. Váme je zijalo deset grdogledih dedcev, ki so držali nože v rokah. Dejali so, da se moram poturčiti ali pa mi bodo odrezali glavo. Jaz reva sem ljubil bolj zemljo nego nebesa, bolj življenje nego vzveličanje; prestopil sem k turški veri, ki je tako prisvojena in pasja, da prepoveduje ljudem najslajše darove božje: vino, peče in klobase. Turki so me vlačili s sabo semtertja, da sem jim rabil za tolmača. Pitali so me s pusto bravino in smrdljivo riževo kašo.

Taki veri in takim gospodarjem pameten človek ne služi nikoli z veseljem. Ako pa me vzamete v službo vi domačini, izpolnjeval bom zapovedi vaše drage volje s tem pogojem, da ne bom stradal vina in da me ne boste silili v boj. Truplu mojemu je prirojeno čudno svojstvo, če ugleda sovražnika, da se nehoté obrne in teče brez oddiha, kolikor in dokler ga morejo nositi zdrave noge. Hrvatje so se mnogo péhali, da bi me prestrojili v junaka, ali vsi trudi so jim ostali jalovi. Prosim vas, da ne boste ponavljali takih nepotrebnih poskusenj. Zato, da me ne mikajo pretepi, pa nikari ne mislite, da vam ne bom nič pomagal in koristil. Trapasti Abdul je izbrbljal v pričo mene vse svoje osnove in nakane, korenito znam tudi mnoge druge turške skrivnosti, ki vas bodo gotovo zanimale.«

Slovenci niso dolgo premišljevali, kaj bi ukrenili in kako bi postopali s strahopetim Grilmajerjem. Skoro so se uverili, da se ne hvali brez razloga z vednostimi svojimi. Poročila in prijave njegove so jih zadovoljile popolnoma, zlasti pa je bil všeč poveljniku Blagnétu. Ko ga je natanko izpraševal in zvedel vse, kar je trebalo, naložil mu je prijetno dolžnost, da bo skupljeval in pošiljal brambovcem vin o. Po končani vojni se bo smel vrniti v Zagreb ali pa bo ométal dolenske dimnike, kakor ga bo volja. —

Zarja ni bila še zarmenela, ko so Turkom naznanili ogleduhi grozovito prigodbo, ki se je vršila na zakrakovskem brodu. Ta novica je predramila in oživila tabor njihov, kakor bi bilo udarilo vánj sto nebeških strel. Naredila je v njem strah, koji se ne dá misliti, nikar dopovedati. Turki so pričakovali vsak hip sovražnega napada. Izgubivši glavnega zapovednika in najboljše podpoveljnike, obupali so ne le o zmagi, ampak tudi o rešenji svojem. Vojska jim se je začela razhajati in bežati na razne strani brez reda, pameti in zmisla. Nekateri so krenili po ravnem proti Samoboru, drugi so utekli v hosto in hribe. Najmočnejša četa se je podila čez Kukovo Goro. Gnala jo je divja želja, da bi se maščevala grofu Humpenhorstu, katerega je imela za krivca vse nesreče in sramote svoje. Begúnci so mislili skoraj sploh, da je vzel turški denar, pa jih prevaril, da so poginili po njegovem povelji Abdul in drugi prvaki in částniki. Brez zapreke so prihrumeli divjaki v grad Tolsti Vrh in zgrabili grofa, ki se je zaman klel, da je nedolžen. Privezali so mu noge za pripognena vrhóva dveh silnih smrek, koja so izpustili potem nazaj kvišku in ga tako raztrgali. Grad njegov so oplenili, razstrelili in porušili, da ni ostal kamen na kamenu. Blagné je dal hrib očistiti razvalin in je sezidal na njem neveliko ali preprijazno cerkev sv. Roka. Ko je bila dodelana in posvečena, vršila

se je v nji slavnostna služba božja, okoli nje pa hrupna národna veselica, na katero je prišlo mnogo tisoči dolenjskih in hrvaških rómarjev. Nobeden ni bil tako dobrovoljen, lačen in žejen kakor Grilmajer. Jedel in pil je za deset drugih, zato ni bilo čudo, da se je domóv gredé strmoglavil v prepadino, treščil z glavo ob skalo in se ubil. Zakopali so ga lepó po krščansko na Tolstem Vrhú. Ali duša mu dolgo, dolgo ni mogla najti pokoja. Dobrih tristo let je hodil Podgorce strašit. O polunoči se je prikazal za sv. Rokom suh, tanek mož, opravljen po dimničarsko, z metlo na plečih in je začel valiti okoli cerkve velikanski sod vina. Valil ga je neprestano dve, tri ure. Ko pa se je oglasil prvi zvon, zdrknila sta dimničar in sod po strmini navzdol in iz daljave se je slišalo čez nekaj trenutkov zamolklo ječanje umirajočega človeka. Prikazen je zagovoril staróvérski duhovnik pred kakimi petdesetimi leti. Razsekal je z blagoslovljeno sekíro sod, da je izteklo vse vino po tleh. Brez vina pa se Grilmajer ni maral potikati po Tolstem Vrhú, od takrat ga niso več videli.

Gospodarji tega zemljišča so si zidali pozneje pod Gorjanci nov grad, ki se zove Gracarjev Tuft in stoji na položni višavi v prostornem in rodovitem dolu, spadajočem med najlepše pokrajine v vsi prelepi naši slovenski domovini. Humpenhorstov zaklad pa leži še danes uklet v Bratovski gomili.

Usoda ga je namenila tistemu lastniku njenemu, ki bo ljubil dom in národ svoj, da mu bo rabil ne le na svojo korist in radost, ampak tudi na slavo in blaginjo vse naše Slovenije. Takega gospodarja je dobila Bratovska gomila baš v sedanjo dóbo. Miljutin Hrastnik je resničen domoljub in poštenjak, kakeršnih živí jako malo na tem spačenem svetu. Pojdi k njemu in razlóži imenitno skrivnost, kojo si čul od mene. On je imovit mož, ali turški rumenjaki mu bodo podvojili in potrojili bogastvo, če jih dá iz hvaležnosti tudi celó polovico tebi. O zgodni priliki ga prosi za roko zlate svoje Milke in jaz sem ti prorok, da boš z njega odgovorom povse zadovoljen.«

S temi besedami je končala miška dolgo pripovedovanje. Poklonivši se Hudolínu želela mu je veselo svatbo in šinila z odpustkom v podzemeljsko svoje prebivališče. Povest njena ga je tako razvnela in odušcvila, da ni mogel nič zaspati. Šel je z Bratovske gomile in se šetal do dné po žitnem polji, ki se razgrinja med hribovjem in Staro Vasjo. S tem duhovitim mladeničem sem govoril prvíkrat pred petimi leti. Po kratkem znanji mi je odkril vse svoje dogodke, misli in namere. Nekoč sem ga pobaral, če je priobčil Hrastniku zanimivo miškino pripovedko.

Dejal je: »Nisem še usodil. Bal sem se, da jo bo zmatral za prazno sanjo in bajko mojo in se smijal in rogal lahkovernosti in razpaljeni mečti moji.«

Ker sva bila z Miljutinom stara prijatelja, razložil sem mu jaz zgodovino Bratovske gomile in ga nagovarjal, naj bi jo dal razkopati.

Reče mi smijaje: »Naj bo, da se priljudna miška ne bo jezila na preboječega pesnika, ki ni izpolnil zapovedi njene, pisal bom še to pomlad po slovečega našega starinokopa P., da nam bo razvrpal in preiskal gomilo. Ako se najde zaklad, razdeliva si ga s Hudolínom po bratovsko, kakor se spodobi. Tudi za Milko se pogodiva brez težave. Zdaj je še premlada. Če pride pónjo čez dve leti, odvedel jo bo slobodno pred oltar, potem pa, kamor bo hotel, ali v Moskvo ali pa še dalje, n. pr. v razcvetajoči se — Vladivostok.«

Ta pomenek sva imela s prijateljem o novem letu. Bilo je kazno, da se bo stvar ugodno zvršila za pesnika. Ali zopet se je potrdil modri pregovor: Človek obrača, Bog obrne. Miljutin je umrl še tisto zimo za boleznijo, ki je trajala komaj pol dneva. Hudolína pa se je polastila neozdravna obupnost, poslovil se je z vsako dobro nado in tudi z Milko za vekomaj. Prisegel je sebi in stvarniku svojemu, da ne bo mislil nikdar več náse, nego da bo živel, delal in trpel samó za ubogi svoj národ in za človeštvo. Pred malo meseci sem zvedel, da je strla smrt tudi njega sredi zelenja in cvetja najkrepkejše mladosti. Humpenhorstovi novci so ostali tedaj tamo, kjer so bili več nego tri stoletja. Morda jih bodo ogrenili izvrstni Miljutinovi sinovi, ki se odlikujejo po očetovem vzgledu in nauku z najiskrenejšo ljubeznijo od slovenske domovine, knjige in národnosti. Kadar se bo nahajal zaklad v njih radodarnih rokah, pripopotoval bo izpod Gorjancev marsikateri dobrodejen stotak in tisočak v skromne blagajnice národnih društev in zavódog naših.

Slavni vojaki slovenski.

Spisal Fridolin Kavčič.

IV.

Josip Žiga baron Novák,

feldmaršallajtnant, vitez avstrijskega vojniškega redú M. Terezije.

leta 1770. imel je nekov J. Novák komendsko graščino pri Kamniku v zakupu. Žena mu je bila Slovenka z južne Štajerske, po imeni Marija Terezija Rožanec.

V 16. dan marcija 1772. leta se jima narodí sinček, katerega so krstili v župni cerkvi sv. Petra na ime Josipa Žige. — Mladi Novák je zvršil v Ljubljani študije svoje. Ko je Turčin zopet leta 1789. jel zbirati svojo vojsko, da napade Avstrijo, ni strpelo več mladega Josipa domá. — Mlada kri tudi pri njem ni zatajila vroče kranjske naravi, hrepeneče po bóji s starim sovragom krščanstva. — Novák stopi kadet v 26. pehótni polk in si priborí prve lovorike, kakor nekđaj Vega, v turškem bóji. Odlikoval se je osobito z bravuro ter jako spretno vodil izročeno mu četo. — V bóji junak, pravi pravcati vzgled hrabrega vojnika, ni se Novák, kakor marsikateri drug vojak, v mirnem času mogel privaditi vojaškemu življenju. Bil je namreč prevročekrven, in rada mu je vskipevala kri. To ga konečno napotí, da zapustí vojsko in praktikant stopi v državno službo. —

Toda jedva so bile zapalile bojne furije na Francoskem plamenico, pa ognjeviti mladenič državni službi zabrne hrbet in popustivši večletno svojo prakso, pohiti znova pod zastavo, da bi zadostil hrepnenju po bojni slavi. Drugič je stopil v vojsko dné 18. decembra 1793. l., v koji dan je zopet 20. pehotnega polka kadet pričel vojaško svojo karijero. — Poleg mnogih oblegovanj in manjših prask, kjer nahajamo Nováka, omeniti moramo tu zlasti slovutih bójev pri Zürichu (26. in 27. dné sept. l. 1799.) in Hohenlindi (3. dné dec. l. 1800.) v koji jih je Novák, ki je o tem napredoval nadlajtnantom, izkazal se izredno neustrašljivim. — Junija meseca 1805. l. bil je imenovan stotnikom pri pehoti Hohenlohe-Bodenstein št. 26. ter boril se je v tem polku služuč pri voji v Italiji. Sreča mu je bila tolikanj mila, da si v bitki pri Caldieru (dné 30. okt. l. 1805) zbog izrednega poguma in srčnosti pridobi ne le javno priznanje nadvojvode Karola, nego s soglasnim sklepom kapiteljskim zasluži tudi viteški križ Marije Terezije.

Ko je Massena prodiral dalje, udá se Verona v 29. dan okt. 1805. leta. — Polk št. 26. bil je óndaj v posadko južnovstočnemu mestnemu delu in se je odmikal v neprestanem boji v pozicije Caldierske. Tam so ga dodelili desnemu krilu vspórednega voja, zapadno od Colognole.

Posebno se je odlikoval v ta dan 3. batalijon polkov. Odbijal je namreč z veliko hrabrostjo ponavljajoče se napade Francozov na utrdbe pri Colognoli. — Francoska divizija je bila napadla 10. reduto, predrla že vánjo ter se vspela na prsobran. V tem kritičnem trenutji prihití stotnik Novák, ki je s svojo četo na stráni redute stal v zaščit neki brežini. Uvidevši opasni položaj, v katerem se nahaja divizija vspostavljena v reduti, napade Francoze nemudoma od zadaj z nasajenimi bodali ter na prsobranu svojeróčno poseka voditelja sovražnemu oddelku in Francozje prišedši med dva ognja, brzo zapusté torišče. — Precejšnje število je bilo tu ubitih in ranjenih sovražnikov, šestdeset mož zajetih, ostali razkopljeni.

Nadvojvoda Karol piše v relaciji o bitvi pri Caldieru: »Stotnik Novák se je odlikoval izredno, s svojo četo brez zapovedi napadši sovraga z nasajenimi bajoneti in na takov način priborivši si zopet okope«. Uvažujé ta odločilni čin hrabrega Nováka imenuje ga majorjem — odlikovanje, ki je tolikanj večjega pomena, ker je Novák pred nekoliko meseci stoprav povišan bil v stotnika, tedaj kot najmlajših jeden v šarži svoji mogel ponašati se s takšno naklonenostjo.

Ko se je bil sklenil mir, služil je Novák v 37. pehótnem polku. Od tod je prišel februarija meseca 1809. l. k brodskemu polku in se udeležil v rečenem letu vojne pri 5. voji, pri vsaki priliki odlikujé se s hrabrostjo in vrlim svojim načelovanjem. — V relacijah generala grofa Hardegga o dogodkih pri Draždanih in Kulmu navaja se Novák med odlikovanci. V bitvi pri Lipskem je bil ranjen.

Polkovnikom in poveljnikom 1. seklarskemu gráničarskemu polku imenovan, udeležil se je zmagovitega vhoda v Pariz l. 1814. v diviziji feldmaršallajtnanta grofa Antona Hardegga. V nastopnem letu je bil Novák pod Frimontom v vojski v gorenji Italiji, jednako požrtovalen in neumorno marljiv.

Oktobra meseca 1816. leta ga pobarónijo, a marcija meseca 1827. leta imenujejo generalnim majorjem. Zadnja aktivna služba je bilo Nováku mesto divizionarja v Slavoniji. Leta 1833. imenujejo ga feldmaršallajtnantom in po petinštiridesetletnem marljivem in vspešnem službovanji upokoje ga 1. dan marcija meseca 1836. leta. Novák je umrl 1860. leta šestinosemdesetleten veterán v Gradci.

Testament.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

(Konec.)

VI.

Topolščakovi svatje so že čakali. Mnogo jih je bilo in popotnica, katero so pili in zauživali pred odhodom v cerkev, bila je tudi obila. Vino je že teklo po mizah. Št. Gotardčane je pozdravil glasen vik in krik, morali so raz voz in sestri k drugim v veži in pred hišo pod lipi. Zgoraj v hiši pa je bil prostor za svatovanje po proki.

Topolščák je bil jako skrben in je pazil, da ničesar ni manjkalo. Hodil je od jednega do drugega, kakor bi ne bil on sam glavna oseba, ženin namreč, nego le uljuden krčmar, ki gostí tuje svate za dober račun. A pogledoval je večkrat nekako nemirno na debelo uro, ki jo je nosil ob težki srebrni verižici ter potem nazival druge, da bo treba odriniti. Mudilo se je možu in navdajala ga je neka skrivna skrb, da bi v zadnjem trenutku utegnilo še vse izpodleteti. Tudi to mu je bilo silo neprijetno, ko Brnótovega Gotarda ni ugledal med prišleci. Pravi sin njegov Andrej, mlad, šibek dijak, bil je tudi tu in pohajal je med svati; nihče ni mogel reči, je li vesel očetove ženitve, ali ne.

Ko je Miklavž novič stopil iz veže na dvor, hotèč opozoriti starejšino, da čas poteka, potipal ga je nekdo po rami; ozrši se ugleda ženin poleg sebe v neprijetni lokavi smehlaj raztegneno lice — Klandrovo.

»Kaj hočeš tu, danes?« vprašal je nejevoljno.

»Vém, da me nisi vesel, in da me nisi vabil! Ali v gostí sem vendar le prišel! Tvoj denar ima proketo malo téka, lačen in žejen sem, in danes bo tu prilika zamujeno popraviti! Nič se me ne sramuj, Topolščák, saj ne bom sédel med svate, če me ne boš klical; tu doli v veži bom ostal! Če me pa gori pokličeš — he, he, bom pa tudi ubogal — he, he!«

Ženin ni odgovoril ničesar, a pogled, s katerim je premeril razcapanega mešétarja, govoril je tem jasneje, pa le Klandru na veselje.

»Lej ga no, kàj me boš snedel, kaj li?« rogal se je skoro na glas.

»V vežo sédi!« velel je krčmar, ki je komaj dušil jezo in skrb.

Oni se je zlobno namuznil, a vendar molčè ubogal.

V tem je vso pozornost zunaj sedečih svatov vzbudil voz, ki je prihajal od dolnje strani in zavil na Topolščakovo dvorišče. Vsem

možcm znani gospodje so stopali z njega, debeli okrajni sodnik z zdravnikom in pisárjem.

Miklavž jim je hitel naproti, a čim bliže jim je prihajal, tem bolj mu je zastajal korak.

»Kaj ko bi bili prišli zaradi Tomaža?« Ta nemirna misel mu je prišla.

»Oh, Vi se žénite, gospod Topolščak,« klical je sodnik, »to je lepó, to je lepó! Nerodno smo prišli, pa saj ne boste zamerili starim znancem; pot smo imeli, nujen pot, in ni drugače, da se tu okrepečamo!« Krčmar je pritrjeval, kako ga veseli ta pohod.

»I kaj ste pa vendar imeli — gospodje?« vprašal je napósled, kajti ni si mogel kàj, da ne bi tega zinil.

»Oh, neumnost, neumnost, nesreča! Tisti Vaš Tomaž. Zvedeli smo, da so našli ubitega — kaj li, in morali smo sem. Toda sedaj smo videli, da je le nesreča — nesreča! Pa uradne reči, — gospod Topolščak, te so prve, in zato smo morali semkaj. Sedaj bomo pa pisali — da ni nič! In potem odrinemo, danes vas je preveč, in mi vas ne smemo motiti.«

»Oh, zakaj? Ne, ne, danes morate pri nas ostati, gospod sodnik!« silil je starejšina, ki je bil pristopil, in tudi stari Brnót se je oglašal. Miklavžu pa so le zvenele sodnikove besede: »da ni nič, prav nič, — le nesreča!« po ušesih.

»Bomo videli, bomo videli! Najprej pa uradno, to je prav! Gospod doktor, Vi boste narekovali zapisnik!«

Zdravnik je odšel s pisárjem v hišo, sodnik pa je ostal med svati. Krčmar je ónima odprl prazno sobo v gorenjem delu hiše, potem pa je postal nekoliko trenutkov na mostovži, tiščal roki v žepu in zazvižgal nekolikrat potihoma pred sé.

»S Tomažem gre dobro! Tudi če okreva, vérjel mu ne bo nihče! Pijan je bil in padel je po stópnica! Vendar ta — testament! Kaj, ko bi ne stalo to v njem, kar mi je povedal óni tujec?«

Miklavž res še ni bil prečital ónega vpljenenega pisma. Zaklenil je je bil v omaro, ali doteknil se ga ni; do danes je bil uverjen, da je tujec tedaj resnico govoril, in nekov čuden, skriven stud mu je branil vzeti je zopet v roke in čitati. A sedaj je vendar hitel pónje in je razgénil. Tu je v istini stalo, da déduje Metka vse tujčevo imetje.

»Torej vendar, vendar!« šepetal je Miklavž zadovoljno. Ali druga skrb se ga je lotila v tem trenutji.

»Kaj, ko bi pa to ne bilo veljavno?«

Mrzel pot mu je lezel po čelu. Toda v tem je že udaril s pestjo ob omaro ter dejal poluglasno: »Sodnika povprašam; danes je prilika!«

Malo hipov pozneje je bil že sam s sodnikom v svoji sobi in ta je čital tujčev testament. Storil je rad to uslugo Miklavžu, saj mu jih je ta dvojno vračal.

»Brnotova Metka bo podédovala vse imetje tega moža — tako stoji tu zapisano«, dejal je sodnik, prečitavši prve vrstice. »Hej, prijatelj, je li bil to óni tujec, ki je pri Vas umrl?«

»Seveda, sedaj šele sem našel ta popir. Iz tiste suknje je moral pasti; — saj mi je pravil tujec, da ima testament v jedni suknji!« hitel je Miklavž.

»Čudno, čudno!« godrnjal je sodnik; »pa — stojte — aha!« vsklikne precobrnivši prvi list pôle, na katero je bila pisana oporoka. »To ni pravi testament — haha — kdo pa Vas ima norcem — to je le izpisek, izpisek — prepis, ki ni črvivega orcha vreden! Kje pa je pravo pismo?«

»Ka-aj? Prepis? Izpisek?« jecal je Miklavž, bled kakor stena, na katero se je nehoté naslonil. »To je pravo pismo, to mi je dal — ne, ne, to je bilo v suknji!«

»Dobro, če je bilo, ali pismo ni dobro. To ni nič, prijatelj, niti počenega groša ni vredno!« Tako je trdil neusmiljeni sodnik. »Se li na to žénite?« pristavil je hudomušno.

»I, kaj menite, da bom na stare dni sám golo babo jemal?« vskliknil je Miklavž v svojem obupu in svoji razjarjenosti. In to je tudi smel, kajti to sta bila dva kinična možá, vsak v svoji meri in vrsti.

»Oj, stojte, gospod Topolščak, stojte, stojte — sedaj sem se domislil. Pravi testament, pravo pismo mora biti tam — domá na tujčevem dômu, v Sežani! Vedite — ej, vraga, da je človek tako pozabljiv! Vedite, prišlo je pisanje, ki povprašuje po neki Metki — morda je to Vaša nevesta, in morda so tam našli pravi testament?«

»In kaj pravi to pisanje?« vskliknil je Miklavž, ko se mu je kazal svit nove nade.

»Oj, seveda, seveda — Brnotova Metka mora biti! Tam pravi, da je rejenka v Št. Gotardu — pa vrag védi, jaz je ne poznam in ne poznam neveste Vaše.

»Gospod sodnik, saj ste ji dali dovoljenje, da se moží!« opomnil je Miklavž.

»Ej, vraga, dal ali ne dal, jaz ne morem vsakega otroka poznati!« kričal je sodnik. Bil je malo jezen.

»Pa stojte!« nadaljeval je mirneje, kajti stvar ga je jela sedaj zanimati. »Bo že, bo že!, Brnótovka in mati njena — oče je bil ta tujec, ki je pri Vas umrl, to je gotovo — a mati njena, to je pa bila, če se prav domišljam imena zapisanega v tistih aktih — a že vem, Jerica, Jerica — Omahnétova!«

»Jerica! Omahnétova Jerica!« zavpil je Miklavž, in iztegnil roki od sebe in udaril ž njimi ob prsi.

»Dà, dà, tako je, jaz se ne motim! Toda kaj Vam je, čemu kričite? Vam je li v sorodu — kaj li?«

A Topolščak je bil trde natore.

»Osupnilo me je to, gospod sodnik!« dejal je takoj mirnim glasom; »ta čuden slučaj! Omahnétova Jerica je bila hči Tomaževa in Metka je vnukinja njegova; — tega Tomaža, pri katerem ste danes bili!« —

»Oh, mogoče, ali Vi morate bolje védeti! To bomo zapisali! A verujte, testament, pravi testament je tam; tisti tujec je bil previden mož in je nosil prepis s seboj — in čudno, kar navaden prepis!«

Nenavaden hrup in krik pred hišo je branil Miklavžu povprašati, kako bi si vendar varoval dedščino neveste svoje s tem prepisom. Imel je vprašanje že na jeziku.

Hitel je k oknu in videl, da valjata dva svata pijanega Klandra po tléh.

»Se je li vsak hudič zarótil danes!« zaklel je na glas, in hitel doli, za njim pa sodnik.

»Kaj pa imate?« kričal je zdolaj. Večina svatov je že sedela na vozóvih.

»Ta cigan zabavlja in hodi med nami, kakor bi bil tvoj brat!« vskliknil je jeden Topolščaku v uho.

»V hlev ga vleci! Tam naj prespi pijanost svojo, ta capa!« velel je ženin hlapcu.

»Oho! Tako pa ne boš govoril, Miklavž!« zakričl Klander ter hoče še nekaj pristaviti; ali krepki in brezobzirni hlapec ga prime za vrat in potegne v hlev.

Toda Topolščakova usoda se je morala danes izpolniti.

Komaj je zaloputnil jeden na pol pijanih svatov hlevne duri za mešetarjem in so možje na prvih vozóvih jeli klicati po ženinu, naj vendar priséde in je ta vzela v veži svoj oleptičeni klobuk iz rok sestre Urše — ter v tem še gospoda sodnika šepetaje poprosil, naj molči o tem, kar sta prej govorila; — kar se čuje od druge gorenje strani ceste glasen klic prihajajočega človeka:

»Stojte, stojte — oče, stojte!«

»To je Gotard!« dejal je stari Brnót, ki je bil že malo nejevoljen zaradi dolzega obotavljanja.

»To je Gotard, Gotard!« vskliknila je nevesta in bila je v trenutku že z vozá na cesti ter hitela ónemu naproti.

»Kaj je, kaj pa je?« povpraševali so ljudje križem.

Gotard je bil že tu, upchan, razburjen, prašen in poten, in ko je šepal do očetovega vozá, vihtel je zganen popir v desnici.

»Stojte, oče,« sopihal je hripavo, »ne dajte Metke strijcu — ne dajte je!«

»Si li zblaznel — fant?« zavpil je Brnót.

»Oj, Gotard, kako si?« vskliknila je mati.

Gosta gruča se je zagozdila okoli njih. Topolščak je stal poleg, bled, kakor nikdar, in oči so se mu žarile, sodnik pa je rinil skozi druge svate.

»Tu je pismo, oče, tu je pismo!« kričal je zopet Gotard razburjeno; »to kaže, zakaj snubi strije Metko — zaradi denarja, samó zaradi denarja — in ta denar lahko pri nas ostane, pri Vas, oče, če ga hočete, jaz ga nečem, jaz hočem samó Metko — denar naj ima, kdor ga hoče!«

Svatom je pijanost minula in stari Brnót je osupel gledal sina in majal glavo. Topolščak je stal kakor okamenel, niti besedice ni spravil iz suhega grla.

»Kaži, kaj imaš tam!« velel je prvi in jako osorno sodnik. Nekov notranji čut mu je dejal, da se tu vrši kaj posebnega.

»I, tu, tu je pravi testament, gospod Topolščak«, vskliknil je nehoté na glas, ko je bil vrgel prvi pogled v pisanje izročeno mu po Gotardu. »Kje si dobil to, Gotard?«

»Omahnétov Tomaž mi je dal to pismo, in rekel je, da ima še drugo, prav tako! A potem se je pobil!«

»In isto drugo imate Vi, Topolščak!« Pri tem ga sodnik ni več nazival z pridevkom »gospod«. »Kako ste isto prejeli?«

Miklavžu se je vrtelo v glavi; krčevito se je prijel bližnjega svata, ali govoriti ni mogel.

»Vrag ti pasji! Ti boš mene zapiral v hlev, čakaj, jaz ti posve-tim!« tako se oglasi v ozadji hripavi krič pijanega Klandra, ki je otresujé se hlapca gugal se skozi hlevna vrata. »Gospod sodnik, gospod sodnik, ta je velel Tomaža pobiti, ta ošabni Miklavž! Kaj meni zato, če me obesijo, saj bodo tudi tebe, duša pasja!«

Vtisek teh besed je bil nepopisen! Svatje so poskakali raz vozóve in obstopili Topolščaka in mešétarja, katerega je pijanost kar očitvidno minjevala. Sodnik pa je bil takoj samó — sodnik in uradnik. Ukazal je oba, Topolščaka in Klandra zvezati in pol ure pozneje sta se vozila ženin in njegov nevaobljeni svat v spremstvu biričev, ki so prej pri preiskavanji Omahnétovega Tomaža sodniku prisostvovali, mimo Št. Ožboldske cerkve proti Brdu v zápor — namesto v svatovanje.

Za njima se je peljal sodnik z zdravnikom in pisárjem. »Škoda, škoda za tega možá!« zinil je jedenkrat. »Kake dobre rake je imel! Pa — uradno, to je prvo!«

Ali svatovanje so pri Brnotovih vendar le imeli.

Leto pozneje sta se poročila Gotard in Metka — sedaj bogata nevesta.

Omahnétov Tomaž je počasi okreval, a potem še mnogo let pestoval in varoval na Brnotóvini vnuke in vnukinje svoje hčere.

Topolščak in Klander sta prebila svoji kazni; drugi svoje prostosti ni dolgo prenašal; prvega pa sem še jaz poznal in ga videl jedenkrat, ko se je peljal na zadnjem konci samskega vozá sedé po cesti mimo mene — star, umazan in raztrgan. In prav taka baba je šla mimo in godrnjaje dejala:

»Časih se je v kočiji vozil — sedaj pa na sóri sedi!«

Sin njegov se je poduhovnil izven naše dežele, a umrl mladolet. Dom njegov pa je danes takov, kakor sem ga opisal početkom te povesti. Dve lipi stojita na dvoru ob cesti, za njima pa skoro razvalini podobno poslopje z razdrápanim ostréšjem in razbitimi ókni; na dvoru rase, gosta temnozelená trava, mimo pa teče gladka bela cesta, in kdor prihaja todi, nihče ne zna, kako živo je bilo nekdaj tukaj in da je tudi človeška strast zapustila v tem razpadu svoj sled.

Rastlinske bolezni.

Spisal Ivan Šubic.

IV.

Bolezni, izvirajoče iz vpliva rastlin in živalij.

Ure življenja ne tekó nobenemu organskemu bitju nekaljene. Nebrojno sovražnikov mu grení obstanek. Neprijatelji svojega rodú in tuji nasilniki preté vsemu, kar klijé in rase na zemlji. Vpliv organskih kvarnikov provzročuje cveticam mnogovrstne bolezni in neprilike, čestokrat tudi smrt. Posebno v življenji pitomih rastlin se radi pojavljajo škodljivi učinki rastlinskih in živalskih sovražnikov. Velik broj zajédalcev se naseli v rastlini ter srka sokove iz njenih stanic; časih jih celó predere, da poruši zvezo tkanine, ali pa draži bližnje stanice, da se nenormalno povéčajo in čudno razvijó. V tem zadnjem slučaju nastanjo tvorí, katerim sploh pravimo rastlinske šiške ali cecidije.

Najpogosteje se nabirajo zajédalci iz rodú gliv. Nova znanost je odkrila ogromno število novih oblik, ki živé na rastlinah, časih brez hudih nasledkov, časih pa z nevarnimi posledicami. Osobito trave nosijo dokaj zanimivih rastlinskih parasitov. Na žitu in raznovrstnih travah se naselijo te silno majhne rastlinice brez listja in brez cvetja. Zadovoljujejo se z različnimi prostori. Na stebelu in listji, na cvetih in plodovih se šopirijo in provzročajo bolezni, ki so znane kot snét, rjá, smod, ožig, palež, črn, medena rosa itd. Snét se kaže na pšenici, ječmenu in ovsu, na prósu, turščici in tudi na drugih javno-cvetkah. Na rastlini zapažamo male mozólje, ki konečno počijo in raztrosijo črnkaste kupčke prahú. Pojavijo se posebno na klasji, kjer se namesto semená razvijajo sajam podobni kupčki prahú. Važni zastopnik te vrste je smrdljiva pšenična snét. Ta gliva se naseli v pšeničnih zrnih; notranje njihove dele izpremení v mazasto, črnkasto in smrdečo tvar, ki ima v sebi klična zrnca ali tros. Te drobne kroglice se vležejo na zdrava žitna zrna ter pozneje klijajo ž njimi vred. Iz trosá požene sila drobna nitka, ki se zarije v kalečo pšenično rastlinico in jo preraste na vse strani. Konečno pride v mladi klas in zarodí v zrnú svoj tros. Vse sneti se na jednak ali vsaj podoben način razvijajo ter poljedelcu delajo veliko škodo, kadar se prikažejo v obilnem številu. Pravijo, da mlad hlevni gnoj v družbi z vlažno

zemljo pospešuje rast sneti. V prvi vrsti je treba gledati, da je žito zdravo, ko je sejemo. Pri starem zrnju je nevarnost manjša, nego pri mlademu. Nekateri tudi priporočajo namakanje semena v razrejeni raztopini bakrenega vitrijola, ki umori klična zrnca, držeča se semena.

Posebno mnogo zastopnikov imajo glive, ki napravljajo rjō na žitih, divjih travah in mnogih drugih rastlinah. Te prašnate, črne, rjave, rmenkaste ali belkaste glive sedē v podobi majhnih prašnatih kupčkov na zelenih delih bolne rastline. Zdi se nam, da so listi in stebila rjasta. Posebno natanko nam je znano življenje-žitne rjē. Po leti se prikažejo na listih, bilkah in plevah podolgovati rjasti kupčki, sestavljeni od samih kličnih zrnec. Na jesen vzrastō med njimi in tudi sama zase nova klična zrnca drugačne podobe. Poletni tros zajde na druge rastline, kjer takoj kalī in poganja tenke nitke na zajedanki. Že v nekaterih dnēh naredē mlade niti dokaj kličnih zrnec — ki novič širijo škodljivca v svojem obližji. Jesenski tros pa prezimuje. Šele spomladi kalī, a ne na travi, temveč na listih češminovih. Tu rodi zopet kličnata zrnca, katera padejo na žitne liste, da znova prično čudno svoje življenje ter narējajo poletni in jesenski tros. — Druge rujnate glive bivajo na pesi, na raznih strōčnicah (na fižolu grahu, na detelji itd.). Nekatero žive na jabolkah, hruškah, nēšpljah in dr. Veliko rjē imajo smreke in jelke, borovci in mecesni v svojih iglah. O vsch še ne znamo njihovega zanimivega življenja, izpreminjanja in preroda; le ucinke njihove moremo na gotovo postaviti ter škodo premeriti, ki jo naredē zdravju rastline, ako se razvijō v preveliki množini.

Druge vrste glive rastō v koreninah in podzemeljskih steblih in končajo prijete dele, ž njimi vred pa tudi rastlino. Na polji opazimo tedaj prazna mesta, kjer so poginile dotične cvetlice sredi svežih družic. Nekatero poganjajo na plodovih. Jabolka imajo časih rujnate proge na koži; tam so nastale glive. Posebno rade pa se naselijo na listih, katerim provzročujejo raznobarvane lise, ki se širijo in širijo, dokler list ne odmrje. V ta rod spada tudi znana škrlatno-rdeča glivica, rastoča iz rženih rožičkov (*Mutterkorn des Roggens*), ki so hudo strupeni in izdatno manjšajo pridelek žita. V mladi rženi plodnici vzrastō glivne niti, ki na koncēh rodē drobne kroglice — klična zrnca — ležeče v sluzavi tvarini. Tedaj pravimo, da ima rž medeno roso. Klična zrnca prenašajo glivo na druge bilke. Kmalu napolnijo nitke vso plodnico; sčasoma naredē rožiček (*sclerotium*), ki molī v podobi črnovijoličastega, rōgu podobnega izrastka 1 do 2 cm iz klasū. Rožiček odpade, leži na zemlji in tam razvije v prihodnji pomladi glivo, v kateri nastane nov tros. Ko pride zrnca na mlado rž, poganja

nitke po nji, dokler ne dospè v razcvetje. Tu nastane zopet medena rosa in kroženje se znova pričénja.

Med brezbrojnimi drugimi glivami se nadalje odlikuje škodljiva krompirjeva plésenj (*Peronospora infestans*). L. 1845. prikazala se je krompirjeva bolezen v epidemični meri. Nežne glivine nitke se prerivajo po tkaninah bolne rastline in srkajo redilne snóvi iz njenih stanic. Listje začnè se rjaveti in črniti, konečno pa odmrje. Tu in tam poganjajo nitke iz razpóčnic na dan in tvorijo klična zrnca, ki v kapljici vode (rosa, dež) poženo in v sosednih rastlinah napravijo nove nitke. Tako obolé zaporedoma bližnje zdrave cvetlice. Nekaj zrnc pa zajde tudi v tla do krompirja. Nitke rinejo v gomolje in jih prerastó na vse strani. Krompir jame zarad tega gniti, nekoliko že na njivi, nekoliko šele po zimi v kleti, kjer črni. Ko kmet drugo leto sadi bolne gomolje, poženo glivine nitke v razvijajočo se kal; v mladi rastlini prično delovanje svoje znova in kmalu je obolela vsa njiva! Krompirjeva bolezen je bila gospodarje zeló prestrašila; no, sedaj se kaže, da pojéma in da se ni bati velike nevarnosti.

Nekatere glive živé površno na zajedalkah. Tedaj tvorijo na obolelih listih, steblih in družih delih tenke prevlake in plésni, takozvano bél, belo ali sivo roso. Opazujemo jo n. pr. na rožah (rožna rosa), na kúmarah, búči, na hmelji, na travah in drugod. Trsa se prime trsna jajčasta plésenj (*Oidium Tuckeri*), ki prevleče jagode ter je vzrok znani grózdni bolezni.

Dokaj gliv poganja na drevesnih koreninah in déblih, kjer povzročajo raka in umore krepka, odrasla drevesa. Posebno storžnjake poganjajo in uničujejo, kjer se razmnožévajo v obilnem številu.

Sploh ga ni rastlinskega dela, da bi se ga glive zajedalke ne lotévale. Življenje vseh teh oblik je polno zanimivosti, a žal, da še v mnogih slučajih ne znamo njih čudovitega preminjanja in preroda. Prej je bil človek čisto brez orožja nasproti tem neštevilnim, drobnim neprijateljem. Sedaj pa je moderna znanost pri mnogih že razjasnila tmino, v katero je bilo zavito skrivnostno njihovo delovanje. Za premnoge oblike znamo razvoj in prerod in tedaj se nam ponuja navadno tudi primerno orožje, s katerim zatiramo škodljivca. Znanost je tu storila velikansko dobroto národnemu gospodarstvu. Iz učenjakove tihe sobice predirajo med svet uki, katerih blagonosne posledice uživa kmet in gospod!

Škratov gozd.

Gorenjska bajka.

Priobčil A. Mejač.

Med Grintovci in Storžičem, visoko gori v planinah se širi sredi skalnatih pustin mal štirooglat temno zarasten gozd. Dviguje se na malem porobku, sredi sivih pëčin iznad globokih propadov, kakor le malokdaj zaide kakšen ÷lovek. Ni ga od nobene strani vhoda proti ÷udnemu gozdu; kajti na vseh krajih molé navpik rtaste skale, kojih preplezati ni v stanu živ krst. Le damjeki in divje koze lazijo po tem pe÷evji ter se hodijo pãst po tratah, ki se širijo krog tega gozda; a meje, ki deli ta gozd od družega svetã, ne upajo se prestopati. Tudi neumne živali vedó, da tu notri gospodari sam Škrat. Ondotni planinski pastirji so videli že mnogokrat sivega dedca z rdeço kapico, ki je podil ÷ez brezna in propade ÷edo divjih kóz, koje so imele zlate parkeljce. Z dolzim bičem je neusmiljeno udrihal po ubogih živalcah ter pri tem tako strašno pokal, da se je razlegalo po gorah in dajalo ob skalnatih stenah moçen odmev. Veçkrat je prežal že kakšen divij lovec na te živali, a vselej zaman. Žival se mu ni dosti približala; ako pa je imel sreço videti jo od blizu, takrat ga je omotil vselej odsev zlato se blišèeçih parkeljcev, da se mu je stresla roka in ni mogel pogoditi živali. Krogla je sfrçala mimo živali in žival je odnesla lahno zlate svoje parkeljce.

V globokih prepadih pod Škratovim gozdom se nahajajo studenci zlate rude, kjer se pretaka ÷isto zlato. Vse to strašno bogastvo varujejo Škratje, bitja otroçje velikosti, s sivo brado, zelenimi hlaçami, višnjevo jopico ter rdeço kapico na glavi. Nekdaj so živali ti možici po vseh veçjih gozdih, pod vsako podbrežnino je bilo skoraj jedno škratje selišçe. Strašna nadlega so bili oni praviçnim ljudem, kajti vedno so jih izkušali in zapeljevali v greh. Pa tudi huðobnim so provzroçevali mnogo škode. Kdor je kako reç preklel, rekši: »Škrat te vzemi!« ali »Da bi te Škrat pocincal!« prišel je takoj Škrat po tisto reç in jo odnesel v svoj brlog. Mnoga zla so delali Škratje, ljudje so kar trepetali pred njimi. Prosili so v goreçi molitvi Boga, da bi jih rešil te nadloge. Tedaj je bil v Rimu postavljen za papeža zeló svet mož; tudi njegovo sveto uho je çulo o zléh, ki tlaçijo ubogo ljudstvo. Sklenil je ljudstvo rešiti teh nadlog, v ta namen se je vtopil v globoko molitev. V tihi zamišljenosti je preçul mnogo dnij in takrat mu

je bilo razodeto, kako naj zagovori vse zaklete reči, da se ne bodo več prikazovale, ter užene Škrata nazaj, od koder je prišel. S svojo blagoslovljeno desnico je zagovoril vse zaklete in uklete reči, da se ne prikazujejo več. S sveto donečo besedo pa je ugnal tudi gorenjske Škrate z lepih ravnin v visoke hribe, kamor ne zajde človeška stopinja. Nazaj v njih podzemeljski dom pa jih ni mogel ugnati, kajti navzlic svoji svetosti je imel nad saboj vendar mal greh, ki mu je, četudi odpuščen, težil vest. Škratje so se izgovarjali rekši: »Kadar pride tak svetec, ki ne bode imel niti najmanjše pičice greha nad saboj, takrat se mu umaknemo radi; dotlej pa bomo čakali in varovali zlate górske zaklade.« —

Resnično, še sedaj gospodarijo Škratje po ónih krajih in menda pričakujejo takega svetca, ki ga pa bržkone nikdar ne bode. Kajti svet je dandanes še hudobnejši kakor nekdanj, torej si smejo Škratje biti svoje posesti popolnoma v svesti.

Glavni šátor seveda imajo Škratje v že imenovanem Skratovem gozdu. V ta gozd ne zajde nikdar človek, bodisi zaradi težavne poti ali pa še več iz strahú pred Škrati. Nikdar še ni pela v tem gozdu sekira, zato cepa drevje od starosti samó na tla. Vse navskriž ležé po tem gozdu med mlado lepo rastóčo hosto stara gnila débla, na pol izruvane hoje visijo naslonjene na mlado drevje in vmes po tleh rase trnje, da nikomur ni možno prelaziti tega zapuščenega kraja. Sove, čuki in krokarji gnezdiijo tu, a druge živali si ne upajo tu sem.

Ta gozd pa ni stal vedno na istem mestu kot sedaj. Še tista leta, ko so bili Škratje samooblastni gospodarji po lepih gorenjskih ravninah, živela sta v Zalogu, čednem selu v crkljanski župniji, dva imovita kmeta. Dolgo časa sta živela v lepi zlogi in jedinosti med saboj. Saj sta bila soseda. Strašno je jezilo to Škrate, sklenili so, naj si bode, kar hoče, izpodkopati to prijateljstvo ter je nadomestiti s sovraštvom in če mogoče tudi oba spraviti v nesrečo. Oba kmeta sta imela ne daleč od svojega dóma lep skupen gozd. Obá sta sekala v njem, kolikor je kateri hotel, kajti da bi kateri sleparil ali skrivaj prodajal débla iz gozda, na to še mislila nista. Bila bi živela gotovo vedno v ljubezni med sabo, da bi se ne bilo nekaj zgodilo.

Neki dan, ko se ni nihče nadejal, užge se poslopje jednega kmeta in pogorí do tál. Hudo je zadela ta nesreča obá soseda. Prvi je tar-nal, ker je izgubil vse imetje, in drugemu se je smilil v srce pogoreli revež. Obljubil je takoj le-ta sosed pomagati toliko časa pogorelcu, dokler ne postavita poslopja na prejšnje mesto. Jela sta torej v zarastenem gozdu sekati in voziti na pogoreli dom. Pa kolikor sta

nasekala hój ter jih zvozila čez dan na dom, izginile so po noči, pa samá nista vedela, kám. Preiskala sta vse kote, pa ob ukradenih hojáh ni bilo sledú. Ko se je tako godilo vsako noč, jela sta si samá pri sebi misliti tako: Prvi, pogorelec, je dejal: »Bržkone mi moj sosed krade po noči hoje, češ, da se polastí imetja mojega potem, ko bom prisiljen jaz brez vsega domovánja prodati še ostala mi zemljišča«. Drugi pa si je zopet mislil: »Moj sosed je skopuh, on sam krade hoje po noči ter jih prodaja«.

Takrat se je vnelo med njima sovrašтво. Več nista pomagala drug drugemu, pač pa si pri vsaki priliki nasprotovala. Sklenila sta, da si odmerita gozd v dva jednako velika dela. Tako tudi storita. Jela sta meriti gozd in ga deliti. Od konca jima je šlo še dosti po sreči, dokler se je Škratu zljubilo vso reč gledati mirno. Ko pa se je tega naveličal, jel jima je nagajati. Prežal je izza grmovja in kakor hitro sta potegnila srbot (srobret) mimo njega, pretrgal ga je in morala sta začeti znova. Tako sta merila več mesecev, pa nista ničesar dognala. Jezilo ja je že strašno; a kdo jima napravi te preglavice, nista mogla uganiti. Sovrašтво se je ponavljalo od dné do dné. Napósled sta se jela toževati in pravdati. Gospóda je jedla in pila za njiju denarje, a oná sta bila primorana prodajati svoje imetje. Prišla sta že obá ob dom in imetje in tedaj je stekla pravda tako: da jima ostane od vsega imetja jedino le gozd, ki naj si ga razdelita v dva jednaka dela. Razdelila sta ga čisto lahko, Škrat jima ni nagajal. Uvidevši jeden izmed teh dveh kmetov, da jima je vse te nesreče povzročil Škrat, jame bridko tožiti in vzdihovati. Drugi pa pravi: »Ker si že vse to storil, ti peklenski Škrat, vzemi še ta ostali del gozda in ga nesi na vrh Grintovcev!«

Zdajci se zmaje drevje in krog gozda kar mrgolí samih Škratov z rdečimi kapicami. Naredi se tema. Škratje pograbi gozd na svoje rame in ga nesó visoko gori v hribe. Pa bodisi, da so bili pre-slabi, ali da jih je bilo premalo, gozda niso mogli prenesti pred jutranjo zárjo vrh Grintovcev. Nebó se je jélo žariti in po cerkvah so oznanjali zvonovi mladi dan. Ko zazvoní dan, tedaj so ob moč vsi duhovi in tudi naši Škratje so izgubili moč. Gozda niso prinesli vrh Grintovcev, vendar visoko v hribe so ga, kamor ne dospè nikdar cloveško bitje.

Ko je kmet videl drugi dan visoko tam gori v hribih svoj gozd, bil je strašno užaljen, obupal je in se v domačem svojem kraju obesil. Še sedaj se isti kraj, kjer je visel nesrečni kmet imenuje: »Obešenica«.

Drugi kmet je začel dobro gospodariti in drugi del gozda, ki so ga Škratje pustili, pripada še sedaj kot lastnina njegovim naslednikom.

Tam gori imajo Škratje še vedno svoje zavetje, tam gori belijo tudi »lanene štrene«.

Neka gospodinja je prála lanene štrene ter jih pripravljala za tkalca, da bi ji natkal prav lepega pražnega platna. Pa štrene se niso htele dovolj oprati. Nezadovoljna gospodinja je torej dejala: »Škrat vas vzemi in pobeli, peklene štrene!«

Še predno se je zavedla, kaj je govorila, stal je pred njo možič v rdeči kاپici. Pograbil je štrene in jih odnesel. Še dandanes jih vsako pomlad presuša na solnci, hoteč jih menda na solnci obeliti.

Ako potuješ po okrajni cesti od Kamnika proti Kranju, zapažiš na Záploti, na gori med Storžičem in Grintovci, Škratov gozd in v spodnjem delu gozda tudi tiste »uklete štrene«, ki jih Škrat še zdaj béli vsako pomlad.

Dodatek. Oče moj so mi pravljico o »Hudičevem gozdu«, na Záploti pripovedovali nekoliko drugače, namreč tako-le: V Malem Mengiši sta se dva kmeta pravdala za lep gozd. Jeden izmed njiju zakolne: Ako gozd ni moj, naj ga pa hudič vzame!« In res pride po noči hudič, vzame gozd ter ga hoče nesti v Grintovce. Ob treh pa v Mengiši zazvoní da n, hudoba izgubi svojo moč ter popusti gozd sredi Záplote. L.

Književna poročila.

Morphologie des Görzer Mittelkarstialektes mit besonderer Berücksichtigung der Betonungsverhältnisse vom Dr. Karl Stückelj. Wien.

1887, 8°, 122.

(Dalje.)

Tudi pri končnici loc. pl. *ah* m. organskega *ih* se ne dá o analogiji a-deb. govoriti; v tem slučaju je isti razvitek kakor v dat. pl.: *ah* je nastal naslanjaje se na *a* v nom. pl. in je tudi najpoprej nastopil pri neutrih. Nahajamo *ah* pri neutrih že v Krelovi postili (l. 1567.) in sicer farzah štirikrat (24 a, 40 b, bis, 105 b); tako tudi v Dalmatinovi bibliji *ah* pri samostalnikih srednjega spola n. pr. prebivališčah Ex. 10, 12; Lev. 3, 23; ustah Nem. 9; vratih Gen. 20, 27; Dev. 5. Vendar je razložek v razvitku med končnicama *ah* in *am*; prva ni takó naglo in splošno prodrla, kakor zadnja, najbrž radi tega ne, ker je imela v končnici *eh* podporo, katero beremo v naših starejših pisateljih XVII. stol. precéj gosto tudi pri 6,0-dekl. n. pr. v Hrenu: pošteh 31 a, ftolléh 27 b; v Kastelcu: gosdéh

40, hribéh 126, denarjéh 137, gradeih 272; celó prvaka naša Trubar in Dalmatin rabita to končnico. V Trubarjevem Catechis. in d. wind. Spr. sambt einer kurtz. Ausleg. beremo: euangelieh 29, listeih 36, 101, listeh 228; v njegovi knjigi: Ta drugi deil tiga nov. test. je najti *lysteh* petkrat. V Dalmatinu so pri jednozložnih besedah te oblike precěj goste n. pr. lystéh Pr.; grobeh Pr.; Dev. 91; dvoreh Gen. 25, Ex. 8; rodch Ex. 12, 24, 27, 28, 29, 39; lonch Ex. 16, Nem. 11; vozch Ex. 27, 38; stebreh Ex. 38; rogeh Ex. 30; bogeh Dev. 12 in celó šotoreh Gen. To je bilo vzrok, da se je v loc. pl. moških in tudi srednjih samostalnikov tako dolgo ohranil suf. *ih*. Tako je n. pr. celó v ónih katol. pesmih od l. 1729. najti samo v jednem slučaju *ah* in sicer pri samostalniku srednjega spola: delah; v vseh ostalih in mnogih slučajih beremo *ih*; tako je tudi v Palmar. od l. 1731. skoraj več slučajev z *ih* v loc. pl., kakor z *ah*. Seveda ne smemo pri tem pozabiti, da je do XVII. stol. najti *ah* samó pri neutrih, toda ne izključljivo. V istem času tedaj, ko je v dat. pl. *am* že popolnoma nadvladal in izpodrinil *om*, nahajamo še *ih* v mnogih primerih, da, pri nekaterih pisateljih in tedaj v nekaterih krajih celó v veliki večini.

Da res ni misliti pri *am*, *ah* na analogijo a-deb., nego, da so nastale te oblike po vplivu nom. pl., za to se dá pozivati tudi na končnico *ami*, katera bi se res dala a priori prav lepo tudi razložiti kot analogija in pri tem bi se dalo morda še na ruščino naslanjati. Končnico *ami* m. organičnega *i* in *mi* v instr. pl. o-deb., katera se ne govori samó v kraškem narečji, nego še v mnogih drugih sloven. narečjih, nahajamo najprej tudi pri neutr. debljih in sicer v Krelovi postili: delami 20 a, kraljevstvi 81 a. To gotovo ni samó slučaj. Pri tem ne smemo pozabiti, da to končnico zapazujemo najprej pri besedah, katerim je v instr. pl. mnogokrat, časih celó redno končnica *mi*, in moremo si tedaj misliti, da je ravno suf. *mi* bil prvi in glavni vzrok, da se je pojavila končnica *ami*. V instr. pl. na *mi* nastale so mnogokrat ne lahko izrekljive glasovne skupine, katerim se je hotel jezik izogniti in to se je najlože storilo na ta način, da se je *a* nom. pl. vzel v instr. sgl. Tako je tedaj *ami* pri o-debl. in pozneje tudi pri o-debl. nekako kombinirana oblika, katera je nastala iz suf. *mi* naslanjaje se radi laglje izrekljivosti na *a* nom. pl.; saj se zato tudi pri neutrih najprej pojavlja. Zopet nahajamo za to mnenje podporo v prekmurščini, katera ima v instr. pl. posebno rada suf. *mi*; seveda samo pri moških samostalnikih, pri neutrih ji pa je m. *mi* končnica *ami*. V Kúzmiči (N. zak.) čitamo n. pr. grešnikmi 15, 113, hlapcmi 56, pišačmi 96, vučenikmi 78, potnikmi 106 itd.; pri srednjih samostalnikih pa *ami*: vústami 27, 76, vúhami 24, městami 149, čúdami 216, znamenjami 216 itd. Ravno isto vidimo tudi v poljščini, kjer je suf. *ami* pri o-debl. najprej nastopil pri neutrih in sicer že v začetku

XV. stol. (cf. Kalina, Historyja języka polskiego 131), pri moških samostalnikih pa šele za celo stoletje pozneje, v začetku XVI. stol. (Kalina 106, 107, 103). Tudi v poljščini je bil prvi vzrok pojavljenja končanice *ami* isti kakor v slovenščini: jezik se je hotel izogniti oblikam, katere se niso dale lahko izgovarjati kakor n. pr. *plomieńmi*, *prześcieradłmi*; kajti tudi v stari poljščini je najti *ami* posebno pri samostalnikih, katerim je večinoma končanica *mi* in ne *i*.

Da imamo *am*, *ah* na omenjeni način razlagati in da ni tukaj misliti na analogijo ženskih samostalnikov, kažejo nam oblike na *ém* in *éh* v dat. in loc. pl. a-deb., katere se govoré južno od Celja v okolici Rímskih Toplic. Te oblike se rabijo samó takrat, kadar je v nom. pl. naglas na končnici; če pa končanica nima naglasa, tako v omenjenih sklonih tudi teh končnic ni najti: nom. pl. vodé, tedaj dat. pl. vodém, loc. pl. vodéh; nom. pl. solzé — dat. pl. solzém, loc. pl. solzéh; nom. pl. ribe — dat. pl. ribam, loc. ribah. V tem slučaju je vendar popolnoma jasno, da je *ém*, *éh* m. *ám*, *áh* nastal naslanjaje se na naglašeni e v nom. pl., kateri je bil v te končnice prenesen; kajti če ni nom. pl. naglašen, tako tudi ni vplival na dat. in loc. pl., in ostale so organske oblike. Pri a-debl. se *ém*, *éh* sploh na drug način ne dá tolmačiti; da bi to bile oblike posnete po i-debl. ženskega spola, to ni misliti, ker bi se potem povsod nahajale in ne bile samó omejene na óne samostalnice, kateri naglašajo končnico v nom. pl.

Ves razvitek in vsa zgodovina razširjevanja končnice *am*, *ah* ter omenjene paralele govoré, mislim, dovolj prepričevalno proti razlagi pisateljevi, če se tudi pri tej sklicuje na baje isti pojav ruske sklanje.

Pa tudi v ruščini ne smemo teh oblik razlagati tako, da rečemo, da so prenesene iz a-deb., in s tem pada zadnji steber Štrekeljeve razlage. Miklosich sicer uči tako, toda takrat še ni bilo dovolj zanesljivega gradiva kritično izdanega, še menj pa znanstveno obdelanega, da bi se bilo dalo z gotovostjo soditi o nekaterih pojavih ruske slovnice. Izšla je bila sicer že l. 1872. znana in dobra knjiga: Колосов. Очеркъ исторіи звуковъ и формъ русскаго языка съ XI. по XVI. ст. ali v nji ni dovolj gradiva za naše končnice in še mnogo drugih oblik. Šele Šahmatov je nedavno v svojem spisu Изслѣдованіе о языкѣ новгородскихъ грамотъ XIII. и XIV. вѣка, СПб. 1886 obširneje razpravljal o teh končnicah ter pravi o njih, da so nastale naslanjaje se na *a* v nom. pl. Tudi v staroruščini beremo oblike z *a* m. organskega *o* (*амъ*, *ахъ*, *амі*) najprej pri samostalnikih sred. spola in sicer dat. pl. посрояннѣмъ v listini od leta 1308. (Шахматовъ 195), pri samostalnikih moš. spola imamo primere za ta sufix šele iz konca XIV. stol. (Колосов, Очеркъ истор. 109). Radi tega misli Šahmatov, da je ruski *am*, *ah*, *ami* nastal pod vplivom nom. pl. „Когда въ какомъ нибудь рядѣ именъ

явилась ассоциация между формой им. мн. и формой косвенных надежд (м. б. въ такихъ случаяхъ какъ братья — братьямъ, конья — коньямъ, гдѣ братья, конья по формѣ им. ед.), эта аналогія въ склоненій мн. числа имени среднего рода не преминула вызвать при формѣ целомъ форму селамъ, и также фф. мн. селами и селамъ“ str. 196.

Da je res med posameznimi skloni neka asocijacija, katera se časih bolj, časih menj pojavlja, sklepa ruski učenjak iz naslednjega: „sploh je verjetno, da je v vseh velikoruskih narečjih nom. masc. in posebno nom. neutr. vplival na cas. obliq. Mi govorimo o oblikah kakor города, городахъ села, селамъ; da so te oblike zvezane med seboj v čutu govorečega, dokazuje naglas v cas. obl. (города́ми, сѣлами, гѣбрами, облака́ми), kateri je vedno jednak naglasu nom. pl.; od tod je jasno, da je nom. pl. moškega spola mogel vplivati ne samó na naglas, nego na glasovne oblike cas. obl. prim. Плат. шюрятъ 224, Духов. калты 1328: коньямъ 2р. Олон. сьновамъ, сьновамъхъ“ str. 196. Vpliv nom. pl. na nekatere sklone dokazujejo tudi oblike kakor staroruski dat. pl. сьновемъ (Колосов, Очеркъ 143), kateri se samó po vplivu nom. pl. сьнове dá tolmačiti; to dokazuje tudi loc. pl. столовѣх, katerega Vojki rabijo (Ogonowski, Studien auf dem Gebiete der ruthenisch. Spr. 121 in 127), poleg pa nom. pl. столовѣ (Ogonowski 125). V Muromskem narečji v severni Rusiji se rabijo v instr. oblike: сарафаньма, орѣхьма, столбикьми (Колосов, Забѣтки о языкѣ и народ поэзи въ области сѣверно-великорусс. нар. 333, 334 in 304), katere Šahmatov tudi na omenjeni način razlaga. On še navaja v dokaz iz národnega govora ruskega nom. pl. одинъ, kateremu je dat. pl. однимъ in loc. pl. однимъ; če je pa nom. pl. однѣ, govori se однимъ. Tako je v starorusčini v dat. двѣма, двѣмя, če je nom. двѣ; двухъ, двумя, ра, če je nom. дву str. 195. — Iz slovenščine lahko tukaj omenim še oblik kriui (g. in loc.) in kriuiu (instr.), katere je najti pri pisateljih XVII. stol. in v katerih je *i* vzet iz nom. sgl.

Isti vpliv nom. vidimo tudi v poljščini in Baudouin de Court. je že pred skoraj dvajsetimi leti pisal v Beiträge VI, 21: „Schon früh aber ward von einfluss die analogie der anderen casus, hauptsächlich des nominativs, den das sprachgefühl jedenfalls als richtschnur für die anderen casus betrachtet“. Kakor znano, ima tudi poljščina XV. in XVI. stol. v dat. pl. ъ/o-deb. *am*, kar je tudi na isti način tolmačiti, kakor v naši slovenščini, kar je že Baudouin de C. Beitr. VI. 48 izrekel — ker je *am*, kakor vidimo iz bogatega gradiva zbranega pri Kalini, Hist. (132, 133, 86 in 88) se najprej pojavilo pri neutrih in sicer že v prvi polovici XV. stol.; dà, tri take oblike nahajamo celó v starem psalterji Puławskem in jedno v psalt. Flor. iz konca XIV. stol. Pri samostalnikih moškega spola je pa *am* najti šele na konci XV. in začetku XVI. stol. — Tudi suf. *oh* v loc. pl., katerega je v stari-

poljščini tako mnogokrat najti, mora se po mnenji g. dr. Leciejewskega tolmačiti po vplivu dat. *om*; iz *oh* nastal bi bil v poljščini samó *eh*. Archiv VII, 549.

(Dalje prihodnjic.)

V. Oblak.

Nekaj o našem naglasi.

Precèj se je že pisalo o našem naglaševanju, vendar ni še raziskano do cela. Ni v tem niso vsi naglasoslovci istega mnenja, če imamo kipeče in padajoče naglase ali ne: nekateri trdè, da jih imamo, drugi, da jih nimamo. Resnica je, da se po nekòd prav natanko in dobro razločujejo, drugod menj in slabèje, a po drugod prav nič ne. Domača govorica vpliva na posamične učenjake tóliko, da vsakeršno drugačno izrekanje zametujò, dà, zanikávajo. Meni rabi v tej-le razpravi ostrívec za kipeči (bába = baába), strešica [^] za padajoči naglas (sám = sáam). Vokala *e* in *o* mi rabita za odprta glasova teh dveh črk (žena, noga), *ej* za *ě* (v), *e* za ozki naš navadni *e* (vesela), *uo* za ón *o*, ki se izreka v Dolenjih *uo*, *o* za ón *o*, ki se onòd glási *u*. Vokali *a*, *i*, *u* imajo vedno ist zvuk. Govoriti mislim samó o dolzih slovkah, ker so kratke za nas mnogo manjšega pomena. Tudi ne bodem razpravljaj teorije; le na nekatere do cela praktične stvarí opozoril bi rad naš národ in osobito pisateljstvo naše. Znano je, da ima vsak svoja naglasna vodíla, nikakih obče veljavnih pravíl nimamo. A treba je zóžiti meje prerazuzdanemu naglaševanju. Ni v verzih ne bi se smelo reči sedaj „naučili“ sedaj „naučili“, sedaj „osámljena“ sedaj „osamljèna“, sedaj „kúhati“ sedaj „kuháti“. Potrudimo se, da dobòdemo skoro jedinstveno pisavo in jedinstveno književno izreko. Zatò hočem opozoriti naše razumništvo na nekoliko zeló važnih, ali doslèj vse premalo uvaževánih naglasoslovnih pravíl.

Vokala *uo* imamo v novoslovénščini za staroslovenski hohník *ou* in za prvotno kratki (a sedaj dolgi) naglašeni *o*; n. pr. muòž = vir, naluòga, on nuòsi, *o*: za stari dolgi naglašeni *zlog* in takrat, kadar se pomakne naglas naprej; n. pr. kòš = amsel, mòst, (prvotno: ná nogo:) na nògo. Sedanjí *ej* imamo za staroslovenski *ɛ* = *ě*.

Pisme *e* nam rabi za staroslovenski hohník *eu* ter za navadni *e*.

Vokala *e* in *o* (obično se zaznamenavata z *ê* — *ò*) stojita namesto navadnega *e* in *o*, če se je naglas pomèknil s prejšnjega zloga na njiju: to nam kaže ruščina, ki ima v teh slučajih še stari naglas, in tudi mnoga slovenska razrečja. N. pr. vodà (r. in narečno sl.): vóda, ženà (r. in n. sl.): žèna, nosi (r. in n. sl.): nòsi = trage, vedi (r. in n. sl.): védi.

Tudi *ɛ* in *ej*, *uo* in *ɔ* premené se v omenjenem razmerji časih v *e* in *o* z odprtim zvukom; n. pr. róka, priporóči, déni. Tudi *r* je često *ej* odprl v *e*; n. pr. vréme, bréme.

V jedinstvenem tožilniku ženskega spola, če je poudarjen na konci, potegne se navadno naglas, kadar stoji pred njimi predlog, na prvi zlog nazaj, če nima pri sebi določilnega pridevnika; n. pr. noguô, toda (staro: ná nogo): na nõgo, rokuô: na ruôko, goruô: za gôro, glavuô; na glâvo, braduô: na brâdo. Tudi nekatere mnogozložnice se držé tega pravila; n. pr. prodâja: na prôdaj(o), pòsuôda: na pòsodo, dežéla: v dêžel(o). Kakor smo videli, izpremení se kipeči naglas imenovalnikov v padajoči naglas, *e* in *o* prehajata v *ɛ* in *ɔ*, ali če stojita namesto prvotnega *ej* in *uo*, priborita si stari zvuk *ej* in *uo*.

Samó náglas razlikuje v nekaterih sklonih samostalnike moškega in ženskega spola; n. pr. naméjna = die Absicht, naméjna = des Zweckes, naméjni = der Absicht, naméjni = die Zwecke. Tako se naglašuje v vseh enakih slučajih; n. pr. medvéjda leži poleg medvéjda, zapón, zapóna: zapuôdna itd.

Zeló zanimiv je jedinstveni mestnik moškega spola; navadno piše in naglašuje se napačno. Navedimo nekaj primerov; v buôji, v puôli, na snuôpi, v gruôbi, na kuônji, v puôsti, na štuôri, v buôbi; pri dómi, na mósti, na gnóji, na nósi itd. Vsi ti imajo v rodilniku odprti *o*: torej je bil ta sklon prej poudarjen na poslednjem zlogi. A mestnik bi bil, kakor se kaže, naglašén samó pri prvih na končnici, pri drugih na débli.

Po náglasi se razločuje tudi pri glagolih tretje in četrte vrste znanilnik od veclnika: ne samó pri *o* in *e*: on nuósi, a: nósi! žiéni se, a: zéni se! itd. nego tudi drugod. N. pr. on rábi: rábi! on právi: právi! on naznáni: naznáni! on stávi: stávi! itd. itd.

Vse premalo znano je razumništvu, da glagoli četrte vrste, če je njih jedinstveni moški deležnik minolega časa poudarjen na končnici — *il*, pomikajo naglas na deblo nazaj povsod razven v jedinstvenem ženskem spoli, kadar so zloženi s predlogom. To pravílo je boljše nego li nasprotno in drží se ga večina slovenskega národa, kateremu šole še niso pokvarile govorice. N. pr. učíl: naučíl, naučíla, naučílo, naučíla sva, sta, naučíli smo itd.; moríl: umôril, umoríla, umôrilo itd.; slabíl: oslábil itd., drobíl: razdrôbil, grozíl: zagrôzil, podíl: zapuôdil, pretíl: zaprêtil itd. Samoglasnika *e* in *o* se izpremenita, kakor smo videli, v *ɛ* in *ɔ*, *ej* in *uo*, katera sta v nepoudarjenem zlogi, kakor vedno, bilâ navadna *e* in *o*, prikažeta se znova kakor *ej* in *uo*.

A najvažneje je menim to, da nam náglas še vedno razločuje določne in nedoločne pridevnike. V tem oziri se dosledno napačno nagláša. Razlikujeta se v vseh sklonih: določni pridevnik izpremení navadno kipeči ná-

glas v padajoči, a odprta *o* in *e* zoži v *uo* in *ie*. N. pr. stār, stāra, stāro, stārega itd.: [ta] stāri, stāra, stāro, stārega itd. bėjł, bėjła, bėjło itd.: [ta] bėjłi, bėjła, bėjło itd. duóber, dóbra, dóbro itd.: [ta] duóbri, duóbra, duóbro itd. nór, nóra, nôro itd.: [ta] nuóri itd. dēbel, debiēla itd.: [ta] (diēbel: napačno poleg:) debiēli itd. visòk, visóka itd.: [ta] visuòki itd. rjāv, rjáva itd.: [ta] rjāvı itd. rdēč, rdiēča: [ta] rdiēči itd. itd.

Naš črkopis je, kakor smo videli, jako siromašen, ker ima za tri raznozvúčne *e* in tri raznozvúčne *o* samó jedno znamenje. Radı tega je nemóžno, da bi v pisavi natanko določili izréko. Samó *a*, *i* ter *u* lahko znamenavamo prilično natanko, in dobro bi bilo, da bi konči nje prav naglaševali; a za *e* in *o* treba se nam bode ogledati prej ali slej po novih znamenjih.

Jos. Kržišnik.

Ivanjske pesmi iz Adlešič.

Priobčil J. Š.

V lanskega „Kresa“ zadnjem t. j. četrtem zvezku je priobčil g. J. Navratil „kresne ali Ivanjske pesmi belokranjskih kresnic“, ki so se popevale in se še popevajo v Metliki in njeni okolici. Ta národní običaj se je pa ohranil takisto še drugodi po Belokranjskem. Tudi v Adlešički fari jih še popevajo na isti način in minulega leta so se popevale v vaseh: v Adlešičih, Selih in na Bednji. Imenujejo pa se „kresnice“ pesmi same, kakor tudi dekleta, ki jih pojó ali ki „kresnújejo“.*) Izpojó najprej „kresnico“, potem pa pojó še druge pesmi, katerih sem do sedaj tri zapisal. V dar dobivajo većinoma jajca, redkeje novce.

Bog daj, Bog daj dober večer,
 Za večerom dobro jutro!
 Daj nam Bože dobro leto!
 Tute jesu lepi dvori,
 Lepi dvori ograjeni,
 Ograjeni, pometeni,
 Pomela je devojčica,
 Devojčica lepa I . . .
 Dajte, dajte, darovajte!
 Daj nam Bože dobro leto!
 Mi nimamo kada stati.
 Mi smo nocoj malo spale,
 Malo spale, rano vstale.

Kadar dobé dar:
 Lepa hvala na tem daru,
 Ki ga ste nam darovali:
 Mi se od vas potočimo,
 I vas Bogu izročimo.
 Bog vas varuj i Marija,
 Z lepim zdravljem i veseljem!

I.

Izrasel je lep javorek,
 Doba bi ga oženiti.
 Ne moremo glihe najči.
 Stari jeso prestari,

*) kresnováti, glagol, je tudi običen.

Mladi jeso premladi,
 Srednji jeso zaročeni.
 Šetala se lepa I
 Na Volavlje k majki Božji,
 Na Volavlje k sveti Ani.
 Kam se šečeš, lepa I . . . ?
 Ja se ščem na Volavlje,
 Na Volavlje k majki Božji.
 Ne šech' I . . . na Volavlje!
 Tamo jeso grdi lugi,
 Grdi lugi, hudi ljudi,
 Hudi ljudi, grde vode.
 Al ja imam bele noge,
 Luge hoću prehoditi;
 Al ja imam bele usta,
 Ljudem ću se pomoliti;
 Al ja imam bele ruke,
 Vodo hoću preplivati.

2.

Izrasla je rosna roža
 Na sred' polja širokega,
 Za 'no rožo nikdo nezna,
 Samo jedan mladi junak.
 Ustal se je rano v jutro,
 Rano v jutro pred sunašcem.
 Utrgal je rosno rožo,
 Nesel jo je kralju na dar.
 Mladi kralj je trdo spaval.
 Kraljica ga tiho budi:
 Naj se stane mladi kralje,
 I je jen dar donesel,
 Dar donesel rosno rožo.
 Kaj mu čemo darovati?
 Daroval mu dugo puško.
 Lepa hvala na tem daru,
 Tega dara doma imam!

Daroval mu kunjo kapo.
 Lepa hvala na tem daru,
 Tega dara doma imam!
 Daroval mu devojčico,
 Lepo, tanko i visoko,
 Lepo belo i rumeno.
 Lepa hvala na tem daru!
 Tega dara doma nimam.

3.

Junak sadil vito jalvo,
 I už jalvo belo rožo.
 Tri je leta ne obajde,
 I četrto do jeseni.
 Junak šeče jalve gledat,
 Sestala ga devojčica,
 Sestala ga, pitala ga:
 Kam se šečeš, mladi junak?
 Ja se ščem jalve gledat.
 Ne šechi se jalve gledat!
 Tvoja jalva posehnila,
 Tvoja roža povenila.
 Junaku se ne vjeruje,
 Neg' on šeče jalve gledat.
 Kad se dojde malo bliže,
 Ne more se bliže dojtí,
 Od zvišine vite jalve,
 I belobe bele rože.
 Pod korenóm Dunav bije,
 Na vrhuncu sokol sedi,
 Sokol sedi, polje gledí,
 Gdi mi lovki lovek love,
 Lovek love, košutico.
 Ni je ono košutica,
 Neg' je ono devojčica,
 Lepa bela i rumena,
 Lepo tanka i visoka.

LISTEK.

Stritarjevi zbrani spisi lepo napredujejo. Doslej je izšlo 6 snopičev, ki obsejajo pesmi, kolikor jih je Stritar zložil približno do leta 1878. Pesnik je pesmi svoje zlasti iz mlajše dobe nekoliko prenaredel ter jim dal tako v vsakem oziru lepšo in dovršenejšo obliko. Dozdanji snopiči pa jasno kažejo po svoji vsebini, kakor po lepi zunanji obliki, da bodo Stritarjevi zbrani spisi knjiga, s katero se bode narod slovenski smel ponašati. Vse prijatelje leposlovja slovenskega pozivljemo znova na obilo naročbo Stritarjevih zbranih spisov.

Viktor Dolenc †. Primorske Slovence in z njimi vred ves narod slovenski je zadela huda nesreča. Umril je po kratki, a težki bolezni za osepnicami šele v 45. letu dobe svoje v Trstu dne 20. julija 1887. ob 1/2. uri zjutraj vrli domoljub in pisatelj, gospod *Viktor Dolenc*, urednik »Edinosti«, lastnik tiskarne, predsednik delavskega podpornega društva, starosta »Sokola«, prvemestnik načelnštva tržaške podružnice Sv. Cirila in Metoda, podpredsednik političnega društva »Edinost« itd. itd.

Porojen na Razdrtem leta 1841. iz znane Dolenčeve rodbine, dovršil je pokojni Dolenc nižjo realko v Gorici ter se pozneje odločil za trgovski stan. A dr. Karol Lavrič, ki je v Gorici spoznal izredno nadarjenost mladega moža, vplival je toliko nanj, da je najprej v Gorici, kjer je več let uredoval »Sočo«, in pozneje v Trstu, kamor se je preselil pred desetimi leti, vse svoje moči posvetil političnemu delovanju, kateremu se je udal z dušo in srcem. Živahen in odločen, priden in nadarjen je mladi publicist najprej s temeljitimi študijami v narodno-gospodarskih in političnih strokah pridobil si prilično mnogo znanja ter je tako s čudovito vstrajnostjo nadomestil, česar mu ni dala nedostatna šolska omika; potem se je s svetim domovinskim ognjem lotil javnega delovanja, pri katerem si je v vsakem oziru zaslužil ime prvobornika slovenskega. Bil je zadnja leta v Trstu *duša* vsega narodnega življenja in z njim, katerega je smrt pobrala v najboljših moških letih, izgubili so tržaški Slovenci glavo in voditelja svojega, kateremu ne vemo namestnika; kajti kje bi našli moža, ki bi bil tako delaven, tako zgovoren, tako vstrajen, tako požrtvovalen, tako spreten, tako odločen, živahen in nadarjen, kakor je bil pokojni Dolenc! In z vsemi temi lepimi svojstvi je združeval jako plemenito srcé in politikom nenavadno dobrodušnost. Blagi Viktor, slava tvojemu spominu! Z Bogom, zlata duša!

Matej Brenčè †. Dne 18. t. m. je pri Sv. Gregorji nad Sódražico umrl v 31. letu dobe svoje mladi slovenski pisatelj gospod *M. Brenčè*. — Pokojni je bil dne 19. septembra l. 1856. porojen v Hrašah pri Lescah, zvršil je gimnazijo l. 1878. v Ljubljani in pozneje pravoslovje na Dunaji. Bil je nadarjen mož in spisal je več krajših novel v Stritarjevem »Zvonu« in »Kresu«; bil je tudi sotrudnik našemu listu, „Slovenskemu Narodu“, „Slovencu“ in nekoliko časa urednik „Ljubljanskemu Listu“. Zlasti v „Narodu“ je prejšnja leta priobčil več krajših spisov pod imenom „Nivalis“. Zadnje čase je bil uradnik pri trgovinski zbornici ljubljanski, a bolezen ga je prisilila, da je odšel k bratu svojemu, župniku svetogregorškemu, kjer mu je sušica končala mlado življenje. Bodi mu lahka zemlja in blag spomin v Slovencih.

Dva národna praznika bode v spomin dveh velezaslužnih mož slavil narod slovenski meseca avgusta. Dne 14. t. m. odkrije se namreč v Idriji na župni cerkvi Sv. Barbare plošča v spomin pokojnemu knezoškofu ljubljanskemu Antonu Alojziju Wolfu, ki je mladini naši ustanovil »Collegium Aloysianum«, izdal novi prevod svetega pisma ter založil zaklad za véliki slovar slovenski; a dne 21. avgusta bode gospod profesor

Andrej Einspieler, častiti starosta in voditelj koroških Slovencev, v svojem rojstvenem kraju v Svečah v Rožni dolini daroval *zlatu mašo*. Obeh slavnostij se udeležé rodoljubi iz vseh krajev slovenskih in v Idrijo, kakor v Sveče pošljejo zlasti „Matica Slovenska“, „Slovensko pisateljsko društvo“, kakor tudi druga društva ljubljanska zastopnike svoje.

»**Ledeni les**«. Opazka, ki se v Pajkovi knjigi: »Črtice iz duševnega žitka štajerskih Slovencev« nahaja na strani 116.: »Ledeni les« »Ledum palustre« — dala mi je povoda, da sem jel pozvedovati o tej stvarí. Že početkoma sem zmajeval z glavo misleč, da iz te moke ne bode kruha in nisem se motil. Od učiteljev in nekaterih učencev, ki so pohodili za velikonočnih počitnic svoje roditelje, dobil sem precejšnje število pojedink iste rastline, ki se imenuje okoli Špitaliča »ledeni les«, v Šmarijskem okraju pa »nedeljni les«. Ta rastlina se ljudem zdi tako važna, da »žegen« brez nje nima nobene veljave, torej jo vsak vtakne v butaro. No, saj je ni težko dobiti, kajti raste povsod po listnatih gozdih, osobito pa kraj góšč in po krčevinah; tudi v mejah je mestoma prav navadna. Ugaja ji najbolj suha zemlja, ki ima kamenito podstavo. To nas uči, da ne more biti Ledum palustre, ki raste na vlažnih in mokrotnih krajih.

Rastlina, o kateri tu govorim, je jedina sorodnica brogoviti (kozji pogačici) [*Viburnum Opulus*], ki se po vrtilih prav rada sađi zavoljo lepote, inače pa žívi prav navadno ob potokih, v gajih in po vlažnih hostah. Ime ji je meduljevina [*Viburnum Lantana*]; po Slov. Goricah in tudi drugod pa ji pravijo *metrika*. Rastlina ne doraste nikdar v drevo, temveč ostane grmasta in se odlikuje posebno po debelih mladikah, na katerih stojé listi nasprotno. Ti so jajčasti, časih srčasti in na spodnji ploskvi z gosto sivo dlako porasteni, dočim ostalo rastlino lasjé samó za mladosti pokrívajo in ne delajo tu klobučini podobnega póvlaka; izjemo delajo časih mladíke. Beli cveti, ki so vsi jednako veliki, stojé v nepravih kobulih ter so popolni. Iz njih se razvijajo jagode, ki so sprva bledozelene, potem rdeče in napósled črne. Rastlino je tudi po zimi in sploh ob času, ko nima niti listov niti cvetja, lahko spoznati po popkih, katerim nedostaje posebnih krovnih lusek. Poppek delata dva podolgovata in na vzdolž v gubé nabrana lističa, ki se pozneje razvijeta v lista, dočim poppek pokrívajoče luske drugega drevja in grmovja odpadejo.

Da je dr. Pajek naletel ravno na Ledum palustre, tolmačil bi si človek iz besede »rěs« in v istini se imenovana rastlina prišteva vrěsnicam. Posebno svojstvo pa odlikuje močvirski rožmarin — tako se imenuje Ledum pulustre; — on je namreč vedno zelen grm, ki se kmalu spozna po zopernem vonji, kateri se razprostira v njega bližini. Ker ostaja tudi po zimi zelen liki oméla na našem drevju, tedaj ga je prav lahko ugledati. V južnih krajih se redkokje nahaja, tem gošče pa v severnih. C—k.

Novoprovenčalska književnost. Malokatera književnost je cvéla v srednjem veki toliko krasno kolikor pėsemstvo provenčalsko. A začelo je že zgodaj sahniti; posebno kar se je združilo južno Francosko s severno, zamrlo je prav naglo óno živahno gibanje. Kralj Fran I. ukazal je, da javno rábi povsod samó francoščina. Zvonka provenčalsčina se je umeknila: pri sodiščih se je razpravljalo v francoščini, po šolah se je učilo v francoščini, v cerkváh se je propovedovalo v francoščini. Samó národne pesmi niso utihnille do cela in v 18. stoletji jih je zbral nekaj ter poslal v svet *Nikolaj Šuboty*: to je bilá jedina znamenitejša knjiga v lepem južnem narečji do našega stoletja.

Šele v naši dóbi se je začelo dramiti v novo. Leta 1825. zapel je prvo pesem v njem *Jacquou Fasmín*. Rodil se je l. 1798., umrl l. 1864. Bil je brivec: »bril je dobro, a pel še bolj«, dejal je o njem slavni kritik francoški Sainte-Beuve. V drugi polovici našega stoletja je dal na svetlo dva zvezka svojih pesmij. Bil je zeló priljubljen ter hodil je pevajoč po svoji očevini okoli, kakor v davno minulih časih *trubadurji*.

Vzdramljeno gibanje se je oživljalo bolj in bolj. Ustanovila se je zveza rodoljubnih pisateljev, imenovana „*Félibrige*“. Na čeli teh móz, zovočih se »les Félibres«, bil je ter je še najboljši novoprovençalški pesnik: *Miroslav Mistral*. Rodil se je leta 1830. blizu Avignona. Oslávil se je osobljivo s pripovednim pésemstvom, n. pr. z eposom: »*Calendau*«. A najkrasnejše njega delo je »*Mireio*«: nežno in presrčno nam slika nesrečno ljubezen dveh čutečih srdec.

Zeló znamenit je tudi *Josip Roumanille*. Rodil se je leta 1818. v St. Rémyji. Peval je sprva v francoščini. Ko pride v praznike domóv, vpraša ga mati prostosrčno, če res zna delati, da popir govori«. On ji pročita jedno svojo pesem. A ubóžica je ne razumeje: južno in severno narečje sta si precéj različna. Sina to gane, gre, zloži pesem v provençalščini in pročita jo materi. Vzraduje se stara žena in razjoče v veselji svojem. To mladeniču seže globoko v srce ter pisati začne v domačem svojem narečji.

Omenimo še *Teodora Aubanel*. Bavil se je s pripovednim pésemstvom, toda najrajši z dramatikó.

Živéje in živéje se prostráni njih preporod; razširil se je že doli do Barcelone, do kamor seza provençalščina. Urejajo se v njem novinci, pišo se prostónárodne kujige in vsako leto se slavé po južnem Francoskem književne svečanosti provençalške.

Prihodnost pokaže nam, bode li dovolj jako to gibanje, vzmore li južna književnost toliko sile, da se osvobodí bogate in slavne severne sestré svoje, ali ostane vedno samó nerečna književnost, kakeršne ima več ali menj vsak večji národ.

Jos. Kržišnik.

Slovenščina v latinskem obredniku iz leta 1830. »Znamenito bi bilo objaviti vsako pred 1833. letom natisneno slovensko knjigo, katere Šafařik ne imenuje v zgodovini o slov. književnosti, da se nam ne pogubi!« pravi L. Žvab v »Lj. Zvonu« III. 141. Uprav v to svrho nam je podal isti g. pisatelj sam razven posamičnih prilogov k slovenski bibliografiji še manjše ali večje skupine redkih spisov (»Lj. Zvonu« III. 599 sl.) in knjižnih redkostij slovenskih (»Lj. Zvonu« VI. štev. 3 sl.) K tem literarnim pabirkom morem k str. 569 »Lj. Zvonu« 1886. na srečo tudi jaz pridejati iz našega slovstva drobtinico, shranjeno v latinskem obredniku od leta 1830., katere knjige ne omenja ni Šafařik in ne Marn v svoji bibliografiji.

Knjiga (ki sem jo našel pod streho kaplanijske hiše pri Sv. Pavlu v Savinjski dolini) ima naslov: »*Compendium Ritualis Romano Salisburgensis cum appendice germanica et vindica pro assistentia moribundorum in commodiore usum RR. DD. Curatorum emendatum. Clagenfurti 1830. Typis Joannis Leonis. M. 8. 172 str.* V aprobacij se pripomenja međ vstalom: »rituale parvum germanico-latino et Slavico idiomate conscriptum, aptumque in manuales usum DD. Curatorum Dioecesis Nostrae Gurcensis undique desiderari«, da so torej duhovniki Krške škofije tedaj splošno želeli si obrednika v slovenskem jeziku. *Slovenščine* pa se v ti knjigi nahaja to-le: Najprej obična vprašanja pri krstu: »Kako se ima to dete jimenovati?« itd. pa »Jes vérjem v' Boga Ozhet« in »Ozha nafh«, raztrošeno na str. 5. do 13. Potem očitna izpoved pred obhajilom bolnikov: »Jes vbogi gréfhni zhlovek fe doushen dam« itd. str. 21. ter: »Poglejte jagne Boshje« in: »O Gospod! jes nífem vréden,« str. 22. Nadalje: »Litanie k' masilu bolnikou s' f. Oljam« in »Molimo« str. 37.—39.; zatem nekateri opomini bolniku: »Vérji ti trdno vfe artikelné f. vére« itd. na str. 44., 45., 46.; po teh: »Perporozhenje dufne.« Litanie z več molitvami za umirajoče, zdržema str. 52.—61.; pa še nadaljne tri »Molitve« str. 63.—65.; zopet »Molitva« str. 72., 73.; na tó; »Obudenje Vere, vupanja, lubesni, grivinge

etc* ter molitev za srečno smrt in poslednji vzdihljevi umirajočega, vse na str. 76.—79. Naposled ogovor: »Andohilivi v' imeni Kristufa Gospoda našhiga sbrani!« to je poročni ogovor do ljudstva in pouk ženinu in nevesti o zakonskem stanu z običajnimi vprašanji in dostavki, pa sklepna »Molitva sa novo poroženca«, na stranéh 96.—102.

Za primer o jeziku bodi še ulomek iz poročnega govora (tu z sedanjim pravopisom): »Pričejoče dvě pešone J. J. ste sklenile v' ta za cerkvu ino deželo tok imeniten stan svetiga Zakona stopit . . . Védet imata tedaj (nam. ženin in nevesta!), ino nikolj pozabit, de je stan, katerga nastopita, da je zakon en časti vreden stan, katir je za tó postavljen od samiga Boga, de bi se skoz pogmiranje človeškiga roda tudi število pametnih stvari množilo (gmeralo), takih stvari, katire so poklicane k' vrednosti božjih otrok, k' svetósti, h' izveličanju, ino k' véčnim življenju. Kristus, naš izveličar sam je ti stan očitno počestil skoz to, de je povabljen s' svojo materjo ino s' svojim jogrami k' ženitvi v' Kano Galilejo peršel, ino je tamkaj storil svoj prvi čudež. Veliko opomenjoča je tudi sama poroka (poročenje); zakaj to ni obena prazna navada, temuč velike skrivnosti v' sebi zapodade, ravno takó, koker je skupej prebivanje zakonsko ena naredba brezkončno modriga Boga. Zakon ni izmislen od luď k' nasitenju mesenih slad (slastov), temuč od Boga samiga je bil v' raji (paradiži) postavljen. Ne poerbani gréh, ne gmajn potóp vísta mogla zakona, ino njegove vrednosti v' stari postavi zatréti, ino v' novi je od Jesusa Kristusa célo k' onim zakramentu povzdignjen. Iz tega lehko vidita, de je bil zakon od Boga postavljen, na čudno vižo zdržan, ino na zadnje tako visoko počešen* itd.

Pobirajmo drobtine!

A. Fekonja.

Nove knjige slovenske. *Jaromil*, češka narodna pravljica, poslovenil H. Podkrajšek. — *Car in tesar* ali *Saardamska ladjedelnica*, zgodovinska pripovedka, poslovenil H. Podkrajšek. Obe knjižici je založil J. Giontini v Ljubljani 1886. Veseliti nas mora, da se je slovenska knjižnica za mladino za dve knjižici pomnožila, in pričakovati je, da ji bodo šolske knjižnice pridno naročale; kajti jako jim ugajata. Ker pa smo prepričani, da je vsestransko veljaven in upravičen izrek, ki trdi, da za mladino je najboljše ravno dovolj dobro; ker smo prepričani, da si mladina ravno s čitanjem pridobiva gladek zlog in utrjuje popolnost v pisavi bolj pri čitanji gladko pisanih spisov nego s slovniškimi pravili, torej nam mora g. prelagatelj oprostiti, če nekatere stavke in izraze v teh dveh knjižicah pograjamo.

Tisti, ki imajo s poučevanjem mladine in s pismenimi nalogami opraviti, védó pač iz izkušnje, kako slabo znajo nekateri učenci ceniti *pomen časov*, kako slabo poznajo njihovo medsobno razmerje, kako nepravilno in brez vzroka v pripovedovanji kake celo male povesti preskakujejo iz sedanjika v praeteritum in nazaj. Toda kaj čemo, če deček v *tiskani* knjigi čita n. pr.: „Narciska skoči z Jaromilom v lepo izdelan čolnček ter je sè zlatim veslom igrase po vodi *veslala*“ (str. 17.) ali pa: „Tu je *pokleknila* k roži, srčno jo *poljubi* in *čudila* se je njeni krasoti“ (str. 36). — Razločevati nam je natanko, zanjukemo li izpoved stavkovo ali le kako določilo v stavku. Ni smeti torej reči: „Jaromil nij daleč od tod cvetlice okopaval“, — kajti okopaval jih je, samo da se je to godilo „ne daleč od tod“ t. j. blizu tam (str. 29.). Opetovalnih glagolov ni staviti po nepotrebem. Tako n. pr. čitamo na 15. strani: „Ko sta mej cveticami in drevjem *hojčevala* itd.“ — Zakaj ne *hodila*? — Saj se je to vršilo le jedenkrat, a ne dan na dan. — „Nerazcvetene“ (str. 8.) pravje *nerazcvete*. — Kako pa se glasí ta-le stavek na str. 11.: „sedaj je občudoval li (sic!) cvetlice, sedaj zopet lepe deklice, ki so po travi le plavale, obrazci jim žarili in oči se jim svetile“. Tako krčenje ni dovoljeno. — Kje je g. prelagatelj pobral „šeje“ mesto navadnega „sele“ (erst), tega si tudi ne vemo razložiti.

Predlog „pred“ je staviti z družilnikom, ne z mestnikom: „pred kratkim“ (ne: „kratkem“ str. 7.): predlog „proti“ z dajalnikom, ne z družilnikom: „proti tem“ (ne: „temi“ str. 55.). — „Načrti za ladije“ (ne: „k ladijam“ str. 45.) — „Ribičarica“ (Fischermädchen, str. 40.) je presmel in neupravičen neologizem. — Razvrstitev besed tudi ni vselej vzgladna: „Taka peresa je imelo takrat Holandsko redarstvo, ki je pa stalo na jako slabem glasu, na klobukih“ (st. 9.)

Prihodnjič prosim torej malo več natančnosti pri tacih stvareh, da bomo lahko hvalili brez popraviljalnih opómenj, kajti tisto je prijetneje. — Y.

Književnost hrvaška. Na prvem mestu nam je omeniti novega izdaja dveh pesmotvorov slavnega dubrovnškega pesnika *Gundulića*. Prvi je njegov epos *Osman*, ki ga je zlasti za šolsko rabo priredil profesor Broz ter mu dodal primeren predgovor, potrebne opazke in mal slovarček. Šolska izdaja stoji 1 gld. 30 kr., v lepši zunanji opravi 2 gld. 80 kr., v najlepši pa 3 gld. 10 kr. Drugo delce istega pesnika v novi elegantni izdaji so „*Suze sina razmetnoga*“, katerim je predgovor napisal profesor Klaić. Cena tej lepi knjižici, ki se je že v prejšnjih stoletjih morala večkrat znova tiskati, je samo 40 kr. Oboje kar najbolj priporočamo Slovincem, ki se zanimajo za hrvaško knjigo. Ravno tako opozarjamo častite naše čitatelje na »*odabrane pjesme Zmaja Jovana Jovanovića*«, ki so ravno kar v Zagrebu prišle na svetlo z latinskimi črkami, da bi Hrvatje in Slovenci tem lože uživali prelepe plodove tega izbornega pesnika srbskega. Izbrane so epske in lirske pesmi ter nekoliko šal in satir. Pri tej priliki naj povemo še to, da se je ob petdesetletnici pesnika Trnskega znova tiskala Schillerjeva »*pjesma o zvonu*«, ki jo je isti gospod Trnski v tretjič pohrvatil. Kako Hrvati radi čitajo mladega pesnika *Harambašića*, priča nam to, da so njegove »*Ružmarinke*« ravno doživele četrto izdanje. *Tugomil* je zbral svoje v raznih listih priobčene pesmi ter jih pod imenom »*Tugomilke*« izdal v posebni knjižici; *Pero Kuničić* v Zadru pa je v svojih »*Pupoljcih*« priobčil pesme in sestavke v prozi. O »*Poletarkah*«, v katerih mladi pesnik *Ivan Tomašić* opeva nevesto in domovino svojo, sodijo hrvaški listi, da so še prezgodne, nezrele. Pesnišk im plodovom moramo pristevati tudi »*Iskrice*« ali črtice od *Josipa Droženovića* v Senju in »*Črtice iz života*« od *Ivana Devčića*. Zabavno poučno berilo so »*Znameniti Hrvati*«, poviestne pripovedke za mladež od *Gjura Turčića*. Ta knjižica se odlikuje po svojem lepem jeziku in pesniškem navdušenju, po čistem domoljubju in globoki npravnosti ter je mladini na vsako stran dobro došla. Cena ji je le 60 kr. Ravno tako vesela bo hrvaška mladina novega izdaja *Robinzona Crusoea* v lepi zunanji opravi s podobami. Prestavil ga je *Mirko Tkalec*, a stoji 80 kr. Čudno znamenje književniške vzajemnosti je, da sta v Zagrebu ob istem času dve razni knjigarnici omislili in na svetlo dali prevod *Jules Vernejeve* pripovedke »*Doktor Oks*«. Da tu konkurencija ni na pravem mestu, ne treba posebno poudarjati. Tem večje vrednosti so »*Saljive narodne pripovedke*«, ki jih je za mladino nabral in izdal skušeni pedagog prof. Basariček. Nova prikazen na književnem polju Hrvaškem je »*Národno blago*« zato, ker ga je po Bosni in Hercegovini nabral in izdal mohamedovec Mehmed Kapetanović Ljubušak. Pa tudi po vsebini svoji je to prezanimiva knjiga, kajti to ti je cela zbirka narodnih govorov in pregovorov, modrih izrek, pravljic in popevek. Razmerno vse premalo se na Hrvaškem razvija cerkvena in religiozno-nravna literatura, zato danes radostno naznanjamo dve novi knjigi te stroke. Prva je »*pastirsko blagoslovje*«, 2. zvezek, od vseučiliškega profesorja dra. *Martina Štiglicá*; druga se zove »*Agata ili prva sveta pričest*« iz francoskega prestavil »Sbor duhovne mladéži v Djakovu«. — »Hrvatski pedagogijski zbor« je izdal preimenitno talijansko knjigo »*O uzgoju*« od slavnega talijanskega pisatelja, a rojenega in zavednega Hrvata *Nikole Tomaseca* (Tomašića). Prestavil jo je skender Fabković, ki je knjižici dodal predgovor o

življenji in delovanji Tomasea. Frančiškan o. Antun Knežević je napisal zgodovinsko knjižico »*Carstvo-turski namjestnici u Bosni i Hercegovini 1463—1878*«. — Marljivi zdravniški pisatelj prof. dr. Lohmayer pomnožil je to stroko hrvaške literature zopet z dvema knjižicama. Prva je higijenska črtica »*Kosa in nohti*«, druga »*Putovanje u zdravlju*«, obe sta imenitnejši, nego bi kdo na prvi mah mislil, a odlikujeta se z gladko ter lahko umevno pisavo. Od »*hrvatske enciklopedije*«, katero zdaj prof. dr. Zoch v Oseku sam ureduje, prišel je na svetlo 16. snopič, ki seza do besede »*Crkvenica*«. Tudi v znanstveni literaturi imamo to pot omeniti lep plod profesorja dra. Šrepla, ki je napisal jako ukovito razpravo »*o rimskom historiku Korneliju Tacitu*«. A konečno naj povemo še to, da je Fr. Š. Kuhač izdelal prezanimivo »*osnovo za uredjaj naših glasbenih i. dramatskih odnošaja*« ter jo izdal v posebni knjižici. Ker se znani domoljub in glasbeni strokovnjak v tem svojem delu ozira tudi na Slovence, bomo o tej knjižici prav kmalu nekoliko več izpregovorili.

Jugoslovenska akademija znanosti dala je na svetlo dva nova zvezka glasila svojega »*Rada*«. V LXXXIII. knjigi tiskani sta razpravi: »*Opis ruža okolice zagrebačke*« od akad. Vukotinovića in »*prilog hrvatskoj fauni ogulinsko-slunjske okolice i pećina*« od prof. A. E. Jurinca. Knjiga LXXXIV. pa ima to-le vsebino: »*Kriminalitet žiteljstva u Hrvatskoj i Slavoniji*« od prof. dra. Vrbaniša (konec); »*Putovanja po Balkanskom poluotoku XVI. veka*« od prof. dra. Matkovića; in »*Religija Srba i Hrvata na glavnoj osnovi pjesana, priča i govora narodnog*« (IV. del) od N. Nodila.

Matica hrvatska je razposlala za društveno leto 1886 sedmero knjig: 1. »*Kuke*«, knjiga I. s podobami od prof. dra. Kišpatića, 2. »*Glasoviti Hrvati prošlih vjekova*« s podobami od matičnega predsednika Iv. Kukuljevića pl. Saksinskega, 3. »*Črtice iz hrvatske književnosti*«, knjiga I. od prof. Broza, 4. »*Put u Carigrad*« s podobami od A. Vebera, 5. »*Šenotine sabrane pripoviesti*«, zvezak V., 6. »*Pod starimi krovovi*«, zapisci i ulomci od Šandor-Gjalskega, 7. »*Ksanta*« pripoviest od Vojnovića. Matica hrvatska si je zadnja leta na vse strani pridobila toliko veljave, da ne treba nobenega priporočila. Po lepi zunanji obliki se z matičnimi knjigami ne more meriti nobena druga tiskovina, a kar se vsebine tiče, porok so nam imena pisateljev. O prirodopisu ne zna noben drug hrvaški strokovnjak tako zanimivo, lahko umevno in ukovito pisati, kakor gospod Kišpatić, ki ga Matica šteje med najbolje sotrudnike svoje. O Kukuljeviću, ki že nad petdeset let dela na književnem polji, ne bomo govorili; dovolj je znan po vsem slovenskem svetu. Ali s tem najnovejšim delom je sprožil lepo misel, ki bi jo imeli tudi Slovenci posnemati. »*Exempla trahunte*«, rekali so stari Rimljani, in kakor so oni imeli svojega Plutarha, tako naj bi tudi mi skrbeli, da dobomo svojega. Ne le tuji, tudi domači slavni možje naj bi se postavljali mladini naši v vzgled. Veber že več desetletij slovši za najboljšega stilista hrvatskega, a njegov »*put na Plitvice*« in »*listovi o Italiji*« pokazali so, da ga ni Hrvata potopisca, ki bi mu v tej stroki bil kos. Zato veselo pozdravljamo njegov »*Put u Carigrad*«, ki je za nas tudi zato zanimiv, ker potuje po suhem skozi Srbsko in Bolgarsko, pa nam tudi o teh bratih naših pripoveduje. Sicer bi to knjigo prištevali najboljšim o Carigradu, ne izvzemši niti istega Amicisa, katerega Veber tako rekoč dopolnjuje. O Šenoi smo v »*Zvonu*« že večkrat in obširno govorili. Veseli smo, kadarkoli ugledamo nov zvezek zbranih njegovih del. Mladi pisatelj Gjalski, o katerem smo tudi že govorili, nam »*pod starimi krovovi*« kaže tisto stran bogatih njegovih darov, na kateri se je skazal pravega mojstra. Klasično nam v teh črticah opisuje plemenitaško življenje v prelepem hrvaškem Zagorji; življenje, ki od dne do dne gine, in ga kmalu ne bo več. Zato želimo, da bi nam ga rodovitni gospod Gjalski še dalje opisoval, tako res-

nično in realistično, kakor je začel, da bi nam ga saj v spominu ohranil. V »Ksantie« vidimo gotov napredek darovitega pisatelja in ne motimo se, da tudi v Vojnovici smemo pozdraviti novega stalnega pripovedovalca v literaturi hrvaški. Čisto nova literarna prikazen pa so književne črtice Brozove. Mladi gospod profesor je pokazal svetu, da se tudi o jezikoslovji more pisati popularno in zanimivo, in ker se mu je že ta prva knjižica, ki je le uvod v književnost, posrečila, smemo nepotrpežljivo čakati nadaljevanja. Konečno omenjamo, da se že tiska *hrvaško-slovenski slovarček* od g. prof. dr. Masića, in da ga bo Matica hrvaška najkasneje do konca septembra t. l. brezplačno razposlala vsem slovenskim udom svojim.

V a b i l o k **WOLFOVI SLAVNOSTI,**

katero priredi

národna čitalnica v Idriji

dné 14. avgusta 1887,

povodom odkritja spominske plošče na cerkvi sv. Barbare, kjer je bil ranjki knezoškof Anton Alojzij Wolf krščen.

Spored slavnosti:

1. Dné 13. avgusta zvečer ob 7. uri vsprejem gostov po slavnostnem in mestnem odboru ter národnih gospé in gospodičnah.
2. Sprevod v mesto z rudarsko godbo.
3. Razhod gostov po odkazanih stanovanjih.
4. Ob 8. uri v rudniškem gledališči „Čevljar baron“, opereta v 3 dejanjih, katero predstavijo idrijske čitalnice diletantje.
5. Dné 14. zjutraj ob 8. uri sv. maša v mestni farni cerkvi sv. Barbare. Pri maši bode pel čitalniški pevski zbor.
6. Ob 1/3 9. uri se odkrije na cerkvi sv. Barbare spominska plošča, katero so slavljencevi sorojaki napravili z blagodušno podporo slavnega mestnega zastopa. — Petje, slavnostni govor, venčanje in godba.
7. Po odkritju se gostom razkažejo rudniške znamenitosti in tovarne za živo srebro in cinober.
8. Ob 1. uri popóldne skupni obed v pivarni g. Tujča.
9. Ob 6. uri ljudska veselica s petjem, godbo itd. na vrtu g. Fr. Didiča.

P. n. gg. zunanjim gostom se daje na znanje:

1. Vožnja po železnici iz Ljubljane do Logatca stoji s poštnim vlakom s tour in retour-karto 1 gld. 60 kr.
2. Skupna vožnja iz Logatca do Idrije in nazaj je brezplačna.
3. Ogleddovanje rudnika in tovarn je po prijaznem dovoljenju visokočastitega g. rud. predstojnika J. Novaka brezplačno.
4. Godba je brezplačna.
5. Prenosišča pri idrijskih rodoljubih so brezplačna.
6. Vstopnina k gledališki predstavi parter 20 kr., lože 30 kr.
7. Skupni obed stoji 1 gld. za osobo in udeleženci se imajo izkazati z vstopnico k obedu, katera se dobi pri slavnostnem odboru.
8. Odborniki so zazuamenovani s trobojuimi trakovi in črko W.

Slavnostni odbor.

Š A H.

Ureduje JANKO KALAN v Velikih Laščah.

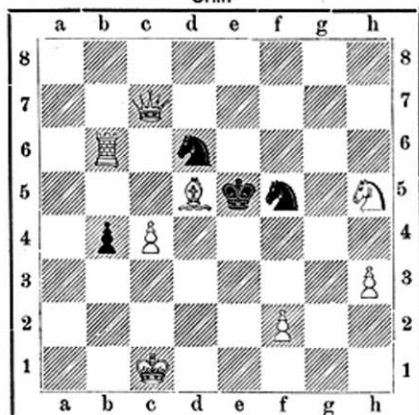
XXXV. naloga.

Zložil JAN DOBRUSKY v Pragi.

(Posvečena slavnemu ruskemuh šahovcu Mihaelu J. Čigorinu v Peterburgu.)

»Vsemirnaja Ilustracija«.

Črni.

Beli.

Beli začne in da v 3. potezi mat.

XXXVI. naloga.

Zložil R. BRAUNE v Kočevji.

Beli.

K. h6; D. d7; Tb7; e4; L. h7; k. h6.

Črni.

K. d5; D. a6; T. b6; Sd6; k. b7, e2.

Beli začne in prisili črnega, da ga naredi z 2. potezo mat.*)

Rešitve naj se pošiljajo naravnost šahovemu uredništvu.

Rešitev

XXXIII. naloge v 1. številki »Ljubljanskega Zvona« 1887. 1.

(Josipa Pospisila.)

Beli.

1. Sc5—a4

2. Da3—c5†

Črni.

Lf6—d4

K×T ali L×D.

3. De5—f5 ali
Sa4—c3† mat.

a.

1. Lf6—e5
2. Se8—c7† K×T ali L×S
3. Da3—e3† ali mat.
Sa4—c3†

b.

1. Dh4×g4 ali f2
2. S e8×f0† e7×f0
3. Sa4—c3† mat.

c.

1. La2—b3
2. f2—f3! † kakor koli
3. S ali D† mat.

d.

1. c6—e5
2. Sa4—c3† L×S ali Kc6
3. Da3—a8 ali a6† mat.

e.

1. Dh4—h3
2. Da3—d6† K×T ali e7×d6
3. Sa4—c5 ali Se8×f0† mat.

f.

1. Kd5×e4
2. Da3—e3† Ke4—d5
3. Sa4—b6† mat.

g.

1. Sf4×g2.
2. Da3—d3† i. t. d.

h.

1. b5×b4
2. Sa5—b6! i. t. d.

i.

1. b5×a4
2. Se8—c7† i. t. d.

Prav so jo pogodili gg.: Fran Plohl, c. kr. velike realke prof. in Anton Uršič, bogoslovec v Gorici; Jožef Krizman, c. kr. gimn. prof. v Pazinu.

*) »Ljubljanski Zvon« prinaša načeloma samo direktne naloge, v katerih ima namreč beli prvo potezo ter zmaga. Le z današnjo Braunetovo lepo na-

logo napravljamo izjemek, da se i naši šahovci seznanijo s to vrsto nalog, katere imenujejo Nemci »Selbstmatt«, a Francozi »Qui perd gagne«.

»Ljubljanski Zvon«

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrlet 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levce i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levce Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, v knežjem dvorcu v Gosposkih ulicah, 14.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Navedilo

o pravilnem igranju šaha za začetnike.

(Dalje).

Kratka teoretična razprava o odpretjih (otvorjenjih.)

I. Odprte igre.

A. Igra s kraljevim skakačem.

Ako beli namesti, kakor v italijanski partiji, 3. Lf 1-c4, stori 3 Lfr-b5, nastane tako zvana španska partija ali Ruya Lopez-a igra. Ta igra je jako sigurna za oba igralca in ima mnogo prednosti pred marsikaterimi drugimi igrami s kraljevim skakačem. Zatorej je osobito v zadnji čas med dobrimi šahovci jako priljubljena. Tu podajamo par najiminennejših variant: 1. 1. e2-e4, e7-e5; 2. Sg1-f3, Sb8-c6; 3. Lf1-b5, a7-a6; 4. Lb5-a4, Sg8-f6; 5. o-o, Sf6-e4; 6. d2-d4, b7-b5; 7. La4-b3, d7-d5; 8. Sf3-e5, Sc6-e5; 9. d4-e5; Lc8-b7; 10. Lc1-e3, Lf8-e7; 11. S b1-d2, Se4-e4; 12. Dd1-e2, o-o; 13. f2-f4, f7-f6; 14. c2-c3 in igra je za oba igralca jednaka. Ako beli nadaljuje: 5. S b1-c3 (mesto o-o), potegne črni Lf8-b4 in tedaj nastane tako imenovana španska igra s štirimi skakači (Vierspringerspiel); tudi poteza 5. . . . Lf8-c4 je dobra; n. pr.: 5. Sb1-c3, Lf8-c4; 6. Sf3-e5, Sc6-e5; 7. d2-d4, Lc5-d6; 8. f2-f4, Se5-c6; 9. e4-e5, Ld6-b4; 10. e5-f6, Dd8-f6 in črni ima dobro igro. Ako: 7. . . . Lc5-b4, d4-e5, Sf6-e4; 9. Dd1-d4, Se4-e3; 10. b2-c3, c7-c5; 11. Dd4-e3, Lb4-a5; 12. De3-e5; b7-b5; 13. La4-b3, Lc8-b7; 14. o-o! Ta 8-c8; 15. Dc5-e3, La5-c3; 16. De3-g3!, Dd8-e7; 17. Lc1-g5 in beli ima boljše igro. Igra s štirimi skakači bi se prilično tako-le nadaljevala: 5. Sb1-c3, Lf8-b4; 6. Sc3-d5, Lb4-c5; 7. c2-c3, o-o!; 8. d2-d4, e5-d4; 9. c3-d4, Lc5-e7; 10. Sd5-f6 +, Lf7-f6; 11. d4-d5, Sc6-b8; 12. e4-e5, Lf6-e7. Črni dobro stoji, kajti belemu ne bo možno vzdržati svojih kmetov.

Se druga nadaljevanja v španski igri so: 5. d2-d3, Lf8-c5, 6. c2-c3, b7-b5 i. t. d. II. 3. . . . Sg8-f6! 4. o-o, Sf6-e4; 5. d2-d4, Lf8-e7; 6. Dd1-e2, Se4-d6; 7. Lb5-c6, b7-cb; 8. d4-e5, Sd6-b7; 9. Lc1-e3, o-o; 10. Tf1-d1, Dd8-e8! 11. Sb1-c3, Sb7

-d8 i. t. d.; ali: 3. . . . Sg8-f6; 4. d2-d3, d7-d6; 5. Lb5-c6 +, b7-c6; 6. h2-h3, g7-g6; 7. Sb1-c3, Lf8-g7; 8. Lc1-e3, c6-c5; 9. Dd1-d2, h7-h6; 10. b2-b3, Sf6-g8. 11. g2-g4, Lc8-e6 ter potem Sg8-e7-c6 in obé stranki imata dobro igro. Se nadaljevanja: 3. . . . d7-d6; 4. Lb5-c6+, b7-c6; d2-d4, e5-d4; 6. Dd1-d4, c6-c5 i. t. d. nam je omeniti in s tem završujemo razpravo o španski partiji, dodavši opazko, da je jedro ali pointa té igre vezanje črnega skakača c6 in torej indirektni napad na kmeta e5.

Začetek: 1. e2-e4, e7-e5; 2. Sg1-f3, Sg8-f6 se imenuje ruska partija; nadaljuje se: 3. Sf3-e5, d7-d6!; (to je jedino pravi odgovor črnega; jako slaba bi bila poteza: 3. . . . Sf6-e4); 4. Se5-f3, Sf6-e4; 5. d2-d4, d6-d5; 6. Lf1-d3, Sb8-c6!; 7. o-o, Lf8-e7; 8. c2-c4, Lc8-g4; 9. Sb1-c3, Se4-c3; 10. b2-c3, o-o!; 11. Ta1-b1, d5-e4; 12. Ld3-c4, Se6-a5; 13. Lc4-d3, c7-c6. To je najboljša nadaljevanje črnega v tej igri, katera se s teoretičnega stališča kot pravilna ne more priporočati, a v praktični partiji bo možno le izvrstnemu in teoretično po vse izobraženemu igralcu, z belimi vseskozi prav igrati; zatorej se nam ne zdí ruska branitev nič slabša od drugih od teorije priporočenih.

Šibkejšim branitvam se prišteva tudi igra s dvema skakačema na drugo roko: 1. e2-e4, e7-e5; 2. Sg1-f3, Sb8-c6; 3. Lf1-c4, Sg8-f6 zavoljo nadaljevanja: 4. Sf3-g5!, d7-d5; 5. e4-d5, Sf6-d5 (bolje je tu: Sc6-a5!; po kateri potezi sta obe igri jednaki); 6. Sg5-f7, Ke8-f7; 7. Dd1-f3+, Kf7-e6; 8. Sb1-c3, Sc6-e7; 9. d2-d4, c7-c6; 10. Lc1-g5, e5-d4; 11. o-o-o, d4-c3; 12. Th1-e1+, Ke6-d6; 13. Lc4-d5, c3-b2+; 14. Kc1-b1, c6-d5; 15. Lg5-e7+, Lf8-e7; 16. Td1-d5+, Kd6-c7; 17. Df3-c3+, kralj gré kamor koli; 18. Td5-d8+, Le7-d8; 19. Dc3-g7 in zmagá.

Ako beli v italijanski partiji po: 1. e2—e4, e7—e5; 2. Sg1—f3, Sb8—c6; 3. Lf1—c4, Lf8—e5 potegne; 4. b2—b4 in črni tega kmeta vzame: 4. . . . Lc5×b4 ali Sc6×b4, to nastane gambit kapitena Evansa, ki ima ime po izumitelju poteze b2—b4, angleške vojne mornarice kapitenu W. D. Evansu iz Milforda. Ta partija je iz najživahnejših in najbolj zanimivih, ter za oba igralca jednako nevarna. Po teoretičnih raziskavah bi moral v vsakem gambitu beli igro izgubiti, ker popád, ki ga dobode za žrtvovanega kmeta, ni popolni nadomestek za materialno izgubo. Ali v praksi, osobito v turnirskih partijah celó izvrstni igralci, n. pr. Zuckertort in drugi posebno kapitena Evansa gambit radi odklanjajo, ker se je hudemu popádu belih rés jako težko ubraniti. Mi podajamo gledé na veliko mnogovrstnost nadaljevanj v tej partiji le najpoglavitejše variante, ker bi sicer bila razprava mnogo preobširna in nam v to nedostaje prostora. Nadaljevanje: 4. b2—b4, Lc5×b4, 5. c2—c3, Lb4—c5; 6. o—o, d7—d6; 7. d2—d4, e5×d4; 8. c3×d4, Lc5—b6 se zmatra najboljšim za obe stranki ter se imenuje: normalna in pozicija, ki je nastala po teh osmih potezah: normalna pozicija. Prav ta pozicija nastane lahko tudi, ako črni vzame sè skakačcm: 4. . . . Sc6×b4; 5. c2—c3, Sb4—c6; 6. o—o i. t. d.

Beli zdaj more svojo partijo na pet raznih načinov nadaljevati: a) Sb1—c3, b) d4—d5, c) Lc1—b2, d) h2—h3 in e) a2—

se pa navadno v glavnih stvaréh strinjata. Tu sledi jedna varianta: 9. Sb1—c3, Sc6—a5; 10. Lc4—d3, Sg8—e7; 11. d4—d5, o—o; 12. Lc1—b2, e7—e5; 13. Sc3—e2, Se7—g6; 14. Dd1—d2, f7—f6; 15. Kg1—h1, Lb6—c7; 16. Ta1—c1, Ta8—b8; 17. Se2—g3, b7—b5; 18. Sg3—f5, c5—c4; 19. Ld3—b1, b5—b4; 20. Lb2—d4, c4—c3; 21. Dd2—d1! Sg6—f4. Zdaj je belemu na izvolji nadaljevanje g2—g4 ali pa Tf1—g1, ali v obeh slučajih bode polagoma črni dobil močnejšo igro ter napósled zmagal.

Tudi po potezah: 4. b2—b4, Lc5×b4; 5. c2—c3, Lb4—a5; 6. d2—d4, e5×d4; 7. o—o je črnemu na izbér nadaljevanje: 7. . . . d7—d6; 8. c3×d4, La5—b6, s katerim je zopet dospel do normalne pozicije; ali pa nadaljevanje: 7. . . . d4×c3; katero se imenuje »kompromitovani Evansov gambit«, ker v tej varijanti dobode črni pač dva kmeta, a se zato razpostavi jako hudemu in nevarnemu sovražnemu napadu. Vender se zmatra v novejši čas, odkar je znano nadaljevanje, katero tu podajamo, in osobito 11. poteza (b7—b5), kompromitovani gambit za črnega ugodnejšim, nego-li normalna partija. N. pr. 7. . . . d4×c3; 8. Dd1—b3, Dd8—f6; 9. e4—e5, Df6—g6; 10. Sb1×c3, Sg8—e7; 11. Sc3—e2, b7—b5; 12. Lc4×b5, Ta8—b8; 13. Db3—a4, a7—a6; 14. Lb5×c6, Se7×c6; 15. Lc1—a3, Tb8—b5; 16. Se2—d4, Sc6×d4; 17. Da4×d4, La5—b6; 18. Dd4—c3; Lc8—b7 in črni ima ugodno pozicijo.

(Dalje prihodnjicé.)

OZNAČENJE.

Večkrat mi dohajajo vprašanja, če se dobivajo pri meni tudi platnice za prejšnje letnike »Ljubljanskega Zvona«. Naznanjam, da se dobivajo za vse dozdanje letnike v raznovrstnih barvah.

Janez Bonač,

kujigovez, Poljanska cesta 10.